

UNIVERZITET U BEOGRADU
EKONOMSKI FAKULTET

MASTER TEZA

UTICAJ PANDEMIJE COVID-19 NA TRŽIŠTE
OSIGURANJA

Ime i prezime kandidata i broj indeksa:

Mia Mišurović (M6 2640/2023)

Ime i prezime mentora:

Prof. dr Marija Koprivica

BEOGRAD, 2026.

UNIVERZITET U BEOGRADU
EKONOMSKI FAKULTET

MASTER TEZA

**UTICAJ PANDEMIJE COVID-19 NA TRŽIŠTE
OSIGURANJA**

Ime i prezime kandidata i broj indeksa:

Mia Mišurović (M6 2640/2023)

Članovi komisije:

Prof. dr Marija Koprivica

Prof. dr Jelena Kočović

Prof. dr Tatjana Rakonjac-Antić

BEOGRAD, 2026.

Izjava o akademskoj čestitosti

Student/kinja: Mia Mišurović

Broj indeksa: 2640/2023

Autor/ka master rada pod nazivom:

Uticaj pandemije COVID-19 na tržište osiguranja

Potpisivanjem izjavljujem:

- da je rad isključivo rezultat mog sopstvenog istraživačkog rada;
- da sam rad i mišljenja drugih autora koje sam koristio/la u ovom radu naznačio/la ili citirao/la u skladu sa Uputstvom;
- da su svi radovi i mišljenja drugih autora navedeni u spisku literature/referenci koji su sastavni deo ovog rada i pisani u skladu sa Uputstvom; o da sam dobio/la sve dozvole za korišćenje autorskog dela koji se u potpunosti/celosti unose u predati rad i da sam to jasno naveo/la;
- da sam svestan/na da je plagijat korišćenje tuđih radova u bilo kom obliku (kao citata, parafraza, slika, tabela, dijagrama, dizajna, planova, fotografija, filma, muzike, formula, veb sajtova, kompjuterskih programa i sl.) bez navođenja autora ili predavljanje tuđih autorskih dela kao mojih, kažnjivo po zakonu (Zakon o autorskom i srodnim pravima, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016 - Odluka US I 66/2019), kao i drugih zakona i odgovarajućih akata Univerziteta u Beogradu;
- da sam da sam svestan/na da plagijat uključuje i predavljanje, upotrebu I distribuiranje rada predavača ili drugih studenata kao sopstvenih;
- da sam svestan/na posledica koje kod dokazanog plagijata mogu prouzrokovati na predati master rad i moj status;
- da je elektronska verzija master rada identična štampanom primerku i pristajem na njegovo objavljivanje pod uslovima propisanim aktima Univerziteta;
- da nisam na etički neprihvatljiv način koristio/la alate zasnovane na veštačkoj inteligenciji prilikom pisanja master teze.

Beograd, 22.01.2026.godine

Potpis Mia Mišurović

UNIVERZITET U BEOGRADU
Ekonomski fakultet

Izjava o korišćenju ličnih podataka

Dozvoljavam da se objave moji lični podaci vezani za dobijanje akademskog naziva master ekonomiste, kao što su ime i prezime, godina i mesto rođenja i datum odbrane rada.

Ovi lični podaci mogu se objaviti na mrežnim stranicama digitalne biblioteke, u elektronskom katalogu i u publikacijama Univerziteta u Beogradu – Ekonomskog fakulteta.

Ovlašćujem biblioteku Univerziteta u Beogradu – Ekonomskog fakulteta da u svoj digitalni repozitorijum unese moj završni (master) rad pod naslovom: Uticaj pandemije COVID-19 na tržište osiguranja koji je moje autorsko delo.

Završni (master) rad sa svim priložima predao/la sam u elektronskom formatu pogodnom za trajno arhiviranje.

Moj završni (master) rad, pohranjen u Digitalnom repozitorijumu Univerziteta u Beogradu – Ekonomskog fakulteta i dostupan u otvorenom pristupu, mogu da koriste svi koji poštuju odredbe sadržane u CC BY licenci Kreativne zajednice (Creative Commons), a kojom je dozvoljeno umnožavanje, distribucija i javno saopštavanje dela, i prerade, uz adekvatno navođenje imena autora, čak i u komercijalne svrhe.

U Beogradu, 22.01.2026.godine

Potpis autora Mia Mišurović

Apstrakt

U radu se analizira uticaj pandemije COVID-19 na tržište osiguranja. Pandemija je postavila nove izazove pred društva za osiguranje i dovela do promena u dinamici tržišta, uključujući rast onlajn prodaje, veću tražnju za životnim i zdravstvenim osiguranjem, kašnjenja u plaćanju premije, povećanje troškova poslovanja, kao i rast isplata šteta u pojedinim vrstama osiguranja, uz istovremeni pad broja novih i obnovljenih ugovora kod dela imovinskih osiguranja. Uticaj pandemije ispoljio se kroz direktne zdravstvene šokove (porast mortaliteta i morbiditeta) i indirektno finansijske šokove (niže kamatne stope, volatilnost tržišta kapitala i širenje kreditnih sredova). Posledično, pandemija je uticala na solventnost i profitabilnost osiguravača.

Cilj rada je da ukaže na značaj analize uticaja pandemije na tržište osiguranja i da ispita u kojoj meri je pandemija COVID-19 uticala na rezultate poslovanja društava za osiguranje u Republici Srbiji. Rezultati ukazuju na to da intenzitet i karakter efekata pandemije nisu bili uniformni, već su zavisili od nivoa razvijenosti tržišta i strukture portfelja osiguranja. U Republici Srbiji pandemija se odrazila pre svega kroz usporavanje rasta premije, ali uz očuvan pozitivan neto rezultat sektora. Poseban akcenat stavljen je na ubrzanje digitalizacije i primenu inovacija, koje su omogućile očuvanje kontinuiteta poslovanja i brže prilagođavanje osiguravača novim uslovima, uz važne implikacije za spremnost sektora na buduće krizne situacije.

Ključne reči: COVID-19, tržište osiguranja, razvijene zemlje, zemlje u razvoju, Republika Srbija, životna osiguranja, neživotna osiguranja, digitalizacija

Abstract

This thesis analyses the impact of the COVID-19 pandemic on the insurance market. The pandemic posed new challenges for insurance companies and led to changes in market dynamics, including the growth of online insurance sales, increased demand for life and health insurance, delays in premium payments, rising operating costs, and higher claims payments in certain lines of insurance, alongside a decline in the number of new and renewed contracts in parts of the non-life insurance segment. The impact of the pandemic manifested through direct health shocks, such as increased mortality and morbidity, as well as indirect financial shocks, including lower interest rates, capital market volatility, and widening credit spreads. As a result, the pandemic affected both insurers' solvency and profitability.

The aim of the thesis is to highlight the importance of analysing the effects of the pandemic on the insurance market and to examine the extent to which COVID-19 influenced the business performance of insurance companies in the Republic of Serbia. The results indicate that the intensity and nature of pandemic effects were not uniform, but depended on the level of market development and the structure of insurance portfolios. In the case of the Republic of Serbia, the pandemic was reflected primarily in a slowdown in growth, with the preservation of a positive net result for the sector. Particular emphasis is placed on accelerating digitalisation and the adoption of innovations, which enabled business continuity and faster adaptation by insurers to the new conditions, with important implications for the sector's preparedness for future crisis situations.

Keywords: *COVID-19, insurance market, developed countries, developing countries, Serbia, life insurance, non-life insurance, digitilisation*

SADRŽAJ

UVOD	8
1. OSNOVNE KARAKTERISTIKE PANDEMIJE COVID-19	10
1.1. Definisanje i obeležja pandemije	10
1.2. Osigurljivost rizika pandemije.....	14
1.3. Karakteristike pandemije COVID-19	17
1.4. Posledice izazvane pandemijom COVID-19	24
2. TRŽIŠTE OSIGURANJA U USLOVIMA PANDEMIJE COVID-19	30
2.1. Svetsko tržište osiguranja tokom pandemije	32
2.2. Tržišta osiguranja u razvijenim zemljama Evropske unije tokom pandemije.....	37
2.3. Tržišta osiguranja u zemljama u razvoju tokom pandemije	45
2.4. Tržište osiguranja u Srbiji tokom pandemije	51
3. UTICAJ PANDEMIJE COVID-19 NA POSLOVANJE DRUŠTAVA ZA OSIGURANJE	57
3.1. Operativni izazovi pandemije COVID-19 za osiguravače	58
3.2. Uticaj pandemije na osiguravače za životna osiguranja	62
3.3. Uticaj pandemije na osiguravače za neživotna osiguranja	66
3.4. Adaptacija poslovanja osiguravača u funkciji pripremljenosti tržišta osiguranja za buduće krize izazvane pandemijom ..	71
ZAKLJUČAK	76
LITERATURA	80

UVOD

Koronavirusna bolest (COVID-19) razvila se u globalnu pandemiju koja je, kroz mere zatvaranja, ograničenja putovanja i zabranu javnih okupljanja, izazvala snažan poremećaj ekonomskih tokova i svakodnevnog života. Pored gubitka ljudskih života i narušavanja zdravlja, pandemija je dovela do naglog pada privredne aktivnosti i porasta nezvesnosti, čime je povećana izloženost različitih sektora rizicima, uključujući i sektor osiguranja.

Višedimenzionalna priroda pandemije učinila je da se njeni efekti istovremeno ispolje u realnoj ekonomiji i finansijskim tokovima, što se reflektovalo na poslovanje osiguravača. Sa jedne strane, pandemija je delovala kroz zdravstvene šokove (povećanje mortaliteta i morbiditeta) i kroz pad ukupne premije i/ili rast isplata u pojedinim vrstama osiguranja, dok su se sa druge strane, preko finansijskih kanala (kretanja na tržištima kapitala, kreditni rizik i promene kamatnih stopa), promenili uslovi investiranja i upravljanja bilansnim pozicijama. Iako su se jačina i priroda ovih uticaja razlikovale među osiguravačima i vrstama osiguranja, jasno se pokazalo koliko su profitabilnost i solventnost osiguravača osetljivi na pandemijske šokove.

Istovremeno, kriza je delovala i kao katalizator promena u poslovnim modelima u osiguranju, pre svega kroz ubrzanu digitalizaciju procesa prodaje, komunikacije sa osiguranicima i obrade šteta. Osiguravači su intenzivnije uvodili digitalne platforme i analitičke alate, uključujući primenu savremenih tehnologija (npr. veštačke inteligencije i mašinskog učenja) u proceni rizika i donošenju odluka. Na taj način, pandemija je podstakla osiguravajuće kompanije da pojačaju napore u digitalizaciji i adaptaciji za buduće krize.

Predmet istraživanja ovog master rada je analiza uticaja pandemije COVID-19 na tržište osiguranja. Vekovima unazad, svet se suočavao sa različitim pandemijama, i svaka od njih sa sobom je nosila jedinstvene pouke i promene u društvu. Skorašnja pandemija virusa COVID-19 imala je višestruki uticaj na osiguranje kao delatnost, postavljajući nove izazove pred društva za osiguranje. Tokom pandemije COVID-19 ispoljeno je nekoliko važnih trendova na tržištu osiguranja, uključujući rast on-line prodaje osiguranja, rast tražnje za životnim i zdravstvenim osiguranjem, kašnjenja u plaćanju premije osiguranja, povećanje troškova sprovođenja osiguranja i isplata šteta u pojedinim vrstama osiguranja, kao i pad broja novih i obnova

postojećih ugovora imovinskih osiguranja. Pri tome, uticaj pandemije na tržišta osiguranja razlikovao se među zemljama.

Cilj master rada je da se ukaže na značaj analize uticaja pandemije na tržište osiguranja, kao i da se ispita u kojoj je meri pandemija COVID-19 uticala na rezultate poslovanja društava za osiguranje u Republici Srbiji. U tu svrhu su analizirani trendovi na tržištima osiguranja u uslovima pandemije COVID-19, kako u svetu, tako i u Republici Srbiji. Na osnovu rezultata istraživanja, date su preporuke za prilagođavanje poslovanja osiguravača radi pravovremene pripremljenosti tržišta osiguranja za moguće buduće krize izazvane pandemijom.

U istraživanju se pošlo od sledećih hipoteza:

H1: Uticaj pandemije na tržište osiguranja uslovljen je nivoom razvijenosti tržišta i strukturom portfelja osiguranja.

H2: Društva za osiguranje u Republici Srbiji su uspela da amortizuju negativni uticaj krize izazvane pandemijom.

H3: Pandemija COVID-19 je ubrzala digitalizaciju osiguranja.

Rad se sastoji iz tri dela. Prvi deo rada je posvećen pregledu osnovnih karakteristika pandemije COVID-19. Nakon definisanja pojma pandemije i obrazloženja njenih obeležja, pažnja je posvećena osigurljivosti rizika pandemije. Takođe, u ovom delu rada su analizirane karakteristike pandemije COVID-19, kao i posledice koje su izazvane ovom pandemijom.

Predmet drugog dela rada su trendovi koji su ispoljeni na tržištima osiguranja tokom trajanja pandemije COVID-19. Najpre su predstavljeni trendovi i kretanja na svetskom tržištu osiguranja tokom pandemije, a zatim trendovi na tržištima osiguranja u razvijenim zemljama Evropske unije. U nastavku su razmotreni trendovi na tržištima osiguranja u zemljama u razvoju, sa posebnim akcentom na rezultate poslovanja osiguravača u Republici Srbiji tokom pandemije.

U trećem delu rada je analiziran uticaj pandemije COVID-19 na rezultate poslovanja društava za osiguranje. Analizom su obuhvaćeni kako operativni izazovi pandemije COVID-19 za osiguravače, tako i specifični efekti pandemije u oblastima životnih i neživotnih osiguranja. Na kraju ovog dela rada su date preporuke za pravovremeno prilagođavanje poslovanja osiguravača u svrhe pripremljenosti tržišta osiguranja u Republici Srbiji za adekvatno reagovanje na eventualne buduće krize izazvane pandemijom.

1. OSNOVNE KARAKTERISTIKE PANDEMIJE COVID-19

Vekovima unazad, svet se suočavao s različitim pandemijama, a svaka od njih nosila je sa sobom jedinstvene izazove, pouke i promene u društvu. Pandemije su kompleksni fenomeni sa obimnim i dalekosežnim posledicama, čije ublažavanje ili prevazilaženje zahteva saradnju između zemalja, zdravstvenih organizacija i naučne zajednice. Pravovremena identifikacija i adekvatna reakcija na pretnje po zdravlje postaju ključni faktori u suzbijanju pandemija. Pandemija koja je oblikovala odvijanje svakodnevnog života u savremenom dobu i postala simbol globalnih izazova za čovečanstvo jeste pandemija COVID-19. Brzo širenje virusa COVID-19 izazvalo je promene koje su duboko prodrle u društvo, ekonomiju i zdravstvene sisteme širom sveta. U tom pogledu, delatnost osiguranja nije izuzetak. U kratkom periodu, pandemija je dovela do akumuliranja rizika po različitim vrstama osiguranja i tako ugrozila osnovne postulate na kojima se bazira osiguranje, dovodeći u centar pažnje naučne i stručne javnosti pitanje osigurljivosti rizika pandemije.

1.1. Definisanje i obeležja pandemije

Prema definiciji Svetske zdravstvene organizacije, pandemija predstavlja izbijanje infektivne bolesti koja zahvata velike geografske oblasti u celom svetu i visoke je rasprostranjenosti u velikom delu svetskog stanovništva, što se dešava u roku od samo nekoliko meseci.¹ Pandemija nastaje kada se nova bolest ili novi soj postojeće bolesti proširi širom sveta. Pandemije nastaju iz epidemija, koje predstavljaju izbijanja bolesti ograničena na jedan deo sveta, kao što je teritorija jedne države ili njen deo.

Kao epidemije zaraznih bolesti izuzetno velikih razmera, pandemije mogu značajno povećati morbiditet i mortalitet na širokom geografskom području i izazvati značajne ekonomske, društvene i političke poremećaje. Obeležja pandemije su: rasprostanjenost na

¹ Kelly, H. (2011). The classical definition of a pandemic is not elusive, *Bulletin of the World Health Organization*, Vol. 89, No. 7, str. 540 - 541.

veoma velikim geografskih područjima, kretanje bolesti, visoka stopa agresivnosti i eksplozivnost, minimalni imunitet populacije, novina, zaraznost i ozbiljnost.²

Skoro sve upotrebe termina pandemija odnose se na bolesti koje se prostiru na velikim geografskim područjima. Pored širokog geografskog obuhvata, većina upotreba termina pandemija implicira kretanje bolesti ili širenje putem prenosa koji se može pratiti od mesta do mesta. Ovo je pristup koji se istorijski koristio za praćenje pandemija, poput Crne smrti. Pandemiju karakteriše visoka stopa agresivnosti, koja se odnosi na učestalost i intenzitet širenja virusa među populacijom u kratkom vremenskom periodu, kao i izrazita eksplozivnost. Bolesti sa indolentnim stopama prenošenja, koje se sporo prenose i razvijaju u populaciji, retko se klasifikuju kao pandemije, čak i kada zahvate široka područja, dok pandemije imaju tendenciju da ispoljavaju ne samo visoku stopu obolevanja već i „eksplozivno“ širenje, to jest, broj obolelih se brzo povećava u kratkom vremenskom periodu. Imunitet stanovništva ima važnu ulogu u ograničavanju mikrobne infekcije i prenosa tokom pandemije, te kao takav može biti moćna antipademijska sila. Bilo da je prirodno stečen ili je rezultat vakcinacije, imunitet smanjuje ranjivost populacije, prekida lanac prenosa i ublažava pritisak na zdravstvene sisteme. Međutim, imunitet je relativan pojam koji ne podrazumeva nužno potpunu zaštitu od infekcije, kao što je slučaj sa pandemijskim bolestima, poput kolere i gripa, koje su često povezane sa novim podtipovima ili povratkom ranijih sojeva mikroorganizama koji su postali ponovo prisutni. Termin pandemija se najčešće koristi za opisivanje bolesti koje su nove, ili barem povezane sa novim varijantama postojećih mikroorganizama. Takve promene često omogućavaju lakše širenje bolesti unutar populacije koja nema prethodni imunitet. Primera radi, pandemije mogu nastati usled antigenske promene kod virusa gripa, kao što je bio slučaj sa pandemijom gripa 1918. godine, zatim usled pojave potpuno novih patogena, poput HIV/AIDS-a prepoznatog ranih 1980-ih, ili tokom istorijskih epidemija velikih razmera, kao što je bila kuga. Međutim, novina je relativan koncept. Tokom poslednjih 200 godina zabeleženo je sedam pandemija kolere, od kojih su verovatno sve bile izazvane različitim varijantama iste bakterije. Upotreba termina „pandemija“ sugeriše da, čak i kada se bolest povuče na duži vremenski period, njen povratak, pod uslovom da zadrži sposobnost globalnog širenja, i dalje opravdava naziv pandemija. Zaista, može se reći da je pandemija karakteristična

² Froot, K. A. (2001). The Market for Catastrophe Risk: A Clinical Examination, *Journal of Financial Economics*, Vol. 60, No. 2-3, str. 531–533.

osobina određenih bolesti koje se ponavljaju, kao što su kolera i grip. Termin pandemija se ređe koristi za opisivanje verovatno neinfektivnih stanja, kao što je gojaznost ili rizičnih ponašanja, poput pušenja cigareta. Iako su ova stanja široko rasprostranjena i njihova globalna incidencija može biti u porastu, ona se ne mogu prenositi direktno sa osobe na osobu, što ih razlikuje od tradicionalnih infektivnih pandemija. Mnoge, ako ne i većina, bolesti koje se klasifikuju kao pandemije su zarazne bolesti, kao što je grip, kod koga je prisutna direktna transmisija od osobe do osobe. Druge bolesti, uključujući one koje su povremeno zarazne, se češće prenose drugim mehanizmima, kao što su kuga (buvama) i kolera (vodom). Iako težina bolesti nije konvencionalni kriterijum svrstavanja u pandemije, termin pandemija se mnogo češće odnosi na teške ili fatalne bolesti (na primer Crna smrt, HIV/AIDS i SARS), nego na blage bolesti. Bolesti niske ili umerene težine, kao što je AHC iz 1981. godine i šuga koje nisu visoko smrtonosne, takođe se nazivaju pandemijom kada pokazuju eksplozivno (AHC) ili široko rasprostranjeno i ponavljajuće (šuga) izbijanje.³

Rizik pandemije je uslovljen kombinovanim delovanjem rizika nastanka nove bolesti (verovatnoće da će bolest nastati) i rizika širenja (verovatnoće da će se bolest proširiti na ljudsku populaciju). Zarazne bolesti mogu se brzo širiti, ponekad za nekoliko dana, među ljudima koji žive u različitim delovima sveta. Poslednjih decenija, nekoliko trendova je uticalo na verovatnoću nastanka i širenja pandemija. Najznačajniji među njima su rast populacije, sve veća urbanizacija, rast tražnje za životinjskim proteinima, češća putovanja i veća povezanost između populacionih centara, gubitak staništa, klimatske promene i povećanje interakcije između čoveka i životinja. Većina visoko zaraznih bolesti koje se javljaju kod ljudi uzrokovane su bolestima koje se prvo javljaju kod životinja. Stoga, kada se novi infektivni agens ili bolest pojavi kod životinja, organizacije za nadzor locirane u pogođenim područjima odgovorne su za upozorenje Svetske zdravstvene organizacije (SZO) i za pažljivo praćenje ponašanja infektivnog agensa, kao i aktivnosti i širenja bolesti. SZO konstantno prati aktivnost bolesti na globalnom nivou kroz mrežu centara za nadzor koji se nalaze u zemljama širom sveta.

Tokom istorije, pandemije bolesti kao što su kolera, kuga i grip imale su važnu ulogu u oblikovanju ljudskih civilizacija. Primeri značajnih istorijskih pandemija uključuju pandemiju kuge u Vizantijskom carstvu u 6. veku nove ere, poznatu kao Justinijanova kuga, zatim

³ Morens, D. M., Folkers, G. K., Fauci, A. S. (2009). What Is a Pandemic? *The Journal of Infectious Diseases*, Vol. 200, No. 7, str. 1018–1021.

takozvanu Crnu smrt, koja je nastala u Kini i proširila se širom Evrope u 14. veku i pandemiju gripa 1918–1919. godine, koja je započela u američkoj saveznoj državi Kansas i proširila se na Evropu, Aziju i ostrva u južnom Pacifiku. Iako se pandemije obično karakterišu pojavom u kratkom vremenskom periodu, danas nekoliko zaraznih bolesti opstaje na visokom nivou incidencije, javljaju se na globalno i mogu se prenositi između ljudi direktno ili indirektno. Među savremenim pandemijama su AIDS, uzrokovan HIV-om (virusom humane imunodeficijencije), koji se prenosi direktnim kontaktom između ljudi i malarija, koju izazivaju paraziti iz roda *Plasmodium*, koji se prenose sa jednog na drugog čoveka putem komaraca koji se hrane krvlju zaraženih osoba. Procenjuje se da se pandemije gripa dešavaju otprilike jednom u 50 godina, iako je stvarni interval vremena koje protekne između pandemija u nekim slučajevima bio kraći. Na primer, nakon pandemije gripa iz 1918–1919. godine, zabeležene su još dve pandemije gripa u 20. veku: pandemija azijskog gripa 1957. godine i pandemija hongkonškog gripa 1968. godine. Sledeća pandemija gripa dogodila se 2009. godine, kada se podtip virusa H1N1 proširio na više regiona sveta. U periodu od marta 2009. godine do sredine januara 2010. godine, širom sveta je prijavljeno više od 14.140 laboratorijski potvrđenih smrtnih slučajeva izazvanih virusom H1N1.⁴

U martu 2020. godine došlo je do izbijanja novog koronavirusa poznatog kao teški akutni respiratorni sindrom koronavirus 2 (SARS-CoV-2), koji je deklarisan pandemijom od strane SZO. Infekcija virusom SARS-CoV-2 izazvala je bolest poznatu kao bolest koronavirusa 2019. godine (COVID-19). Bolest se manifestovala prvenstveno simptomima kao što su groznica, kašalj i kratak dah. Epidemija je započela krajem 2019. godine u Vuhanu u Kini, kada je pacijent sa upalom pluća nepoznatog uzroka primljen u lokalnu bolnicu. U narednim nedeljama, broj ljudi zaraženih novim koronavirusom naglo je rastao u Vuhanu, a bolest se proširila i na druge regione Kine. Početkom 2020. godine COVID-19 je stigao u Evropu i Sjedinjene Američke Države (SAD), gde je prenet od strane putnika iz pogođenih regiona. Do trenutka kada je epidemija proglašena pandemijom, slučajevi COVID-19 su otkriveni u mnogim zemljama širom sveta, sa oko 130.000 potvrđenih slučajeva i blizu 5.000 smrtnih

⁴ Falode, A., Olusegun, B., Yakubu, M. (2021). History of Pandemics in the Twentieth and Twenty-First Century, *Journal of Humanities and Social Sciences*, Vol. 2, No. 1, str. 10-26.

slučajeva. Prema podacima Svetske zdravstvene organizacije, broj prijavljenih smrtnih slučajeva premašio je sedam miliona do marta 2024.godine.⁵

1.2. Osigurljivost rizika pandemije

Rizik pandemije se svrstava u rizike niske frekvencije i visokog intenziteta. Ovaj rizik predstavlja svojevrsan izazov za delatnost osiguranja, jer je po definiciji globalan i potencijalno utiče na mnoge pojedince i privredne sektore odjednom. Po tome se rizik pandemije razlikuje od rizika koji uobičajeno podležu osiguranju, jer nije moguće postići zadovoljavajuću disperziju rizika. U praktičnom smislu, to znači da osiguravači nemaju dovoljno tehničkih i finansijskih kapaciteta za pokriće ovakvog rizika. Rizik pandemije stoga zauzima svoje mesto među sličnim potencijalno velikim rizicima, kao što su prirodne katastrofe ili teroristički napadi, koji zahtevaju partnerstvo između države i sektora osiguranja, kako bi se osmislila inovativna rešenja upravljanja tim rizicima. Međutim, važno je napomenuti da čak ni rizici prirodnih katastrofa i terorističkih napada nemaju takvu globalnu prirodu koja je svojstvena riziku pandemije, jer su njihovi potencijalni efekti ipak ograničeni na užem području, što ostavlja mogućnost za disperziju rizika.

Iako je modeliranje rizika pandemije objektivno otežano, veliki svetski (re)osiguravači ulažu napore na tom polju. Oni koriste sofisticirane modele za merenje rizika pandemije koji se oslanjaju na mapiranje određenih scenarija i njihovih očekivanih posledica, nastojeći da predvide širenje bolesti sa relativnom tačnošću. Pandemije, međutim, nisu izolovani događaji, jer ih prate napori vlada da smanje njihove negativne efekte. Preventivne mere koje vlade preduzimaju u cilju zaštite javnog zdravlja, kao što su potpuna ili delimična blokada privrede i društva, iako efikasne u ograničavanju širenja bolesti, značajno utiču na sposobnost sektora osiguranja da oceni rizik pandemije i upravlja njime.

Pandemija COVID-19 oživela je raspravu o osigurljivosti rizika pandemije, sa posebnim akcentom na osiguranju od prekida poslovanja u slučaju pandemije. Iako su osiguravači isplaćivali ugovorene naknade i sume osiguranja za pokriveno rizike, poput onih u

⁵ WHO. (2024). Coronavirus disease (COVID-19) pandemic, dostupno na: <https://www.who.int/europe/emergencies/situations/covid-19> (pristupljeno 12.05.2024.)

dobrovoljnom zdravstvenom i životnom osiguranju, kriza COVID-19 je takođe otkrila nedostatke u postojećim uslovima osiguranja od prekida poslovanja, koji su doveli do sporova u vezi sa odštetnim zahtevima.

Tržište osiguranja ne nudi zaštitu od prekida poslovanja usled pandemije iz razloga vezanih za samu prirodu rizika. Stoga su ekonomske posledice pandemije, *de facto*, nepokrivene osiguranjem. Pre svega, dok je jedan od uslova osiguranja, koje se zasniva na udruživanju rizika, da ne nastaju svi gubici istovremeno, rizik od prekida poslovanja implicira akumuliranje gubitaka: praktično svi privredni subjekti su pogođeni istovremeno. To je zbog regionalnih, a često i nacionalnih mera koje preduzimaju vlade nakon nastupanja pandemije – policijskih časova, administrativnih zatvaranja, i drugo, a koje utiču na čitave sektore privrede. Osiguravači nemaju kapacitet da apsorbuju takvu akumulaciju gubitaka. Ovaj efekat akumuliranja gubitaka je dodatno naglašen činjenicom da je rizik pandemije globalan i nema granica. Geografska diverzifikacija portfelja osiguranja je u takvim uslovima neefikasna, jer zapravo otežava akumulaciju gubitaka za globalne (re)osiguravače.⁶

Drugo, umesto poštovanja „zakona prirode“, rizik prekida poslovanja usled pandemije se uglavnom ne modelira i povezan je sa endogenim faktorima. Izloženost ovom riziku u velikoj meri zavisi od konkretnih mera koje vlade preduzimaju da spreče širenje virusa. Gubici koje su preduzeća pretrpela uglavnom su posledica tih mera, koje su na kraju ograničile ili zaustavile poslovnu aktivnost. Efekti takvih administrativnih ili političkih odluka se ne mogu modelirati.⁷ Štaviše, mere koje su preduzete kao odgovor na pandemiju COVID-19 bile su veoma različite od zemlje do zemlje. Ova nepredvidivost i raznovrsnost mera onemogućava procenu rizika i obračunavanje adekvatne premije osiguranja.

Treći razlog neosigurnosti rizika prekida poslovanja usled pandemije povezan je sa potencijalnim problemima lošeg odabira (nepovoljne selekcije) i moralnog hazarda. Loš odabir podrazumeva da prvenstveno oni privredni subjekti koji su najizloženiji riziku kupuju osiguranje, čime se smanjuje efekat udruživanja rizika. U ovom slučaju, samo kompanije u najugroženijim sektorima - hoteli, restorani, turističke agencije, i slično bi kupovale osiguravajuću zaštitu (osim ako ona nije obavezna). Kompanije u sektorima koji nisu ugroženi,

⁶ Heinrich, T., Sabuco, J., Farmer, J.D. (2021). A simulation of the insurance industry: the problem of risk model homogeneity, *Journal of Economic Interaction and Coordination*, Vol. 9, No. 2, str. 540-545.

⁷ Ibid, str. 546-550.

kao što je e-trgovina, ne bi imale interesa da traže osiguranje. Moralni hazard podrazumeva da se rizik povećava promenom ponašanja ekonomskih subjekata, koji se osećaju sigurnima zahvaljujući osiguranju. U ovom slučaju, pokriće gubitaka izazvanih merama koje treba da spreče širenje virusa od strane osiguravača bi stvorilo očigledno pitanje moralnog hazarda za vlade, koje više ne bi snosile ekonomsku cenu svojih odluka, iako upravo one određuju načine i sredstva za odgovor na krizu javnog zdravlja, te snose krajnju odgovornost za upravljanje njome. Takva situacija bi čak mogla da podstakne predstavnike vlasti da sprovode ekonomski skuplje mere.⁸

Rizik prekida poslovanja usled pandemije ima slične karakteristike kao rizik od imovinske štete u ratu: akumulacija izloženosti, ograničena mogućnost diverzifikacije, nemogućnost modeliranja rizika, značajan uticaj političkih odluka i prisustvo moralnog hazarda.⁹ Ratni rizici su uglavnom izuzeti iz osiguravajućeg pokrića, pa već duže vreme gotovo svi ugovori o osiguranju sadrže klauzulu da šteta prouzrokovana ratnim dejstvima nije pokrivena. Iz sličnih razloga, praktično nijedan ugovor o osiguranju ne pokriva rizik od prekida poslovanja u slučaju pandemije. U oba slučaja, samo država može da pokrije troškove ekonomskog uticaja ovako velike krize, kroz mehanizme preraspodele na celokupno stanovništvo, pa čak i na nekoliko generacija.

Za vreme pandemije COVID-19, ekonomski gubici nisu proizašli prvenstveno iz same pandemije, već iz mera koje su vlade preduzele da ublaže njen uticaj na stanovništvo. Pored globalne prirode pandemije, upravo ovaj faktor izdvaja rizik pandemije od drugih katastrofalnih rizika, jer je usko povezan sa političkim odlukama, što otežava njegovo modeliranje i može doprineti njegovom pojačanom delovanju.

Pre izbijanja pandemije COVID-19, činilo se da su zdravstveni sistemi i tržišta osiguranja u razvijenim zemljama izuzetno stabilni, funkcionalni i dobro organizovani. Konstantna ulaganja u oblast zdravstva i napredak medicinskih istraživanja odavali su utisak sigurnosti da će zdravlje biti jedna od najvrednijih kategorija čovečanstva u budućnosti. Međutim, pandemija COVID-19 u potpunosti je demantovala ova uverenja i ukazala na

⁸ Ibid., str. 551-560.

⁹ Pius, B., Yang, X., Gylilbag, A., Awudi, D. A., Ngmenbelle, D., Bian, D. (2020). The impact of Covid-19 on the insurance industry, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, No. 17, str. 5766.

značajne propuste i nefleksibilnost, kako u sistemima zdravstvenog osiguranja, tako i u organizovanju zdravstvene zaštite.

1.3. Karakteristike pandemije COVID-19

Svetska zdravstvena organizacija (SZO) je 11. marta 2020. godine proglasila bolest izazvanu novim koronavirusom 2019 (COVID-19) drugom pandemijom XXI veka. COVID-19 je uzrokovan virusom SARS-CoV-2, koji je novi soj iz porodice *Coronaviridae*. Virus izaziva spektar bolesti, od asimptomatskih slučajeva do sindroma teškog akutnog respiratornog distresa (ARDS) i smrti.

Virus koji izaziva COVID-19 najčešće se prenosi vazduhom u malim kapljicama tečnosti koje nastaju kada zaražene osobe kašlju, kijaju ili razgovaraju, prenoseći virus na druge osobe koje su u bliskom kontaktu. Mnogi ljudi zaraženi virusom COVID-19 nemaju simptome ili ih imaju u manjoj meri. Međutim, kod starijih osoba i onih sa određenim zdravstvenim problemima i stanjima, COVID-19 može dovesti do potrebe za bolničkom negom, ili do smrti. Najčešće komplikacije uključuju pneumoniju, akutni respiratorni distres sindrom (ARDS), septički šok i kardiovaskularne manifestacije. Stav Svetske zdravstvene organizacije bio je da će većina ljudi zaraženih virusom COVID-19 doživeti blaga do umerena respiratorna obolenja i oporaviti se bez potrebe za posebnim lečenjem, dok će stariji ljudi i oni sa hroničnim zdravstvenim problemima kao što su kardiovaskularne bolesti, dijabetes, hronična respiratorna bolest i rak, češće imati ozbiljnije posledice.¹⁰

Prvi slučajevi COVID-19, bolesti izazvane SARS-CoV-2 kod ljudi su prijavljeni u gradu Vuhanu, u Kini, 8. decembra 2019. godine. Cirkulacija virusa je prvi put uočena u tom gradu, a SZO je 31. decembra 2019. godine prijavila 41 slučaj povezan sa veleprodajnim tržištem morskih plodova u Hunanu, poznatom kao „mokra pijaca“. Nakon toga, broj slučajeva je počeo ubrzano da raste u Kini, a SZO je 30. januara 2020. godine proglasila globalnu vanrednu situaciju za javno zdravlje. Prvi slučaj COVID-19 van Kine prijavljen je na Tajlandu 20. januara 2020. godine.¹¹ Veliki porast broja zaraženih prijavljen je u Italiji, a zatim u

¹⁰ WHO. (2024). Coronavirus, dostupno na: https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1 (pristupljeno 10.06.2024).

¹¹ WHO. (2020). *Announces COVID-19 outbreak a pandemic*. Geneva: World Health Organization, str. 31-33.

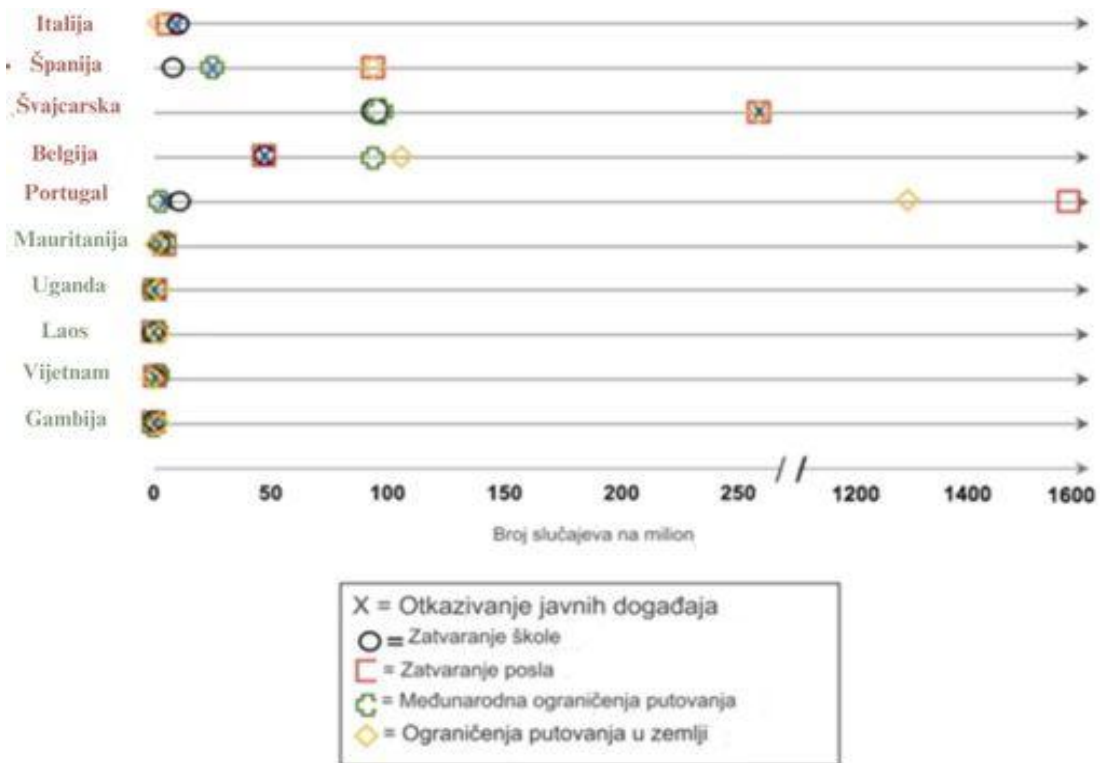
Njujorku i ubrzo se virus proširio širom Amerike i na ostatak sveta. Nakon približno dva meseca od prvog prijavljenog slučaja u Vuhanu, zabeleženo je prvih hiljadu infekcija. Do 25. februara 2021. godine registrovano je preko 113 miliona infekcija širom sveta, uz više od dva miliona smrtnih slučajeva.¹²

Jedan od ključnih aspekata pandemije COVID-19 bio je njen brz i nepredvidiv karakter širenja. Virus je premašio nacionalne granice, dovodeći do globalnog širenja bolesti koje je zahtevalo koordinisane napore i saradnju među državama. Do kraja marta 2020. godine, gotovo četvrtina svetske populacije je bila u karantinu. Škole i univerziteta su zatvoreni u više od 160 zemalja, što je uticalo na preko milijardu i po učenika i studenata (91%) širom sveta.¹³ Pandemija je dovela do globalnih poremećaja u svim sektorima. Brojni međunarodni skupovi, kulturni i religijski događaji su odloženi ili otkazani, a kalendar globalnog sporta je pretrpeo najveće promene nakon Drugog svetskog rata. Svetska ekonomska aktivnost je značajno smanjena, što je dovelo do recesije u mnogim zemljama.

Nekoliko oblika prilagođavanja usvojenih u različitim sektorima širom sveta pomoglo je u suočavanju sa promenama koje je donela pandemija COVID-19 (Slika 1.1). Telemedicina je, na primer, uvedena u mnogim zemljama da bi se sprečili rizici ličnih lekarskih poseta. Virtuelno obrazovanje je postalo obavezno u većini zemalja, omogućavajući da se nastavi sa učenjem i izbegnu prekidi usled zatvaranja obrazovnih institucija. Mnoge institucije su uvele različite inovativne forme „beskontaktnih“ procesa, kao što su online plaćanje i isporuka, da bi smanjile rizik od prenošenja virusa. Zemlje koje su sprovele mere javnog zdravlja tokom početne faze epidemije, bile su u stanju da efikasnije kontrolišu širenje virusa u poređenju sa drugim zemljama koje to nisu učinile na vreme.

¹² Mallah, S. I. (2021). COVID-19: breaking down a global health crisis, *Annals of Clinical Microbiology and Antimicrobials*, Vol. 20, No. 35, str. 21-22.

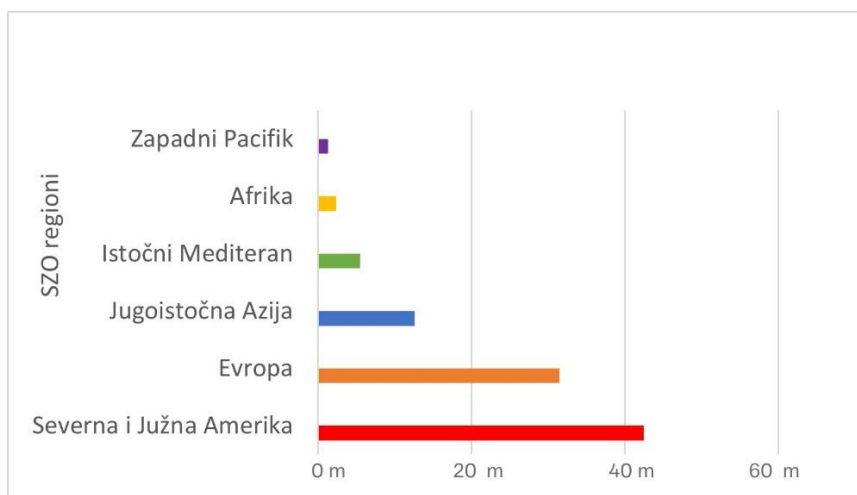
¹³ WHO. (2020). *Announces COVID-19 outbreak a pandemic*. Geneva: World Health Organization, str. 44-46.

Slika 1.1: Mere prilagođavanja tokom pandemije COVID-19

Izvor: Mallah, S. I. (2021). COVID-19: breaking down a global health crisis, *Annals of Clinical Microbiology and Antimicrobials*, Vol. 20, No. 35, dostupno na: <https://ann-clinmicrob.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12941-021-00438-7> (pristupljeno 16.04.2024.)

Kako se virus naglo širio, svet se počeo menjati. Za samo tri meseca prijavljeno je skoro milion zaraženih osoba u svim regionima prema Svetskoj zdravstvenoj organizaciji (Slika 1.2). Do kraja 2020. godine, samo mali broj zemalja nije imao nijedan slučaj COVID-19. Iako je bolest zahvatila svaki region i skoro sve zemlje tokom 2020. godine, došlo je do značajnih varijacija u obimu i intenzitetu prenosa ne samo između regiona, nego i između zemalja unutar regiona, kao i između područja unutar tih zemalja.

Slika 1.2: Broj slučajeva zaraze koronavirusom u toku 2020. godine po regionima SZO izražen u milionima.

Izvor: WHO. (2020). *Announces COVID-19 outbreak a pandemic*. Geneva: World Health Organization.

Na Evropu i Ameriku zajedno odnosilo se otprilike 70% svih zaraženih i smrtnih slučajeva tokom 2020. godine. Jugoistočna Azija i istočni Mediteran imali su udeo od 18% i 7% u ukupnom broju prijavljenih slučajeva koji se odnosi kako na zaražene, tako i na smrtno slučajevne, iako istočni Mediteran ima veći udeo smrtnih slučajeva. Afrika i Zapadni Pacifik zajedno činili su 2% od ukupnog broja zaraženih i 1% od ukupnog broja smrtnih slučajeva od pandemije COVID-19 u svetu.¹⁴

U Evropi je, tokom perioda od 2020. do 2021. godine, prijavljeno 14,38% slučajeva od ukupnog broja zaraženih pandemijom COVID-19 širom sveta, zauzimajući četvrto mesto među kontinentima. Prvi veliki talas širenja virusa COVID-19 u Evropi započeo je u Italiji, gde se situacija naglo pogoršavala od 23. januara 2020. godine, što je dovelo do relativno visoke stope smrtnosti među obolelima (CFR)¹⁵. Dana 30. januara zabranjena su sva putovanja u Kinu, dok su od marta do maja 2020. godine uvedene stroge politike ublažavanja, uključujući nacionalnu „crvenu zonu“. Do 21. februara 2020. godine putnici koji su polazili iz Italije proširili su COVID-19 na 21 drugu zemlju. Italija je započela fazu ponovnog otvaranja u maju 2020.

¹⁴ Henry, B. M., De Oliveira, M. H. S., Benoit, S., Plebani, M., Lippi, G. (2020). Hematologic, biochemical and immune biomarker abnormalities associated with severe illness and mortality in coronavirus disease 2019 (COVID-19): a meta-analysis, *Clinical Chemistry and Laboratory Medicine*, Vol. 58, No. 7, str. 1021–1028.

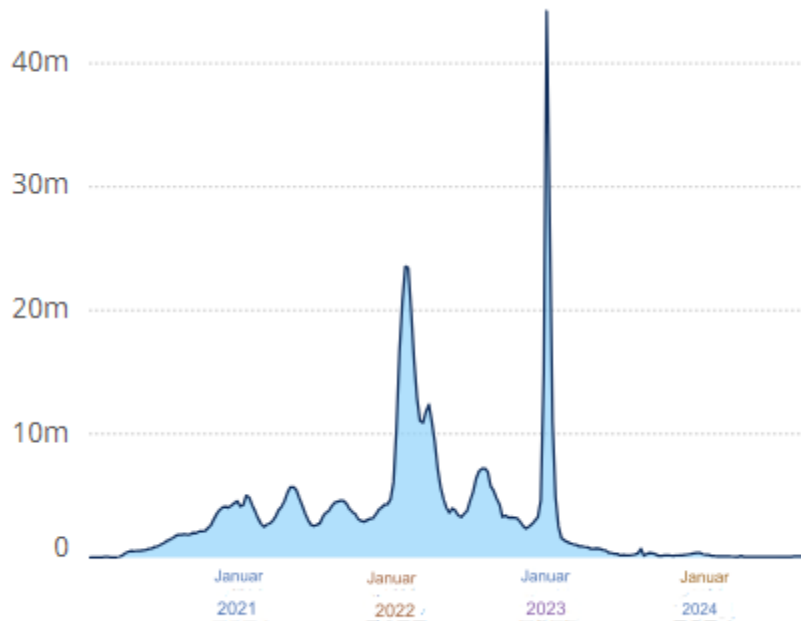
¹⁵ Stopa smrtnosti među obolelima (Case Fatality Rate – CFR) je pokazatelj koji predstavlja udeo broja lica koja su preminula od određenog oboljenja u odnosu na ukupan broj lica koja su obolela od tog oboljenja.

godine, postepenim ublažavanjem višemesečnih ograničenja. Do 25. februara 2021. godine Italija je imala kumulativnu stopu testiranja od 648,8 testova na hiljadu ljudi, što je dovelo do smanjenja stope smrtnosti među obolelima sa 14,4% u septembru 2020. godine na 3,4% u februaru 2021. godine.¹⁶

Od 21. februara 2021. godine, Evropa je zauzimala drugo mesto po procentu kumulativnih slučajeva zaraženih (34%), posle Severne Amerike (45%). Zabeležene su varijacije stope smrtnosti među obolelima između zemalja, pri čemu je ova stopa bila najniža na Islandu (0,5%), a najviša u Bugarskoj (4,1%). Razlike u stopi smrtnosti među obolelima se mogu pripisati mnogim faktorima. Najpre, starost i prisutnost komorbiditeta imaju važnu ulogu. Na primer, poređenje prosečne starosti stanovništva u Nemačkoj (46 godina) i Italiji (63 godine) može objasniti višu stopu smrtnosti među obolelima u Italiji, jer su pripadnici starije populacije izloženi većem riziku smrti zbog COVID-19. Drugi potencijalni faktor je kapacitet zdravstvenog sistema da pruži adekvatnu negu obolelima. Na primer, veće su mogućnosti za lečenje težih slučajeva u Nemačkoj koja ima 29 kreveta na intenzivnoj nezi na 100.000 ljudi, u poređenju sa Italijom (12 kreveta) i Španijom (10 kreveta). Pored toga, pravovremenost odgovora na pandemiju može uticati na stopu smrtnosti obolelih, pošto su neke mere javnog zdravlja primenjene relativno kasno u odnosu na početak širenja COVID-19. Na Islandu je, na primer, sprovedeno nasumično testiranje (skrining populacije) pre prvog potvrđenog slučaja zaraze, što je omogućilo brzu identifikaciju i izolaciju inficiranih. Takođe, pacijenti sa negativnim rezultatom su ponovo testirani, što je doprinelo velikom broju potvrđenih slučajeva i posredno uticalo na smanjenje broja smrtnih slučajeva.¹⁷

¹⁶ Mallah, S. I. (2021). COVID-19: breaking down a global health crisis, *Annals of Clinical Microbiology and Antimicrobials*, Vol. 20, No. 35, str. 36-40.

¹⁷ Ibid., str. 44-46.

Slika 1.3: Ukupan broj slučajeva zaraze COVID-19 u svetu prijavljenih SZO u periodu 2020-2024. godine.

Izvor: WHO. (2024). Number of COVID-19 cases reported to WHO, dostupno na: <https://data.who.int/dashboards/covid19/cases> (pristupljeno 16.06.2024).

Podaci Svetske zdravstvene organizacije ukazuju na to da je od 17. januara 2020. godine do decembra 2023. godine ukupno 772.386.069 osoba u svetu obolelo od COVID-19 (Slika 1.3), a da su potvrđena 6.987.222 smrtna slučaja.¹⁸ Najveća smrtnost i najveći broj zaraženih zabeleženi su u SAD-u, Indiji i Brazilu, a milioni zaraženih bili su i u Italiji, Španiji, Francuskoj, Nemačkoj, Švedskoj i Rusiji. U SAD-u je do decembra 2023. godine zaraženo 103.436.829 osoba, dok je u Indiji zaraženo 45.003.055 osoba, a u Brazilu 35.519.960 osoba. Francuska beleži 38.990.490 obolelih osoba, dok Rusija ima 23.258.444 registrovana slučaja. Španija je zabeležila ukupno 13.980.340 zaraženih osoba, dok je u Nemačkoj ukupno zaraženo 38.437.756 osoba. Turska je, takođe, evidentirala veliki broj zaraženih sa ukupno 17.042.722 osoba u istom periodu.¹⁹

¹⁸ WHO. (2024). Number of COVID-19 cases reported to WHO, dostupno na: <https://data.who.int/dashboards/covid19/cases> (pristupljeno 11.06.2024)

¹⁹ Ibid., (pristupljeno 11.06.2024)

Kada je reč o regionu (Tabela 1.1), Republika Srbija je najpogođenija sa 2.583.470 zaraženih osoba ukupno i 18.057 umrlih osoba, zatim sledi Hrvatska sa 1.279.927 ukupno zaraženih i 18.489 umrlih osoba, Slovenija sa 1.348.903 zaraženih osoba i 9.536 umrlih, Bosna i Hercegovina sa ukupno 403.364 zaraženih osoba, od čega je 16.369 sa smrtnim ishodom, Makedonija sa 154.524 ukupno zaraženih osoba i 5.184 umrlih i Crna Gora sa najmanje zaraženih, ukupno 251.280 osobe i ukupno 2.654 smrtnih slučajeva u periodu od početka 2020. do decembra 2023. godine.²⁰

Tabela 1.1: Broj slučajeva zaraženih i umrlih korona virusom prijavljenih u periodu od 2020. godine do decembra 2023. godine.

Naziv države	WHO Region	Broj zaraženih slučajeva	Broj smrtnih slučajeva
Bosna i Hercegovina	Evropa	403,364	16,369
Severna Makedonija	Evropa	154,524	5,184
Republika Srbija	Evropa	2,583,470	18,057
Crna Gora	Evropa	251,280	2,654
Slovenija	Evropa	1,348,903	9,536
Hrvatska	Evropa	1,279,927	18,489

Izvor: WHO. (2024). Number of COVID-19 cases reported to WHO, dostupno na: <https://data.who.int/dashboards/covid19/cases> (prisupljeno 12.06.2024).

Na globalnom nivou posmatrano, odgovor na pandemiju COVID-19 bio je raznolik, uključujući potpuna zatvaranja, mere socijalnog distanciranja i masovnog testiranja stanovništva. Pokazalo se da je COVID-19 teško kontrolisati u poređenju sa prethodnim epidemijama zbog velikog broja klaster prenosa ili događaja „supersirenja“, relativno ograničenih zdravstvenih resursa i nedostatka brzih testova. Pored toga, reakcije na uvođenje vakcine su bile različite među zemljama. Globalni pravičan pristup vakcinama postao je ključna briga, što je pokrenulo inicijativu SZO COVAX, koja ima za cilj da obezbedi ravnomeran i brži pristup vakcinama širom sveta.

COVID-19 i dalje predstavlja jedan od najvećih izazova za savremeno društvo. Globalna zdravstvena kriza nije samo ozbiljno ugrozila ljudsko zdravlje, već je značajno uticala na sve aspekte života ljudi širom sveta. Ova pandemija je pokazala važnost međunarodne

²⁰ Ibid, (prisupljeno 12.06.2024)

solidarnosti i saradnje u suočavanju s kriznim situacijama. Istovremeno, ona je takođe ukazala na slabosti postojećih zdravstvenih sistema, kao i na potrebu za jačanjem kapaciteta i pripremom za suočavanje sa budućim pandemijama.

1.4. Posledice izazvane pandemijom COVID-19

Pandemije izazivaju iznenadno i na širem području rasprostranjeno povećanje morbiditeta i smrtnosti, kao i duboke društvene, političke i ekonomske poremećaje. Ekonomska šteta tokom pandemije može nastati kroz različite kanale, uključujući kratkoročne fiskalne šokove, kao i dugoročna smanjenja potencijala za ekonomski rast.

Individualne promene ponašanja, kao što je strahom izazvana averzija prema radnim mestima i drugim mestima javnog okupljanja, primarni su uzrok negativnih šokova za ekonomski rast tokom pandemije. U zemljama sa slabim institucijama i nasleđem političke nestabilnosti, pandemije mogu povećati političke stresove i tenzije.

Pored direktnog, pandemija ima i indirektni uticaj na zdravlje ljudi, kojim se dodatno povećavaju morbiditet i smrtnost. Pokretači indirektnog uticaja na zdravlje uključuju preusmeravanje ili iscrpljivanje resursa za pružanje rutinske zdravstvene nege i smanjen pristup rutinskoj nezi kao rezultat nemogućnosti putovanja, straha ili drugih faktora. Pored toga, strah može dovesti do porasta broja osoba koje, iako fizički zdrave, preterano brinu o svom zdravlju i traže potrebnu medicinsku pomoć, što dodatno opterećuje zdravstveni sistem. Dostupnost zdravstvenih radnika takođe se smanjuje tokom pandemije zbog bolesti, smrti i izostajanja sa posla izazvanog strahom.

Pandemije mogu izazvati akutne, kratkoročne fiskalne šokove, ali i naneti dugoročnu štetu ekonomskom rastu. Napori da se u ranoj fazi obuzda ili ograniči izbijanje bolesti (kroz praćenje kontakata, uvođenje karantina i izolovanje zaraznih slučajeva) podrazumevaju značajne troškove u smislu ljudskih resursa i zdravstvenog osoblja. Kako epidemija raste, potrebno je izgraditi nove medicinske kapacitete, poput privremenih bolnica za zbrinjavanje novih slučajeva obolelih, što u kombinaciji sa sve većom tražnjom za medicinskim materijalom, zaštitnom opremom i lekovima može u velikoj meri povećati rashode zdravstvenog sistema. U isto vreme, smanjenje ekonomskih aktivnosti tokom pandemije dovodi do opadanja poreskih

prihoda, što otežava finansiranje povećanih rashoda, naročito u zemljama sa slabim poreskim sistemima.

Pored direktnih fiskalnih uticaja pandemije, prisutni su indirektni koji uzrokuju štetu po ekonomsku aktivnost i rast. Ekonomski rast se ugrožava prvenstveno smanjenjem radne snage uzrokovanim bolešću i smrtnošću, ali i promenama u ponašanju izazvanim strahom. Strah umanjuje radnu angažovanost, zatvara radna mesta, ometa transport i podstiče vlade na zatvaranje granica i ograničavanje kretanja stanovništva iz pogođenih područja. Istovremeno, u privatnom sektoru mogu biti preduzete mere poput otkazivanja komercijalnih letova ili smanjenja transportnih i logističkih usluga, što dodatno otežava trgovinu i snabdevanje. Ovi efekti dodatno smanjuju angažovanost radne snage iznad direktnog efekta povećanog morbiditeta i mortaliteta usled pandemije i ograničavaju lokalnu i regionalnu trgovinu.²¹ Tokom teške pandemije, svi sektori privrede – poljoprivreda, industrijska proizvodnja i uslužni sektor – suočavaju se sa poremećajima, koji potencijalno mogu dovesti do nestašica, naglog rasta cena osnovnih proizvoda i ekonomskih stresova za domaćinstva, privatne firme i vlade.²²

Pandemija koronavirusa izazvala je globalni ekonomski kolaps. Većina zemalja je primenila potpune ili delimične mere zaključavanja kako bi usporila širenje bolesti. Zaključavanje je značajno usporilo globalnu ekonomsku aktivnost, mnoge kompanije su smanjile obim proizvodnje ili obustavile poslovanje, dok su milioni ljudi ostali bez posla. Proizvođači i pružaoci usluga doživeli su nagle gubitke, dok su poljoprivreda i prehrambena industrija pretrpele prekide u lancima snabdevanja. Obrazovni sistemi su bili primorani da se prilagode novim okolnostima, što je dovelo do usporavanja obrazovnog procesa. Sektori zabave, sporta i turizma takođe su bili ozbiljno pogođeni usled ograničenja javnih događaja i međunarodnih putovanja. Implikacije izbijanja pandemije COVID-19 po globalni ekonomski rast zavisile su od trajektorije širenja virusa, trajanja pandemije i uspešnosti razvoja i primene vakcina.

Globalna ekonomska aktivnost je usporena zbog masovnih mera zaključavanja, što je naštetilo preduzećima i uzrokovalo ozbiljan gubitak radnih mesta. U mnogim zemljama došlo je do naglog rasta broja nezaposlenih kao direktne posledice ograničenja kretanja. Tako je, na

²¹ McKibbin, W.J., Fernando, R. (2020). The global macroeconomic impacts of COVID-19: Seven scenarios, *Asian Economic Papers*, Vol. 20, No. 2, str. 29-31.

²² United Nations. (2021). *World economic situation and prospects 2021*. Geneva: United Nations, str. 11-19.

primer, u prvih pet nedelja pandemije u SAD-u, kao najvećoj svetskoj ekonomiji, izgubljeno skoro 26 miliona radnih mesta. Pandemija je posebno pogodila ekonomije koje se oslanjaju na uslužni sektor kao ključni za zapošljavanje i privredni rast, poput SAD-a i Kine. U ovim zemljama, mere karantina dovele su do zatvaranja brojnih prodavnica i smanjenja aktivnosti u sektorima poput maloprodaje, ugostiteljstva i turizma. Kupci su ostajali kod kuće, a potrošnja je drastično opala. Iako su kompanije poput Amazona i drugih onlajn trgovaca zabeležile rast obima prodaje tokom pandemije, to nije zaustavilo globalni pad potrošnje.²³

Izbijanje pandemije COVID-19 dovelo je do globalnog ekonomskog usporavanja, što je demonstrirano krahovima finansijskih tržišta i prekidima međunarodnih poslovnih aktivnosti tokom 2020. godine. Pandemija je poremetila međunarodne tokove trgovine, pošto su globalni sistemi lanca snabdevanja prekinuti kao rezultat mera predostrožnosti koje su preduzele mnoge države da smanje širenje virusa. Prema proceni Svetske trgovinske organizacije (STO), obim globalne trgovine smanjen je za 9,2% u 2020. godini, zbog ekonomskog šoka pandemije. Globalna recesija uzrokovana pandemijom bila je najdublja od Drugog svetskog rata, sa padom globalnog bruto domaćeg proizvoda (BDP) od 4,3%, dok je BDP po glavi stanovnika smanjen za 6,2% prema izveštaju Svetske banke²⁴. Kao posledica, došlo je do povećanja siromaštva na globalnom nivou. Prema proceni Svetske banke, između 119 i 124 miliona ljudi širom sveta gurnuto je u ekstremno siromaštvo tokom 2020. godine zbog pandemije COVID-19. Međunarodna organizacija rada (ILO) otkrila je da je pandemija COVID-19 dovela do gubitka radnih sati od 8,8% u 2020. godini, što je ekvivalentno 250 miliona poslova sa punim radnim vremenom. Prema procenama ILO-a, izgubljeni radni sati u 2020. godini bili su četiri puta veći nego tokom finansijske krize 2009. godine, što je dovelo do globalnog gubitka zaposlenosti od 114 miliona radnih mesta.²⁵

Pandemija COVID-19 suočila je vlade širom sveta sa izazovom balansiranja između opadajućih državnih prihoda, sa jedne, i povećane potrebe za javnom potrošnjom, sa druge strane. Budžetska izdvajanja su drastično povećana kako bi se odgovorilo na urgentne potrebe zdravstvenih sistema, uključujući opremanje bolnica, proširenje kapaciteta jedinica intenzivne

²³ Kandel, N., Chungong, S., Omaar, A., Xing, J. (2020). Health security capacities in the context of COVID-19 outbreak: an analysis of International Health Regulations annual report data from 182 countries, *Lancet*, str. 23-24.

²⁴ World Bank Group. (2021). *Global Economy to Expand by 4 Percent in 2021: Vaccine Deployment and Investment Key to Sustaining the Recovery*. World Bank Group, Washington.

²⁵ ILO. (2020). *ILO Monitor: Covid-19 and the world of work*. Geneva: International Labour Organization Geneva, str. 45-47.

nege, nabavku medicinske opreme, lekova i testova, kao i evakuaciju i smeštaj građana iz inostranstva. Ovaj nagli porast državnih izdataka često nije bio praćen adekvatnim prihodima, što je izazvalo budžetske deficite i smanjilo mogućnost adekvatnog odgovora na pandemiju. Na primer, izbijanje virusa u Italiji značajno je smanjilo prihode od turizma (koji čine 14% BDP-a te zemlje).²⁶ Time su smanjene mogućnosti za finansiranje zdravstvenog sektora od strane italijanske vlade, što je dodatno otežalo borbu protiv širenja virusa. Pored toga, preusmeravanje budžetskih sredstava prema zdravstvenom sektoru dovelo je do manjka sredstava dodeljenih drugim osnovnim sektorima, poput obrazovanja. Prema podacima Svetske banke, izdvajanja iz državnog budžeta za obrazovanje po stanovniku su na svetskom nivou smanjena za 5,7 % u drugoj polovini 2020. godine²⁷.

Svetska zdravstvena organizacija (SZO) je procenila da je za globalni odgovor na pandemiju bilo potrebno ogromno međunarodno finansiranje. U junu 2020. godine SZO je objavila da je za razvoj testova, tretmana i vakcina potrebno 31,3 milijarde dolara tokom narednih 12 meseci. Takođe, kako bi se osigurao globalni pristup vakcinama, predviđeni su dodatni troškovi od preko 100 milijardi dolara. Ova sredstva su bila ključna za isporuku 500 miliona testova i 245 miliona kurseva lečenja zemljama sa niskim i srednjim prihodima.

Tokom pandemije COVID-19, prehrambena industrija suočila se sa značajnim izazovima koji su proizašli iz poremećaja u lancu snabdevanja i promena u ponašanju potrošača. Povećana tražnja za osnovnim prehrambenim proizvodima i stvaranje zaliha u domaćinstvima zbog straha od nestašica dodatno su opteretili lanac snabdevanja hranom, od farmera i distributera do maloprodajnih objekata.

Zbog pandemije COVID-19, otpornost poljoprivredne proizvodnje je stavljena na test. Cene poljoprivrednih proizvoda su smanjene za 20% zbog pada tražnje od strane hotela i restorana širom sveta.²⁸ Hotelski biznis je takođe pretrpeo gubitke zbog ograničenja putovanja tokom pandemije COVID-19. Mere zatvaranja, socijalne izolacije i zabrane putovanja dovele su do privremenog zatvaranja brojnih ugostiteljskih preduzeća i smanjene tražnje za uslugama

²⁶ May, B. (2021). *Research Briefing | Global - New virus variants, new economic risks*. Oxford: Oxford Press, str. 76-82.

²⁷ Ibid., str 84-85.

²⁸ Nicola, M., Alsafi, Z., Sohrab, C., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis C. (2020). The socioeconomic implications of the coronavirus pandemic (COVID-19): a review, *International Journal of Surgery*, No. 78, str. 187-192.

onih koja su nastavila sa radom. Radnici u ugostiteljstvu i turizmu, posebno oni zaposleni po satu, suočili su se s ozbiljnim egzistencijalnim poteškoćama u uslovima pandemije.

Na globalnom nivou posmatrano, pandemija COVID-19 rezultovala je i negativnim finansijskim posledicama za neprofitni javni zdravstveni sektor. Pad prihoda u ovom sektoru u odnosu na 2019. godinu prvenstveno je bio rezultat toga što su bolnice obustavile pružanje određenih profitabilnih medicinskih usluga i elektivnih hirurških procedura, kako bi skrenule fokus na slučajeve povezane sa COVID-19. Procenjuje se da su bolnice u SAD-u pretrpele gubitak od 323,1 milijardu dolara u 2020. godini. Pored toga, zdravstveni sektor u SAD-u izgubio je približno milion radnih mesta.²⁹ Sa druge, troškovi zdravstvenog sektora u globalu su porasli kao rezultat potrebe da se obezbede lekovi, obuka i oprema za zaštitu medicinskog osoblja koje se bavi zaraženim pacijentima. Pored direktnih troškova zaštite i lečenja, povećani su i izdaci za zarade zaposlenih, uključujući bonuse za rad s pacijentima zaraženim COVID-19.

Pandemija COVID-19 promenila je mnoge aspekte ljudskog postojanja, kako na političkoj, ekonomskoj, ekološkoj, tako i na psihološkoj ravni, utičući na životni standard i kvalitet života. Era COVID-19 rezultirala je društvenim problemima i geopolitičkim krizama početkom 2020. godine. Napredak i razvoj su zaustavljeni, a epidemija je poremetila finansijsku stabilnost industrijalizovanih i zemalja u razvoju. Mere vezane za COVID-19, kao što su socijalna izolacija i zatvaranje, smanjuju kvalitet života zbog stresa i tuge. Većina ljudi širom sveta je izgubila posao i novac. Profitne marže i prodaja su opali. Mnoge zemlje su razvile i primenile mehanizme za spasavanje svojih ekonomija i mentalnog zdravlja svog stanovništva u uslovima pandemije, iako će za vraćanje ekonomske stabilnosti trebati godine. Kriza uzrokovana pandemijom COVID-19 naštetila je mentalnom zdravlju, posebno među onima koji su izgubili posao. Međunarodna ekonomija je stala, a milioni ljudi su stradali, jer je COVID-19 izazvao nezaposlenost, bolest i očaj. Pandemija COVID-19 zaista je stvorila globalni psihološki eksperiment, jer su ljudi širom sveta morali da se nose sa nepoznatim, stresnim okolnostima koje su im promenile svakodnevni život.

²⁹ Huang, R., Liu, D., Tlili, A., Knyazeva, S., Chang, T. W., Zhang, X. (2020). *Guidance on Open Educational Practices During School Closures: Utilizing OER Under COVID-19 Pandemic in Line with UNESCO OER Recommendation*. Beijing: Smart Learning Institute of Beijing Normal University, str. 76-78.

Pad državnih prihoda izazvan pandemijom, u uslovima ograničenih resursa i slabe medicinske infrastrukture sprečili su države u razvoju da samostalno finansiraju borbu protiv virusa. Tokom 2020. godine, privatni finansijski prilivi, koji uključuju međunarodne finansijske prilive kao što su strane direktne investicije (SDI), portfeljske investicije i doznake, opali su za 700 milijardi američkih dolara u odnosu na prethodnu godinu. Ovaj pad je bio 60% veći nego što je bio uticaj globalne finansijske krize 2008. godine, što ukazuje na ozbiljniji ekonomski šok. Time je povećana ranjivost zemalja u razvoju na buduće krizne situacije, uključujući moguće pandemije. Zbog smanjenog priliva sredstava, zemlje u razvoju suočile su se s velikim problemima u obezbeđivanju potrebnih resursa, ne samo za borbu protiv virusa, već i za infrastrukturne projekte, što je usporilo napredak u globalnom razvoju infrastrukture.³⁰ Zemlje u razvoju u velikoj meri zavise od donacija i međunarodne pomoći kako bi stekla neophodna sredstva za podršku svojim zdravstvenim sektorima u borbi protiv pandemije. Bez ove pomoći, mnoge zemlje u razvoju ne bi bile u mogućnosti da pruže adekvatnu zdravstvenu zaštitu svom stanovništvu. S tim u vezi, SZO je pokrenula *crowdfunding* kampanju kako bi prikupila sredstva od javnih i privatnih donatora za odgovor na pandemiju. Svetska banka je takođe izdvojila 14 milijardi dolara za pomoć zemljama u razvoju u odgovoru na pandemiju COVID-19 i 12 milijardi dolara za finansiranje njihove nabavke i distribucije vakcina.³¹

Pored toga, uvođenje vakcina protiv COVID-19 bilo je otežano globalnim ekonomskim nejednakostima. Nekoliko zemalja sa visokim dohotkom, zahvaljujući svojoj kupovnoj moći, obezbedilo je dovoljno doza da vakciniše celu svoju populaciju više puta u 2021. godini. U januaru 2021. godine, čak 95% svih vakcina u svetu primenjeno je u samo deset zemalja.³² Prekomerna tražnja za vakcinama od strane razvijenih zemalja, koja je premašila kapacitete farmaceutskih kompanija da proizvedu vakcine u potrebnim količinama, rezultirala je nestašicom vakcina u zemljama u razvoju i nerazvijenim zemljama. Pristup vakcinama je dodatno ograničen kontrolom izvoza vakcina koju je uvela Evropska unija, kako bi obezbedila dovoljnu količinu vakcina za svoje članice.

³⁰ Ibid., str. 82.

³¹ Nusratullin, I., Mrochkovskiy, N., Yarullin, R., Zamyatina, N., & Solntseva, O. (2021). The Financial Implications of the Coronavirus COVID-19 Pandemic: A Review, *Cuestiones Políticas*, Vol. 39, No. 68, str. 326-237.

³² Ibid., str. 340.

2. TRŽIŠTE OSIGURANJA U USLOVIMA PANDEMIJE COVID-19

Pandemija COVID-19 imala je značajan uticaj na funkcionisanje i dinamiku tržišta osiguranja, postavljajući brojne izazove pred društva za osiguranje. Njene posledice su se odrazile na nekoliko segmenata poslovanja društava za osiguranje, uključujući porast odštetnih zahteva u pojedinim vrstama osiguranja i pad tražnje za novim ugovorima u drugim vrstama osiguranja, prekide u kontinuitetu poslovanja i probleme sa zaposlenima (zbog bolovanja i nemogućnosti rada na daljinu u nekim slučajevima), komplikacije u pružanju pojedinih usluga osiguranicima, te probleme u upravljanju investicionim portfoliom. Pored direktnog uticaja kroz zdravstveni šok i prateći porast mortaliteta i morbiditeta, pandemija COVID-19 je na sektor osiguranja uticala i indirektno, odnosno, finansijskim šokovima kao što su veći kreditni spredovi (koji su povećali troškove zaduživanja), niže kamatne stope i pad cena akcija.

Uticaj pandemije na društva za osiguranje, kao i društva za reosiguranje se mora posmatrati sa dva aspekta. Prvo, došlo je do povećanja svesti o važnosti zdravstvenog osiguranja. Ljudi su postali skloniji razmatranju osiguranja koje pokriva troškove medicinskih usluga, prepoznajući potrebu za finansijskom sigurnošću u neizvesnim vremenima. S druge strane, sama društva za osiguranje suočila su se sa izazovom procene rizika i pružanja odgovarajućih pokrića u uslovima pandemije. Povećani zahtevi za isplata šteta i promene u obrascima zdravstvenih problema postavili su izazove u upravljanju portfoliom osiguranja. Društva za osiguranje su izgubila približno 48% svoje tržišne vrednosti od početka krize izazvane pandemijom COVID-19, prema podacima Coforge-a. Posebno su pogođeni osiguravači koji se bave poslovima životnog i zdravstvenog osiguranja, sa prosečnim padom tržišne vrednosti od 58%.³³ Pored pada profitabilnosti i tržišne vrednosti osiguravača, nastupili su brojni izazovi u obavljanju delatnosti osiguranja, uključujući povećanu potrebu za digitalizacijom, spajanjima i pripajanjima, promene u ponašanju korisnika usluga, kao i promene u finansijskom izveštavanju i drugim aspektima poslovanja.

Početna nespремnost osiguravača i reosiguravača ubrzo je prevaziđena donošenjem odgovarajućih mera. Pandemija COVID-19 i odgovori vlada na krizu uticali su na sve privredne

³³ Marović, B., Njegomir, V. (2021). *Uticaj pandemije Covid-19 na osiguranje i reosiguranje—globalni i regionalni aspect*. Sarajevo: SorS, str. 53.

sektore u svakoj zemlji, pa ni sektor (re)osiguranja nije izuzetak. Globalno, gubici osiguranja povezani sa pandemijom COVID-19 se procenjuju na između 50 i 100 milijardi dolara (41–82 milijardi evra).³⁴ Dostupni podaci potvrđuju da su pandemijom pogođena sva evropska tržišta, ali na različite načine. Iako su uočeni neki zajednički trendovi, COVID-19 je, ako ništa drugo, otkrio jedinstvenu ulogu osiguravača u svakoj pojedinačnoj ekonomiji i poseban način na koji su proizvodi i usluge osiguranja prilagođeni karakteristikama nacionalnog tržišta. Ovo objašnjava zašto je uticaj pandemije na odštetne zahteve i premije osiguranja bio ograničen na nekim tržištima, dok je na drugima bio značajan.

Od rastućih opterećenja zdravstvenih sistema do nekada užurbanih gradova koji su postali sablasno prazni, pandemija COVID-19 je najozbiljnija globalna zdravstvena kriza sadašnjice. A sa zarazom, neizvesnošću i izolacijom dolaze ekonomska dislokacija i poremećaji na tržištu. Konkretno, za osiguravače, posledice izbijanja pandemije COVID-19 uključuju porast odštetnih zahteva u zdravstvenom osiguranju, putnom osiguranju i osiguranju od prekida poslovanja. Istovremeno, povećan je pritisak na prodaju osiguranja zbog smanjene poslovne aktivnosti i smanjene upotrebe tradicionalnih kanala prodaje. Usporavanje privrede uzrokovano pandemijom dovelo je do još nižih kamatnih stopa i povećanja izloženosti kreditnom riziku kod preduzeća koja se suočavaju sa mogućim neizvršenim obavezama. Posledice pandemije COVID-19 na tržišta osiguranja širom sveta dodatno su se osetile kroz volatilnost na tržištima kapitala i slabije izgleda za rast premije osiguranja. Razvijena tržišta su zabeležila pad u realnom smislu kao rezultat ekonomskog usporavanja, dok su tržišta u razvoju, kroz rizičniju alokaciju sredstava, pretrpela veći pad prinosa na kapital. Pandemija je takođe podstakla društva za osiguranje na intenzivniju digitalizaciju poslovanja, primoravajući ih da se usredsrede na bezbednosne i regulacione protokole kako bi se odbranili od napada na sajber bezbednost.

³⁴ World Bank Group. (2020). *COVID-19 Outbreak: Insurance Implications and Response*. World Bank Group, Washington, str. 11.

2.1. Svetsko tržište osiguranja tokom pandemije

Kao rezultat poremećaja i prekida u poslovnim aktivnostima, pada prihoda, pada globalnog BDP-a i porasta nezaposlenosti, pandemija COVID-19 izazvala je pad prodaje osiguranja imovine. Pogoršanje ekonomske situacije i smanjenje prodaje robe široke potrošnje negativno su uticali na tražnju za ovom vrstom osiguranja. Jedan od primera ove međuzavisnosti odnosi se na tržište automobila. Pad prodaje novih automobila praćen je smanjenjem broja novih polisa autoosiguranja. Ovaj efekat dodatno je pojačan smanjenjem veličine voznih parkova u preduzećima i odlaganjem kupovine i osiguranja automobila u onim domaćinstvima koja su posedovala dva ili više vozila. Rad na daljinu i smanjeno korišćenje automobila za svakodnevna putovanja su promenili stav potrošača prema osiguranju automobila. Takođe, pandemija je povećala interes za lična osiguranja povezana sa rizicima međunarodnih putovanja, posebno u zemlje sa velikim brojem COVID-19 slučajeva. Osim toga, pandemija COVID-19 je doprinela većoj prodaji dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja.

Svetsko tržište osiguranja se suočava sa ozbiljnim posledicama pandemije, ne samo zbog većeg obima odštetnih zahteva, već i zbog preliivanja negativnih ekonomskih efekata i intenziviranja operativnih rizika. Rizik pandemije ugrožava solventnost i profitabilnost osiguravača kroz uticaj na njihove obaveze, imovinu, ali i na tražnju za proizvodima osiguranja. Usled naglog pada ekonomske aktivnosti i gubitka zaposlenja, u kratkom roku je redukovana kupovna moć postojećih i potencijalnih osiguranika, što naročito pogađa životna osiguranja. Smanjena je mogućnost redovnog plaćanja premija po važećim ugovorima o osiguranju i povećana opasnost od masovnog otkupa tih ugovora, čime je ugrožena likvidnost osiguravača. Istovremeno je smanjena tražnja za novim ugovorima o osiguranju. U pojedinim vrstama neživotnih osiguranja je zabeležen pad broja novih ugovora o osiguranju, usled vanrednih mera poput zatvaranja granica, ograničavanja kretanja stanovništva, zabrane javnih okupljanja i smanjenja prometa pojedinih vrsta roba i usluga. Takav je slučaj, prvenstveno, sa osiguranjem pomoći na putovanju (posebno putnim zdravstvenim osiguranjem), osiguranjem robe u prevozu (naročito u međunarodnom transportu) i osiguranjem kredita. Pored smanjenja obima poslovanja, pogoršanje makroekonomskog ambijenta se negativno odražava na finansijski položaj osiguravača. Kao prvo, nepovoljna kretanja na finansijskim tržištima dovode do pada vrednosti vlasničkih finansijskih instrumenata koji se nalaze u njihovom investicionom

portfoliju. Drugo, zbog pogoršanja kreditnog rejtinga emitenata dužničkih hartija od vrednosti, povećava se kreditni rizik za osiguravače koji ulažu u te instrumente, tako da su veći i kapitalni zahtevi sa kojima se oni suočavaju. Treće, zaoštavanje ekonomskih uslova je doprinelo snižavanju već niskih kamatnih stopa.³⁵

Kriza izazvana pandemijom COVID-19 imala je značajan uticaj na solventnost i profitabilnost sektora osiguranja. Početni šok na finansijskim tržištima je pokazao određenu otpornost globalnog tržišta osiguranja, potpomognutu merama monetarne i fiskalne podrške sprovedenim u nekim regionima.³⁶ Međunarodni izveštaji o solventnosti globalnih društava za osiguranje pokazuju da su osiguravači širom sveta u prvom kvartalu 2020. godine zabeležili blagi pad racija solventnosti, kao odnosa raspoloživog i zahtevanog kapitala, ali je generalno kapitalizacija sektora očuvana. U drugom kvartalu 2020. godine, usledio je oporavak racija solventnosti. Iako je pandemija predstavljala izazov, osiguravači su izvestili da su njihovi kapitalni resursi ostali na zadovoljavajućem nivou, premašujući regulatorne zahteve.

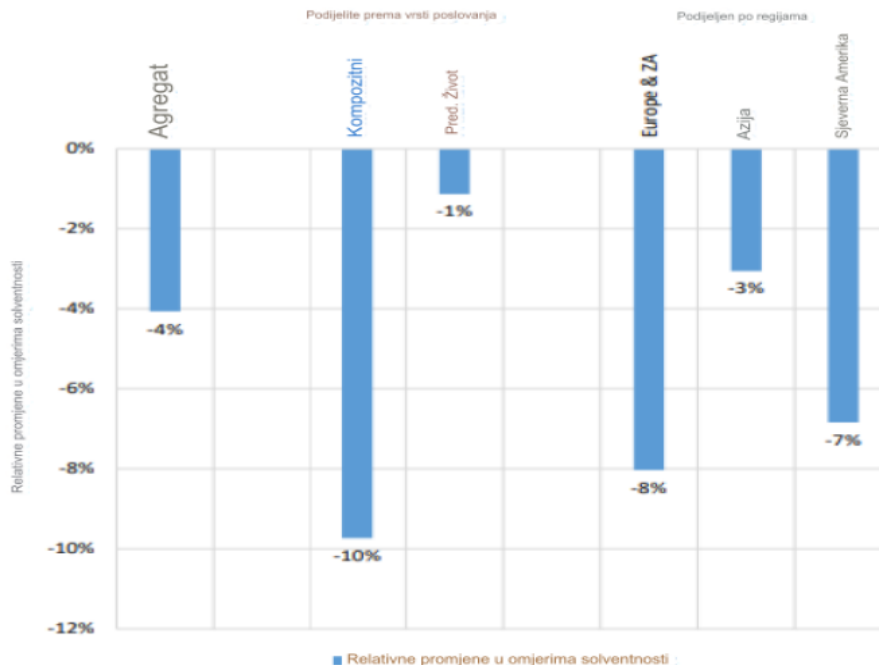
Nestabilnost finansijskog tržišta tokom 2020. godine rezultovala je investicionim gubicima, koji su doprineli smanjenju prosečnog racija solventnosti. Relativne promene u solventnosti (Slika 2.1.) ukazuju na značajnu varijaciju u uticaju volatilnosti tržišta na različite segmente sektora osiguranja. Na primer, kompozitni osiguravači doživeli su pad racija solventnosti od 10%, dok su osiguravači u Evropi i Zapadnoj Aziji pretrpeli pad od 8%, a pad racija solventnosti osiguravača u Aziji i Severnoj Americi je bio, u proseku, manji.

Stepen uticaja volatilnosti finansijskog tržišta na solventnost osiguravača varirao je u zavisnosti od poslovnog modela i regulatornog okvira prema kojem se određuju kapitalni zahtevi. Kao ključne mere za ublažavanje rizika nesolventnosti, osiguravači su intenzivirali praćenje svoje solventnosne pozicije koristeći analizu osetljivosti i testiranje na stres. Takođe, u cilju obezbeđivanja veće fleksibilnosti u upravljanju kapitalom i poboljšanja solventnosti unutar grupacija, neki osiguravači su implementirali nove strukture reosiguranja.³⁷ Mnogi osiguravači su smanjili, zaustavili ili odložili raspodelu dividendi i programe otkupa akcija, kako bi očuvali stabilnost svog kapitala u ovom izazovnom periodu.

³⁵ Kočović, J., Rakonjac Antić, T., Koprivica, M. (2020). Rizik pandemije – pretnja ili šansa za delatnost osiguranja?, *Evropska revija za pravo osiguranja*, God. 19, Br. 2, str. 12.

³⁶ Preda, A., Popescu, M., Drigă, I. (2021). The impact of covid-19 on global insurance Market, *MATEC Web of Conferences*, No. 342, str. 2.

³⁷ Ibid., str. 3.

Slika 2.1: Relativna promena prosečnog racija solventnosti

Izvor: Preda, A., Popescu, M., Drigă, I. (2021). The impact of covid-19 on global insurance Market, *MATEC Web of Conferences*, No. 342, str. 4.

Smanjenjem prihoda od investicija, pandemija COVID-19 je izvršila značajan pritisak na profitabilnost, uglavnom životnih i kompozitnih osiguravača. U prvoj polovini 2020. godine pandemija je značajno uticala na prihode od ulaganja i, u manjoj meri, na prihode od poslova osiguranja. Obezvredjenja i investicioni gubici na finansijskim tržištima imali su najveći uticaj na pad prihoda od investicija.³⁸ Povećani troškovi povezani sa olakšavanjem rada na daljinu i obezbeđivanjem kontinuiteta poslovanja takođe su izvršili pritisak na profitabilnost za neke osiguravače. U tom smislu su preduzete odgovarajuće mere za ublažavanje posledica pandemije od strane osiguravača. Osiguravači su sproveli mere smanjenja troškova kako bi ublažili uticaj predviđenog smanjenja u prihodima. Neki su, na primer, privremeno obustavili izdavanje novih polisa životnog osiguranja usled niskih kamatnih stopa.

Uticaj pandemije na likvidnost sektora osiguranja je bio ograničen. Sektor osiguranja je bio sposoban da ispuni svoje obaveze tokom prve polovine 2020. godine. Ipak, pandemija je

³⁸ Babuna, P., Yang, X., Gyilbag, A., Awudi, S. A., Ngmenbelle, D., Bian, D. (2020). The Impact of COVID-19 on the Insurance Industry, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, Vol. 17, No. 16, str. 2-3.

povećala ukupnu izloženost riziku likvidnosti i istakla važnost upravljanja ovim rizikom.³⁹ Zahvaljujući akomodativnoj monetarnoj politici vodećih centralnih banaka u svetu, osiguravači su sproveli dodatne mere kako bi upravljali svojom likvidnošću. Neki od njih su pojačali praćenje likvidnosti i razvili planove za nepredviđene finansijske situacije. Proaktivne mere upravljanja likvidnošću obuhvatile su analizu mogućnosti finansiranja u slučaju neplaniranih situacija, uključujući procenu trenutnih obaveza koje dolaze na naplatu i potvrdu dostupnosti potrebnih finansijskih resursa za suočavanje sa neočekivanim izazovima. Mere upravljanja kapitalom (smanjenje ili odlaganje raspodele dividendi i otkup akcija) su takođe doprinele jačanju likvidnosti osiguravača.⁴⁰

Najvažnije promene u investicionom portfoliju osiguravača tiču se pada vrednosti akcija (čije su cene delimično oporavljene tokom drugog kvartala 2020. godine), porasta učešća novčanih sredstava, kao i kategorije „ostala sredstva“ za određene osiguravače.⁴¹ Kretanje cena državnih obveznica bilo je različito između različitih zemalja i regiona, zavisno od promena u kamatnim stopama i kreditnom rejtingu. Smanjenje kamatnih stopa dovodi do rasta cena obveznica, dok povećanje kamatnih stopa smanjuje njihove cene. Takođe, promene u kreditnom rejtingu zemalja značajno utiču na vrednovanje ovih obveznica, jer niži rejting povećava rizik, što smanjuje njihove cene. Mere koje su osiguravači preduzeli u upravljanju aktivom uključuju povećano praćenje rizika investiranja, stres testiranje i analizu scenarija.

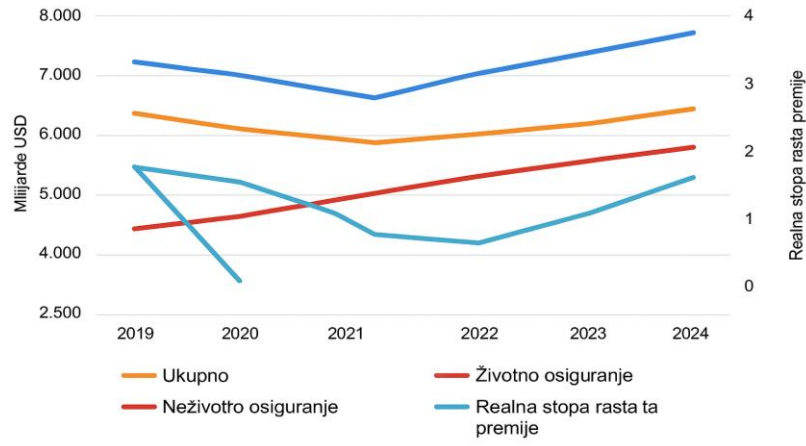
Uticaj pandemije na obaveze osiguravača je veoma varirao. Na određene vrste osiguranja je COVID-19 značajno uticao, kao što su putno osiguranje (u Evropi, na jugu Afrike i u Severnoj Americi), osiguranje od otkazivanja događaja, osiguranje od prekida poslovanja i životno osiguranje. Osiguravači sa raznovrsnijim portfoliom su mogli delimično da nadoknade ovaj negativan uticaj kroz manje odštetne zahteve u drugim vrstama osiguranja.⁴² Mere koje su osiguravači preduzeli su uključivale prestanak emitovanja tokom pandemije novih ugovora u pojedinim vrstama osiguranja (kao što je slučaj sa osiguranjem od otkazivanja događaja) i izmene uslova osiguranja tako da se isključi rizik pandemije iz novih ugovora o osiguranju (naročito u slučaju osiguranja od prekida poslovanja i putnog osiguranja).

³⁹ Preda, A., Popescu, M., Drigă, I. (2021). The impact of covid-19 on global insurance Market, *MATEC Web of Conferences*, No. 342, str. 3.

⁴⁰ Ibid., str. 4.

⁴¹ Ibid., str. 4.

⁴² Deloitte. (2020). *Impact of COVID-19 on the Insurance Sector*. London: Deloitte Publications, str. 41-43.

Slika 2.2: Kretanje premije osiguranja na globalnom tržištu (2019–2024)

Izvor: Swiss Re, Sigma, različita izdanja (2019–2024), dostupno na: <https://www.swissre.com> (pristupljeno 20.06.2024).

Pandemija COVID-19 imala je značajan uticaj na globalno tržište osiguranja, pri čemu su premije osiguranja u 2020. godini zabeležile pad od 1,8%, usled ekonomske nesigurnosti, smanjene poslovne aktivnosti i restriktivnih mera koje su smanjile potražnju za pojedinim vrstama osiguranja. Međutim, tržište je pokazalo otpornost, te se u 2021. godini stabilizovalo sa rastom premije od 3,5%, dok su naredne godine donele nastavak pozitivnog trenda, pri čemu je ukupna premija osiguranja dostigla 7,610 milijardi USD u 2024. godini. Životno osiguranje je među najviše pogođenim sektorima, sa padom premije u 2020. godini na 2,780 milijardi USD, što je posledica viših stopa mortaliteta, nižih kamatnih stopa i ekonomske nesigurnosti koja je umanjila interes za dugoročne štedne proizvode osiguravajućih društava, dok je sektor postupno ojačao, dostigavši 3,080 milijardi USD u 2024. Neživotno osiguranje pokazalo je veću otpornost, pri čemu su pojedini segmenti, poput zdravstvenog osiguranja i osiguranja od odgovornosti, beležili povećanu potražnju, te je premija u ovom segmentu nastavila stabilan rast, dostigavši 4,530 milijardi USD u 2024. godini. Realne stope rasta premije osiguranja ukazuju na to da je najizazovnija godina bila 2020, ali su od 2021. nadalje zabeležene stabilne vrednosti između 2,5% i 3,5%, pri čemu je oporavak bio nešto sporiji na razvijenim tržištima poput SAD-a i Zapadne Evrope, dok su tržišta u razvoju, posebno u Aziji, beležila dinamičniji rast usled inovacija u oblasti digitalnog osiguranja i fleksibilnijih modela poslovanja.⁴³ Ovi

⁴³ Swiss Re Institute. (2021). Global insurance market outlook 2021/22. Zurich: Swiss Re. Dostupno na : <https://www.swissre.com/institute/research/sigma-research/sigma-2021-04.html> (pristupljeno 18.01.2026.).

podaci potvrđuju da je pandemija privremeno usporila rast tržišta osiguranja, ali su osiguravači brzo reagovali, prilagodili poslovne modele i ubrzali digitalizaciju, što je omogućilo stabilizaciju i rast u narednim godinama.

2.2. Tržišta osiguranja u razvijenim zemljama Evropske unije tokom pandemije

Evropsko nadzorno telo za osiguranje i penzijsko osiguranje (European Insurance and Occupational Pensions Authority - EIOPA) je već 17. marta 2020. godine objavilo saopštenje za javnost u kome je istaknuto da ovo telo pažljivo prati situaciju sa koronavirusom. U saopštenju je navedeno da postaje sve jasnije da će globalna pandemija COVID-19 imati značajne posledice na društva za osiguranje, koja će se suočiti sa sve težim uslovima poslovanja, vodeći računa istovremeno o zaštiti zaposlenih i osiguranika.⁴⁴ EIOPA je već na početku pandemije sugerisala da nacionalna nadzorna tela preduzmu mere za ublažavanje uticaja pandemije na sektor osiguranja, s obzirom na značajne poremećaje u privredi, poslovanju i svakodnevnom životu ljudi. Funkcionisanje društava za osiguranje je bilo pod pritiskom jer su morali da balansiraju drastično povećanje broja odštetnih zahteva sa regulatornim zahtevima za očuvanje kapitala i solventnosti. Prema procenama EIOPA, društva za osiguranje u Evropi su imala dovoljno raspoloživih sopstvenih sredstava za kontinuirano ispunjavanje zahteva za solventnim kapitalom (*Solvency Capital Requirement* – SCR) i minimalnim kapitalom (*Minimum Capital Requirement* – MCR), u skladu sa odrednicama regulatornog okvira Solventnost II. Takođe, Solventnost II podrazumeva intervenciju organa nadzora i kada raspoloživi kapital osiguravača padne ispod nivoa SCR, ali se i dalje nalazi iznad nivoa MCR, što omogućava fleksibilnost u slučajevima ekstremnih situacija, a predviđeno je članom 138. Direktive Solventnost II.⁴⁵

⁴⁴ European Insurance and Occupational Pensions Authority. (2020, March 17). EIOPA statement on actions to mitigate the impact of Coronavirus/COVID-19 on the EU insurance sector. Dostupno na: https://www.eiopa.europa.eu/eiopa-statement-actions-mitigate-impact-coronavirus-covid-19-eu-insurance-sector-2020-03-17_en (pristupljeno 14.01.2026.) .

⁴⁵ Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II), *Official Journal of the European Union*, L 335, 17.12.2009, čl. 138.

Tržišni šokovi izazvani izbijanjem krize u martu 2020. bili su bez presedana. Krive prinosa su dostigle nove istorijske minimume, što je dodatno opteretilo profitabilnost i poziciju solventnosti osiguravača, posebno u oblasti životnog osiguranja. Ipak, evropski osiguravači su uspeli da odole ovim izazovnim uslovima. Regulatorni režim Solventnost II imao je važnu ulogu u tome, omogućivši osiguravačima da bolje usklade kapital sa rizicima, izgrade otpornost i unaprede prakse upravljanja rizicima. Štaviše, evropsko tržište osiguranja u celini je ušlo u krizu sa veoma visokim racionom solventnosti.

Stres testovi koji su sprovedeni na početku pandemije su pokazali da je sektor osiguranja u EU dobro kapitalizovan i sposoban da izdrži ozbiljne, ali verovatne šokove. U saradnji sa nadležnim nadzornim telima, Evropskim odborom za sistemske rizike (European Systemic Risk Board – ESRB) i Evropskim nadzornim vlastima (European Supervisory Authorities – ESA), EIOPA je pratila situaciju tokom pandemije. Takođe, preduzimane su ili predlagane sve potrebne mere institucijama EU kako bi se ublažili efekti tržišne volatilnosti na stabilnost evropskog tržišta osiguranja, uz istovremeno očuvanje adekvatne zaštite osiguranika.⁴⁶

U slučaju životnih osiguranja, Solventnost II eksplicitno zahteva modeliranje katastrofalnog rizika pandemije u okviru takozvane standardne formule za izračunavanje SCR. S obzirom da se pandemije u proseku javljaju na svakih 25 do 50 godina, Solventnost II pretpostavlja prosečnu učestalost od jedne pandemije na svakih 33 godine. Međutim, moguće je da u 100 godina bude četiri ili pet pandemija. Verovatnoća ostvarenja pandemija može značajno da varira, ali se one smatraju retkim štetnim događajima. Ipak, treba napomenuti da standardna formula ne uključuje rizik pandemije prilikom obračuna SCR za neživotna osiguranja, iako su se osiguravači tokom pandemije COVID-19 upravo suočili sa rastućim odštetnim zahtevima u pojedinim vrstama neživotnog osiguranja, kao što je npr. osiguranje od prekida poslovanja.

Insurance Europe, kao udruženje evropskih osiguravača i reosiguravača, tokom pandemije COVID-19 preduzimao je niz aktivnosti u cilju podrške osiguravačima i korisnicima njihovih usluga, kao što su:⁴⁷

⁴⁶ Marović, B., Njegomir, V. (2021). *Uticaj pandemije Covid-19 na osiguranje i reosiguranje—globalni i regionalni aspect*. Sarajevo: SorS, str. 73.

⁴⁷ Ibid., str. 74-75.

1. Utvrđivanje izazova – Blisko saradujući sa udruženjima (re)osiguravača na nacionalnim tržištima osiguranja, identifikovani su događaji koji utiču na osiguravače i njihove osiguranike, kako bi se prepoznale oblasti gde su koordinisane akcije nacionalnih vlasti na evropskom nivou bile neophodne.

2. Povezivanje sa institucijama EU, posebno sa evropskim nadzornim organom (EIOPA) kako bi se obezbedilo jasno razumevanje tržišnih kretanja i odgovarajuća reakcija supervizora.

3. Razmena najbolje prakse – Obezbeđivanje platforme za nacionalna udruženja (re)osiguravača da pokreću pitanja i dele rešenja za izazove sa kojima se u vremenu pandemije suočila delatnost osiguranja.

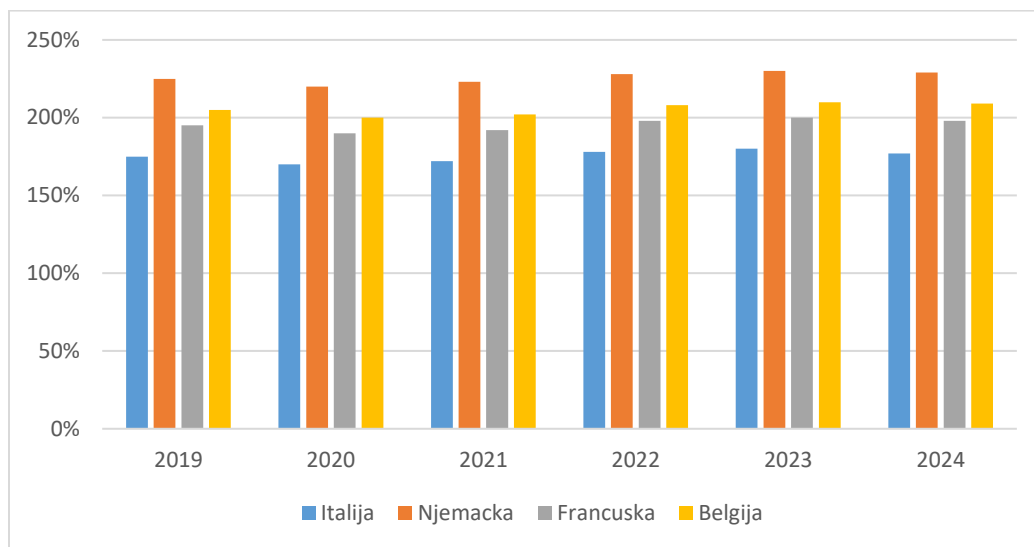
4. Razmatranje rešenja za buduće pandemije – Rad sa udruženjima članovima na istraživanju načina na koje osiguravači mogu da stupe u kontakt sa nacionalnim i evropskim vlastima, kako bi se doprinelo većoj otpornosti sektora osiguranja na buduće pandemije.

Rezultati istraživanja pokazuju da je pandemija negativno uticala na funkcionisanje tržišta osiguranja i u razvijenim zemljama Evropske unije. Kao rezultat pandemije, povećana je izloženost riziku evropskog sektora osiguranja. Dešavanja na tržištu osiguranja tokom pandemije su ukazivala na scenario „dvostrukog udara“, tako da su negativno pogođeni imovina i obaveze osiguravača istovremeno.

Vlade u ovim zemljama su pokrenule diskusije ili predložile zakone koji bi obavezali osiguravače koji obezbeđuju osiguranje od prekida poslovanja da pokriju i odštetne zahteve povezane sa COVID-19, uprkos isključenjima rizika pandemije u mnogim polisama osiguranja. Štaviše, u ovim zemljama, zakonodavci su razmatrali mogućnosti razvoja mehanizama kojima bi rizik pandemije bio prenet na osiguravače i reosiguravače, uključujući javno-privatna partnerstva za upravljanje rizikom pandemije. Kasnije je EIOPA u svojoj izjavi od 21. jula 2020. godine preporučila da svi evropski nadzorni organi omoguće osiguravačima i reosiguravačima razmatranje šema koje uključuju prenos rizika osiguranja na vlade država članica, uz korišćenje rešenja sličnih reosiguranju, kako je definisano u Direktivi 2009/138/EC (Solventnost II).⁴⁸ Ove šeme, osmišljene u okviru privremenog regulatornog okvira tokom

⁴⁸ European Insurance and Occupational Pensions Authority. (2020, July 21). Supervisory statement on the Solvency II recognition of schemes based on reinsurance with regard to COVID-19 and credit insurance. Dostupno na: https://www.eiopa.europa.eu/supervisory-statement-solvency-ii-recognition-schemes-based-reinsurance-regard-covid-19-and-credit-2020-07-21_en (pristupljeno 14.01.2026.).

pandemije COVID-19, bile su namenjene ublažavanju rizika povezanih sa osiguranjem kredita i podršci osiguravačima u održavanju stabilnosti sektora tokom krize.

Slika 2.3: Kretanje prosečnog racija solventnosti u Italiji, Nemačkoj, Francuskoj i Belgiji (2019–2024).

Izvor: EIOPA – European Insurance and Occupational Pensions Authority, dostupno na: https://www.eiopa.europa.eu/tools-and-data/insurance-statistics_en (pristupljeno 10.05.2025).

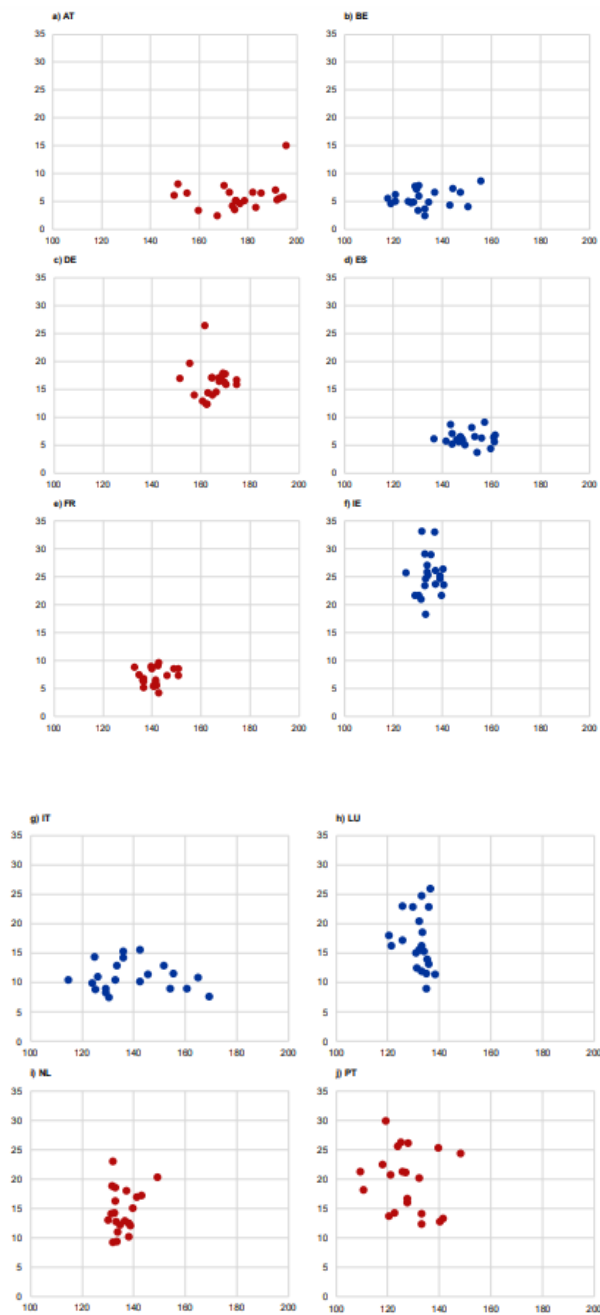
Tokom pandemije COVID-19, osiguravači na razvijenim tržištima osiguranja u Evropskoj uniji suočili su se sa značajnim pritiscima na sopstvenu kapitalnu poziciju, što se jasno ogleda u promenama prosečnog racija solventnosti. U prvom kvartalu 2020. godine, usled izuzetne tržišne volatilnosti izazvane pandemijom, prosečan SCR ratio na nivou EU smanjen je sa 239% u četvrtom kvartalu 2019. godine na 222%, odnosno za 17 procentnih poena⁴⁹. Taj pad reflektovao je istovremeno smanjenje vrednosti imovine i povećanje tehničkih rezervi, posebno u segmentu životnog osiguranja, koje je bilo naročito osetljivo na pad prinosa i tržišnih vrednosti. Već u drugom kvartalu 2020. godine došlo je do delimične stabilizacije, pa je prosečan SCR blago porastao na 226%, zahvaljujući regulatornim mehanizmima fleksibilnosti u okviru Solventnosti II i brzim reakcijama supervizorskih tela.⁵⁰ Tokom 2021. godine ratio solventnosti se dodatno stabilizovao i u većini razvijenih tržišta osiguranja kretao se iznad

⁴⁹ EIOPA – European Insurance and Occupational Pensions Authority dostupno na: https://www.eiopa.europa.eu/tools-and-data/insurance-statistics_en (pristupljeno 10.05.2025.).

⁵⁰ Ibid.

200%, što ukazuje na prilagođavanje sektora novim tržišnim uslovima i na uspešnu kontrolu rizika. U 2022. i 2023. godini, prosečna racija solventnosti osiguravača u ovim zemljama ostala su stabilna, često iznad 230%, čime je potvrđena otpornost evropskog osiguravajućeg sektora, naročito u razvijenim zemljama.

Slika 2.3. prikazuje kretanje prosečnog racija solventnosti osiguravača na četiri razvijena tržišta osiguranja Evropske unije – u Italiji, Nemačkoj, Francuskoj i Belgiji – u periodu od 2019. do 2024. godine, sa posebnim osvrtom na efekte pandemije COVID-19. U Italiji, vrednost SCR racija osiguravača u 2019. godini iznosila je približno 170 %, što je indikator da su osiguravači raspolagali kapitalom koji je bio za 70 % viši od zahtevanog za obezbeđenje solventnosti. Tokom 2020. godine, kada je pandemija izbila, racio je blago smanjen na oko 165 %, a i narednih godina ostaje ispod 180 %, što ukazuje na relativno slabiju kapitalnu otpornost italijanskog sektora osiguranja. Nemački osiguravači su imali prosečan racio solventnosti od oko 180 % u 2019, koji u 2020. opada, ali već od 2021. pokazuje trend oporavka, stabilizujući se oko 190–195 % do 2024. godine, što signalizira delimičan povratak finansijske stabilnosti nakon pandemijskog udara. Osiguravači u Francuskoj u 2019. godini su ostvarivali prosečan racio solventnosti od oko 200 %, koji se tokom 2020. smanjio, ali je ostao iznad 190 %, te se u narednim godinama oporavio i održavao na nivou 200–205 %, što ukazuje na umereni, ali stabilan odgovor tržišta na krizu. Tržište osiguranja u Belgiji, s druge strane, tokom celog perioda beleži najviše stope solventnosti: već u 2019. godini racio solventnosti je iznosi preko 210 %, u 2021. i 2022. godini se povećao na oko 220–225 %, a čak i do 2024. godine ostao je stabilan iznad 215 %. Ova tržišta se mogu rangirati po otpornosti u sledećem redosledu: tržište osiguranja Belgije (najviši racio solventnosti, konstantna stabilnost), zatim Francuske (umerena fluktuacija, ali sigurna zona), Nemačke (blagi pad racija solventnosti, potom oporavak), dok je tržište osiguranja Italije pokazalo najniže prosečne vrednosti racija solventnosti osiguravača i najmanju sposobnost kapitalnog prilagođavanja. Pandemijom su više pogođena tržišta sa nižom početnom kapitalnom osnovom, pri čemu su tržišta Belgije i Francuske očuvala visok nivo solventnosti, dok su na tržištima Italije i Nemačke bili izraženiji negativni efekti tokom i nakon 2020. godine.

Slika 2.4: Uticaj LTG mera na racio solventnosti i obim prilagođavanja u vrednovanju imovine i obaveza tokom pandemije COVID-19

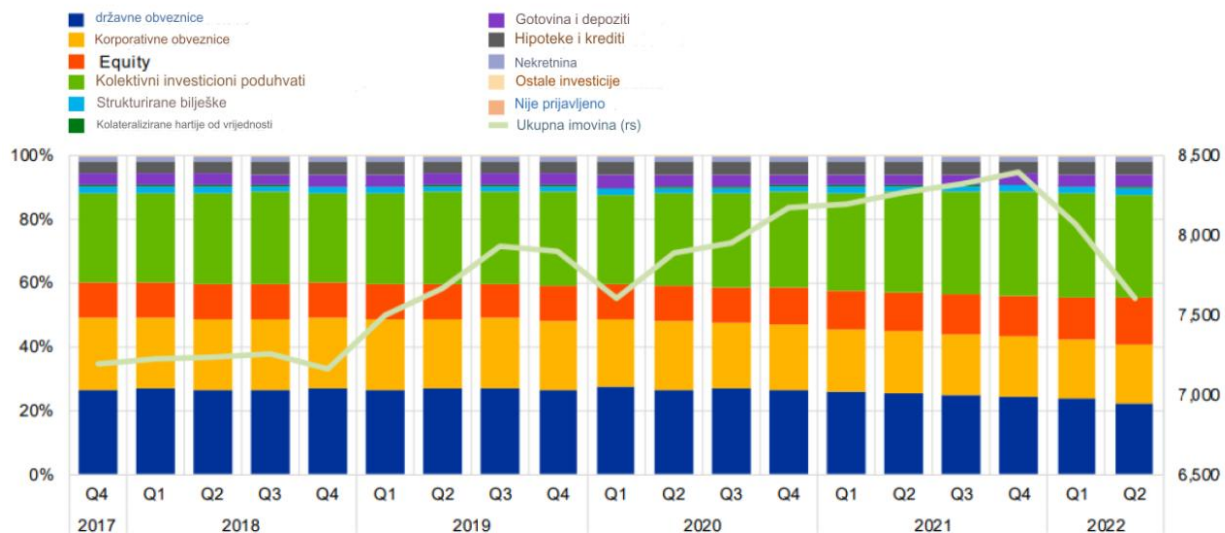
(X-osa: racio solventnosti osiguravača, izražen u procentima (%), Y-osa: obim prilagođavanja vrednovanja imovine i obaveza, prvi kvartal 2019. do prvog kvartala 2021.)

(AT – Austrija, BE – Belgija, DE – Nemačka, ES – Španija, FR – Francuska, IE – Irska, IT – Italija, LU – Luksemburg, NL – Holandija, PT – Portugal)

Izvor: Fay, C., Ghiselli, A. (2023). Insurers' investment behaviour and the coronavirus (COVID-19) pandemic. Frankfurt: European Systemic Risk Board, str. 36-37.

Tokom pandemije COVID-19, primena mera za proizvode sa dugoročnim garancijama (Long-Term Guarantee - LTG) unutar režima Solventnosti II pokazala se kao ključni regulatorni alat koji je omogućio osiguravačima da održe svoju kapitalnu adekvatnost, izraženu kroz ratio solventnosti. LTG mere obuhvataju skup regulatornih prilagođavanja u vrednovanju dugoročnih obaveza i imovine, čiji je cilj da ublaže kratkoročne tržišne fluktuacije i ograniče neželjenu volatilitet racija solventnosti kod osiguravača sa koji u svom portfoliju imaju proizvode sa dugoročnim garancijama. Na grafikonima (Slika 2.4.), x-osa prikazuje ratio solventnosti izražen u procentima (%), pri čemu vrednost od 100% znači da osiguravač raspolaže sopstvenim sredstvima u iznosu jednakom solventnosnom kapitalnom zahtevu (Solvency Capital Requirement – SCR), dok vrednost od 200% ukazuje na to da raspolaže sa dvostruko više kapitala od zahtevanog. Y-osa prikazuje obim finansijskih transakcija, odnosno izmene u tehničkim rezervama i vrednovanju investicionih portfelja kao odgovor na LTG mere.

Podaci iz četvrtog kvartala 2019. godine pokazuju značajne razlike među evropskim tržištima: grafikoni za tržišta osiguranja Irske i Luksemburga (označeni sa IE i LU) ukazuju na skroman efekat LTG mera, gde je porast racija solventnosti (izražen kao povećanje u procentnim poenima) ograničen na 10-20 procentnih poena. Nasuprot tome, grafikoni za tržište osiguranja Nemačke i Portugala (DE i PT) pokazuju znatno izraženije efekte na ratio solventnosti, s povećanjima u opsegu od 40 do 47 procentnih poena. Ove razlike osvetljavaju specifičnosti tržišta osiguranja u pojedinim državama, uključujući varijacije u karakteristikama proizvoda sa dugoročnim garancijama, regulatorne pristupe i strategije upravljanja rizikom. Jasna diferencijacija prikazanih pokazatelja omogućava precizno sagledavanje onih tržišta na kojima su LTG mere imale poseban značaj u povećanju kapitalne pozicije osiguravača, čime se potvrđuje njihova važnost za dugoročnu stabilnost finansijskog sektora.

Slika 2.5: Investicioni portfolio evropskih osiguravača tokom vremena (procenti i milijarde evra, četvrti kvartal 2017. do drugi kvartal 2022.)

Izvor: Fay, C., Ghiselli, A. (2023). *Insurers' investment behaviour and the coronavirus (COVID-19) pandemic*. Frankfurt: European Systemic Risk Board, str. 7.

U poređenju sa bankama i investicionim fondovima, investiciona portfolija evropskih osiguravača bila su stabilnija tokom pandemije COVID-19. Dok su banke u prvom kvartalu 2020. godine povećale svoja ulaganja za čak 23% u Finskoj (oko 8 milijardi evra) i 14% u Francuskoj (101 milijarda evra), investicioni fondovi su prodali više od 190 milijardi evra obveznica kao odgovor na novčane odlive. Nasuprot tome, podaci sa slike 2.5. ukazuju na to da je struktura investicionih portfolija evropskih osiguravača ostala relativno stabilna tokom kriznog perioda. Iako je u prvom kvartalu 2020. godine uočen blag porast udela državnih obveznica i akcija, ukupna alokacija po vrstama sredstava nije pretrpela drastične promene. To potvrđuje i blagi pad ukupne imovine izražene u milijardama evra tokom tog kvartala, vidljiv kroz svetlosivu liniju na grafikonu.

U prvom kvartalu 2020. godine evropski osiguravači su značajno povećali obim kupovine i prodaje finansijskih instrumenata, koja je dostigla ukupnu vrednost od preko 680 milijardi evra⁵¹. Glavna prilagođavanja odnosila su se na državne obveznice i akcije

⁵¹ ESRB. (2021). *EU Non-bank Financial Intermediation Risk Monitor 2021*. Frankfurt am Main: European Systemic Risk Board, str. 6., dostupno na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/dd614e71-20d4-11ec-bd8e-01aa75ed71a1/language-en> (pristupljeno 15.03.2025).

kotirane na berzi, što slika 2.5. jasno potvrđuje: porast udela ovih klasa imovine prati stabilan nivo ukupne imovine (siva linija), što ukazuje na rebalansiranje portfelja, a ne promenu strateške alokacije. Vrednost bruto transakcija trgovanja evropskih osiguravača sa hartijama od vrednosti u prvom kvartalu 2020. godine bila je za 18% veća nego u prvom kvartalu 2019. godine (kada je iznosila 579 milijardi evra) i za 12% veća nego u prvom kvartalu 2021. godine (kada je iznosila 610 milijardi evra). U isto vreme, kupovine minus prodaja (neto transakcije) iznosile su samo 55 milijardi evra, što ukazuje na rebalans investicionog portfolija, a ne na strateške promene u alokaciji sredstava.⁵² Posmatrajući celokupno tržište osiguranja Evropske unije, može se zaključiti da su društva za osiguranje ostala solventna i likvidna uprkos pandemiji – što se potvrđuje stabilnošću ukupne imovine i diverzifikovane strukture ulaganja kroz celu 2020. i 2021. godinu, prikazano na grafikonu.

2.3. Tržišta osiguranja u zemljama u razvoju tokom pandemije

Pandemija COVID-19 imala je značajan uticaj na tržišta osiguranja, ali su ti efekti bili različiti u ekonomskim razvijenim zemljama i zemljama u razvoju. Na tržištima razvijenih zemalja, mnoge studije ukazuju na to da je pandemija izazvala ozbiljne negativne posledice za performanse osiguravača.⁵³ To se prvenstveno manifestovalo kroz pad u prihodima, smanjenje profitabilnosti i pogoršanje finansijskog stanja osiguravača, a razlog tome je povećanje broja zahteva za naknadu štete, kao posledica bolesti izazvane virusom, kao i povećanje operativnih troškova usled implementacije zaštitnih mera i rada na daljinu. S obzirom na to, mnoga društva za osiguranje na razvijenim tržištima suočila su se sa značajnim padom performansi i profitabilnosti. Sa druge strane, tržišta osiguranja u zemljama u razvoju pretrpela su drugačiji scenario. Na ovim tržištima, veličina osiguravača imala je ključnu ulogu u njihovim performansama tokom pandemije, posebno u pogledu sposobnosti da generišu prinos na uložena sredstva. Veća društva za osiguranje, koja su bila bolje kapitalizovana, mogla su lakše da prebrode krizu izazvanu pandemijom, jer su imala veće resurse za upravljanje neizvesnošću i finansijskim šokovima. Ipak, kada se u obzir uzme interakcija između veličine osiguravača i

⁵² IAIS. (2022). *Global Insurance Market Report*. Basel: International Association of Insurance Supervisors, str. 42.

⁵³ Puławska, K. (2021). Financial Stability of European Insurance Companies during the COVID-19 Pandemic. *Journal of Risk and Financial Management*, 14(6), 266.

uticaja pandemije COVID-19, situacija nije bila tako jednostavna. Iako su veća društva imala više resursa, ona su, ipak, tokom pandemije pretrpela pad performansi, što je bilo izazvano velikim brojem otkaza, obustavom poslovnih aktivnosti i potrebom za prilagođavanjem tržištu u vanrednim okolnostima.

Zajedno sa drugim sektorima, sektor osiguranja morao je da se nosi sa direktnim i indirektnim posledicama pandemije COVID-19 tokom 2020. godine. Osiguravači u zemljama u razvoju zabeležili su usporavanje rasta premija osiguranja u 2020. godini u odnosu na 2019. godinu, posebno u sektoru životnih osiguranja u kome je u pojedinim zemljama došlo čak i do pada premije. Međutim, kretanja premije tokom pandemije nisu bila jednoobrazna ni među tržištima u razvoju. U Čileu je, na primer, zabeležen dvocifren pad premije životnog osiguranja u 2020. godini, dok je u Kini u istoj godini zabeležen rast premije osiguranja.⁵⁴ Za razliku od premija, isplate šteta u sektoru životnih osiguranja imale su tendenciju rasta tokom 2020. godine. Najveći realni rast osiguranih šteta zabeležen je u pojedinim zemljama Latinske Amerike, posebno u Nikaragvi (69%), Peruu (44%), Hondurasu (40%) i El Salvadoru (34%). Povećanje isplata osiguranih suma u sektoru životnog osiguranja u Latinskoj Americi odražava direktne posledice pandemije, gde su zdravstvene i ekonomske teškoće izazvane pandemijom COVID-19 rezultovale drastičnim porastom učestalosti i obima odštetnih zahteva, naročito u navedenim zemljama.⁵⁵

U pojedinim zemljama u razvoju tržišta osiguranja su pokazala veću osetljivost na pandemiju. Tako se na tržištu osiguranja Bangladeša za vreme pandemije javio problem obezbeđenja likvidnosti osiguravača, dovodeći u pitanje njihovu sposobnost blagovremenog izmirenja obaveza prema osiguranicima. Faktori poput smanjenog broja prodatih automobila, zatvaranja preduzeća, ograničenja i prekida u lancima snabdevanja doveli su do pada aktivnosti osiguravajućih društava u toj zemlji, kao i do pada premije osiguranja i izmene strukture portfolija.⁵⁶ U Gani, pandemija COVID-19 je izazvala iznenadni i neočekivani šok zbog očigledne nespremnosti osiguravača na ovom tržištu za ovakav vid krize. Zabeležen je pad profita osiguravača za 16,6% u periodu mart–jun 2020. godine, kao i rast odštetnih zahteva za

⁵⁴ Xinhua. (2021, February 15). China's insurance sector reports premium income growth in 2020. *China Daily*. <https://www.chinadaily.com.cn/a/202102/15/WS6029b939a31024ad0baa8f7b.html> (pristupljeno 13.01.2026).

⁵⁵ Insurance Development Forum. (2022). *Insurance Development in Emerging Markets: The role of public policy and regulation*. Geneva: International Association for the Study of Insurance Economics, str. 34-36.

⁵⁶ Haque, A., Mohona, N. T., Sultana, S., Kulsum, U. (2021). The Impact of COVID-19 on the Insurance Industry of Bangladesh. *Indian Journal of Finance and Banking*, 6(1), str. 73-85.

38,4% u istom periodu. Ukupna premija osiguranja smanjena je za 17,01%, a samo mali broj kompanija zadržao je svoje tržišno učešće.⁵⁷ Slično tome, indijski sektor osiguranja, koji tradicionalno značajno doprinosi ekonomskom rastu zemlje, doživeo je veliki udar usled globalne zdravstvene krize izazvane pandemijom.⁵⁸

Ipak, na tržištima osiguranja nekih od zemalja u razvoju su ispoljeni i pozitivni rezultati tokom pandemije COVID-19. Na primer, tržište osiguranja u Severnoj Makedoniji pokazalo je izdržljivost tokom pandemije, uprkos globalnoj zdravstvenoj krizi. Tokom prvih dva kvartala 2020. godine, u poređenju sa istim periodom prethodne godine, broj prijavljenih šteta kao i njihov ukupni iznos opali su za 11,69%, što implicira da je prosečna vrednost pojedinačne štete ostala praktično nepromenjena, dok je ukupna premija osiguranja na ovom tržištu u istom periodu smanjena za 11,32%.⁵⁹ Ovaj primer pokazuje da tržišta osiguranja nisu jednako reagovala na pandemijski šok, pri čemu su ishodi u značajnoj meri zavisili od strukture portfolija i specifičnosti domaćeg tržišta. Negativan uticaj pandemije je ispoljen i na tržištu osiguranja Nigerije, naročito u pogledu pada produktivnosti osiguravača.⁶⁰ Međutim, pojedini izvori ukazuju i na povećano interesovanje za životno i dobrovoljno zdravstveno osiguranje u periodu nakon izbijanja pandemije, uključujući proizvode povezane sa COVID-19 rizicima.⁶¹

Dakle, uticaj pandemije na tržišta osiguranja bio je raznolik i zavisio je ne samo od nivoa razvijenosti već i od strukture portfolija najvećih osiguravača. U okviru bivših jugoslovenskih zemalja, tržišta osiguranja pokazuju značajne razlike u strukturi premija. U Srbiji, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini i Severnoj Makedoniji dominantan deo premija čine obavezno osiguranje od odgovornosti vlasnika motornih vozila za štete pričinjene trećim licima, dok u Sloveniji i Hrvatskoj ta vrsta osiguranja nije dominantna. Zbog toga ova tržišta ne moraju imati istu osetljivost na pandemiju kao zemlje u kojima dominiraju druge vrste osiguranja.⁶² Naime, kod portfolija u kojem prevlađuje obavezno osiguranje od

⁵⁷ Babuna, P., Yang, X., Gylilbag, A., Awudi, D. A., Ngmenbelle, D., Bian, D. (2020). The impact of Covid-19 on the insurance industry. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(16), 5766.

⁵⁸ Risimović, M. R., Đurić, Z. I., Đurić, N. M. (2022). Poslovanje sektora osiguranja u Republici Srbiji u uslovima pandemije Kovida 19, *Tokovi osiguranja*, God. 38, Br. 1, str. 116-117.

⁵⁹ Ibid., str. 115.

⁶⁰ NAICOM – National Insurance Commission. (2021). *2021 Insurance Market Performance – For a Healthier Insurance Industry in Nigeria*. NAICOM; Abuja, Nigeria.

⁶¹ Anaesoronye, M. (2022) COVID-19: More Nigerians opt for health, life insurance. *BusinessDay*, 14 April. Dostupno na <https://businessday.ng/insurance/article/covid-19-more-nigerians-opt-for-health-life-insurance/> (pristupljeno 13.01.2026).

⁶² Risimović et al. (2022), op. cit., str. 115-116.

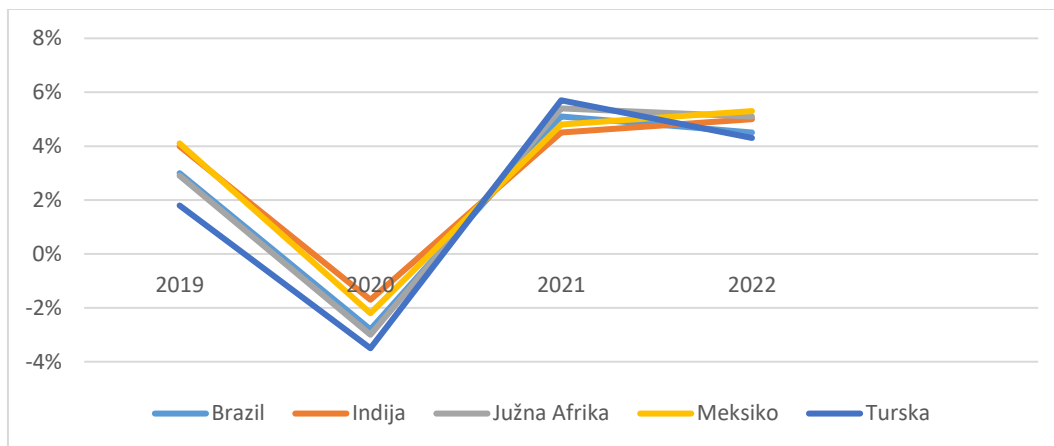
autoodgovornosti, pandemijski šok se češće prenosi kroz promene frekvencije i intenziteta šteta usled smanjene mobilnosti, dok je efekat na premiju manje očigledan usled činjenice da je reč o obaveznom osiguranju. Nasuprot tome, na tržištima sa većim udelom životnog i dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja, pandemija direktnije utiče na dinamiku potražnje i na isplate iz osiguranja, što može pojačati volatilnost i premija i šteta.

Istovremeno, uočen je izrazito različit obrazac u dinamici odštetnih zahteva između sektora životnog i neživotnog osiguranja. Dok sektor životnog osiguranja, zbog dugoročnih ugovora i predvidljivijih isplata, karakteriše stabilniji i manje frekventan obrazac podnošenja odštetnih zahteva, sektor neživotnog osiguranja se odlikuje bržim i promenljivijim tokom zahteva za naknadu šteta. U 2020. godini prosečne isplate osiguranih suma u životnom osiguranju porasle su za 7,3%, dok su u neživotnim osiguranjima isplate naknada šteta u proseku smanjene za 4,8%, uz izražene izuzetke u pojedinim zemljama⁶³ (na primer, Honduras, sa rastom osiguranih šteta od preko 200%).

Uprkos navedenim izazovima, investicioni rezultati osiguravača razlikovali su se među regionima: iako je početni šok na finansijskim tržištima u prvom kvartalu 2020. godine doveo do snažne volatilnosti, kasniji oporavak tržišta i struktura investicionih portfelja doprineli su tome da u većini posmatranih regiona budu ostvareni pozitivni realni prinosi. Sa 9,8% u proseku, osiguravači u Letoniji i Maleziji su imali najveći realni prinos na investicije. Jedino je na tržištima osiguranja u Brazilu (-4,1%), Turskoj (-0,2%) i Urugvaju (-1,5%) zabeležena negativna prosečna stopa prinosa na investicije.⁶⁴ Ovi raznovrsni rezultati ističu višestruke načine na koje je pandemija uticala na globalno tržište osiguranja, ukazujući na značaj lokalnih faktora i strukture tržišta u oblikovanju ishoda.

⁶³ OECD. (2021). *Global insurance market trends 2021*. Paris: OECD Publishing.

⁶⁴ Insurance Development Forum. (2022). *Insurance Development in Emerging Markets: The role of public policy and regulation*. Geneva: International Association for the Study of Insurance Economics, str. 42-44.

Slika 2.6.: *Realan rast premija osiguranja u izabranim zemljama u razvoju (2019–2024)*

Izvor: Swiss Re – Swiss Re sigma explorer, dostupno na : <https://www.swissre.com> (pristupljeno 15.03.2025).

Slika 2.6. prikazuje realni rast premija osiguranja u izabranim zemljama u razvoju za period između 2019. i 2022. godine. Tržišta osiguranja Brazila, Meksika, Turske i Južne Afrike su zabeležila značajan pad premije u 2020. godini, što ukazuje na smanjenu potražnju za osiguranjem usled negativnih makroekonomskih šokova izazvanih pandemijom. Već tokom 2021. godine je usledio oporavak praćen uvećanjem premija osiguranja.

Pad premija u 2020. godini u datim zemljama neposredno je povezan s naglim pogoršanjem ekonomskih uslova nastupanjem pandemije: sve analizirane zemlje zabeležile su negativne stope rasta BDP-a (npr. Brazil $-3,8\%$, Indija $-6,6\%$, Južna Afrika $-7,7\%$), što je dovelo do smanjenja raspoloživog dohotka i opreznijeg odnosa građana prema troškovima, uključujući, i one za osiguranje.⁶⁵ Sa stabilizacijom zdravstvene i ekonomske situacije u 2021. i 2022. godini, povećana je svest o rizicima, što je, uz oporavak tržišta rada i dohodaka, doprinelo rastu premija životnih i neživotnih osiguranja, kao što se vidi i na primeru Brazila, gde su životna osiguranja zabeležila porast od oko $11,8\%$ u 2021. u odnosu na prethodnu godinu.

Ovaj trend rasta premija je paralelan s kretanjem ključnih finansijskih pokazatelja sektora osiguranja. Pokazatelj prinos na aktivu (Return on Assets - ROA) meri profitabilnost u odnosu na ukupnu imovinu i ukazuje na efikasnost upravljanja sredstvima osiguravača. Tokom

⁶⁵ World Bank. (2021). *GDP growth (annual %)*. World Development Indicators. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG> pristupljeno (18.01.2026.).

pandemije 2020. godine, pokazatelj ROA na tržištima osiguranja u većini zemalja je pao, reflektujući slabiju operativnu efikasnost, dok se u narednim godinama postepeno oporavljao. Prinos na kapital (Return on Equity - ROE) takođe je zabeležio oštar pad. Pokazatelj ROE u sektoru osiguranja u Brazilu pao je 28,1% u 2019. godini na 20,9% u 2020. godini, što pokazuje da je pandemija značajno narušila profitabilnost, dok je u Meksiku, takođe, zabeležen pad sa 28% na 20,5%.⁶⁶ Stepenn zaduženosti (Leverage) osiguravača, koji izražava odnos između ukupnih obaveza i kapitala, u analiziranim zemljama nije značajno promenjen. U kontekstu krize izazvane pandemijom, visoka zaduženost mogla je povećati rizik, ali su regulatorne intervencije i opreznija politika upravljanja kapitalom ublažile negativne efekte. Gotovinski tok (Cash Flow) kod većine osiguravača ostao je pozitivan, pre svega zahvaljujući smanjenim isplata šteta u segmentu motornih vozila zbog smanjene mobilnosti, iako to nije automatski rezultiralo rastom profitabilnosti.

Pored navedenih, važnu ulogu u proceni performansi sektora ima kombinovani racio (Combined Ratio), kao zbir racija šteta i racija troškova, čija vrednost ispod 100% ukazuje na profitabilno poslovanje u neživotnom osiguranju. Tokom pandemije, kod mnogih osiguravača ovaj pokazatelj se poboljšao zbog smanjenog broja zahteva za naknadama šteta, naročito u neživotnom osiguranju. Istovremeno, životno osiguranje trpelo je zbog povećanih isplata, što je u kombinaciji sa nižim prinosom na investicije značilo pogoršanje profitabilnosti ukupnog poslovanja. Još jedan značajan pokazatelj je racio solventnosti (Solvency Ratio), koji pokazuje u kolikoj meri osiguravač raspolaže kapitalom u odnosu na preuzete rizike. Regulatori su širom sveta savetovali povećanje nivoa kapitala kako bi se očuvala stabilnost sektora, pa su u većini zemalja u razvoju osiguravači zadržali ili čak unapredili nivo solventnosti u odnosu na stanje pre pandemije. U Indiji, recimo, državni osiguravači imali su veoma visoke vrednosti kombinovanog racija (118%), dok su privatne osiguravajuće kompanije beležile umerenije vrednosti (oko 105–106%), uz znatno bolji racio solventnosti – i do šest puta viši u korist privatnih osiguravača u odnosu na neke od državnih⁶⁷.

⁶⁶ OECD. (2021). *Global Insurance Market Trends 2021*. OECD Publishing. Table A A.2: Return on equity by type of insurer in selected jurisdictions, 2019–2020. Dostupno na: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/12/global-insurance-market-trends-2021_b4426a97/1392dafa-en.pdf (pristupljeno 20.01.2026.).

⁶⁷ Insurance Regulatory and Development Authority of India. (2020). *Annual report 2019–20*. IRDAI. Dostupno na: <https://irdai.gov.in/document-detail?documentId=696019> (pristupljeno 20.01.2026.).

Iako je pandemija COVID-19 izazvala privremeni pad premija osiguranja i pogoršanje profitabilnosti osiguravača, tržišta osiguranja u mnogim zemljama u razvoju pokazala su izvestan stepen otpornosti. Relativno stabilni tokovi gotovine, pravovremeno prilagođavanje strategija upravljanja rizicima, kao i regulatorne mere usmerene na očuvanje finansijske stabilnosti doprineli su tome da se prosečne vrednosti ključnih pokazatelja (ROA, ROE, kombinovani ratio i ratio solventnosti) ne pogoršaju dramatično, što je omogućilo brzi oporavak sektora već u narednim godinama. Pojedine analize dodatno ukazuju da su, posmatrano kroz kretanje premija osiguranja i osiguranih šteta, tržišta osiguranja u zemljama u razvoju ispoljila veću otpornost na pandemijski šok u poređenju sa tržištima u razvijenim ekonomijama,⁶⁸ što se može povezati sa specifičnom strukturom portfelja (veća zastupljenost neživotnih, prvenstveno obaveznih osiguranja).

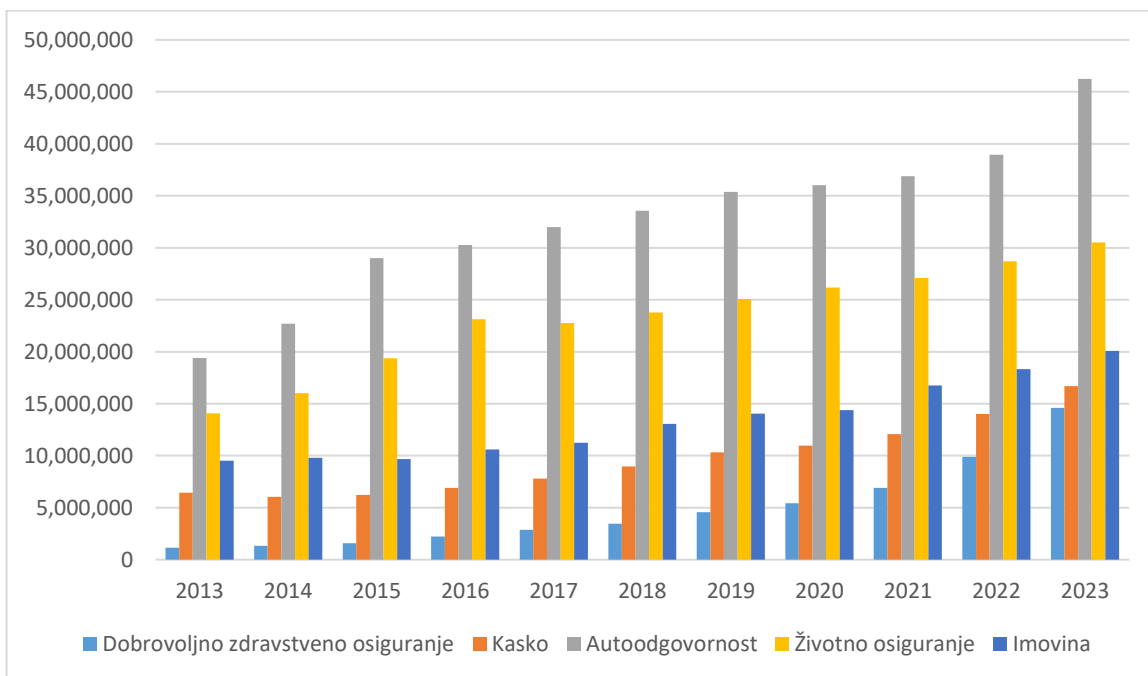
2.4. Tržište osiguranja u Srbiji tokom pandemije

Pandemija COVID-19 predstavljala je značajan izazov za sektor osiguranja, ali su društva za osiguranje u Republici Srbiji reagovala brzo, pre svega kroz prilagođavanje uslova osiguranja. Jedna od najvažnijih promena odnosila se na proširenje isključenja iz pokrića na obaveze koje mogu nastati usled realizacije pandemijskih i epidemijjskih rizika. Ovakvim pristupom osiguravači su se dominantno usmerili na ograničavanje potencijalnih šteta, umesto na razvoj proizvoda kojim bi odgovorili na nove rizike. Izostao je razvoj specifičnih polisa, kao što su osiguranje od prekida poslovanja ili inovativnih modela dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja koji bi uključivali pokriće za rizik pandemije. Jedini vid proširenja pokrića odnosio se na uvođenje kovid-komponenti u okviru putnog zdravstvenog i životnog osiguranja, što ukazuje na opredeljenost osiguravača na domaćem tržištu osiguranja za konzervativan pristup u kriznim uslovima.

U periodu od 2013. do 2023. godine tržište osiguranja u Srbiji pokazivalo je stabilan rast, uz povremene oscilacije koje su se uglavnom podudarale sa makroekonomskim kretanjima i izmenama regulative, dok su poslednje tri godine tog perioda bile jasno obeležene uticajem

⁶⁸ Swiss Re Institute. (2020). Rebuilding better: Global economic and insurance market outlook 2021/22. *Sigma*, No. 7/2020, dostupno na: https://www.swissre.com/dam/jcr:85d004c6-f1de-4d56-ba49-2ac766831fe8/sigma7_2020_en.pdf (pristupljeno 14.01.2026.).

pandemije COVID-19. Nakon blagog pada ukupne premije u 2013. godini, već 2014. godine je ostvaren rast ukupne premije od 8,3%, a rast se nastavio i u narednim godinama: 16,6% u 2015, 10,1% u 2016, te stabilan rast od oko 5-7% godišnje u periodu 2017–2019. godine. Ukupan broj prijavljenih šteta i zaključenih ugovora o osiguranju rastao je umereno, prateći rast broja vozila u saobraćaju, budući da je osiguranje od autoodgovornosti tradicionalno zadržavalo dominantan udeo u ukupnoj premiji. Poseban doprinos rastu dali su segmenti dobrovoljnog zdravstvenog i životnog osiguranja, što se, između ostalog, može povezati sa niskim kamatnim stopama i problemima u javnom zdravstvu, koji su podstakli građane na veće ulaganje u privatnu finansijsku zaštitu. Životno osiguranje zabeležilo je izuzetno visok rast premije u 2015. godini od 20,99%, dok je dobrovoljno zdravstveno osiguranje beležilo kontinuirani porast broja osiguranika. Ovaj period karakteriše postepeno jačanje poverenja u sektor osiguranja i razvoj kulture osiguranja u zemlji.

Slika 2.7: Premije osiguranja po vrstama (u RSD) u periodu od 2013. do 2023. godine

Izvor: Narodna banka Srbije – Godišnji izveštaji o poslovanju društava za osiguranje, www.nbs.rs

Period od 2020. godine nadalje je snažno obeležen pandemijom COVID-19, čiji su se efekti odrazili i na sektor osiguranja. U 2020. godini, ukupna premija je zabeležila rast od oko 2,3% u odnosu na 2019. godinu, dok je učešće ukupne premije u bruto domaćem proizvodu

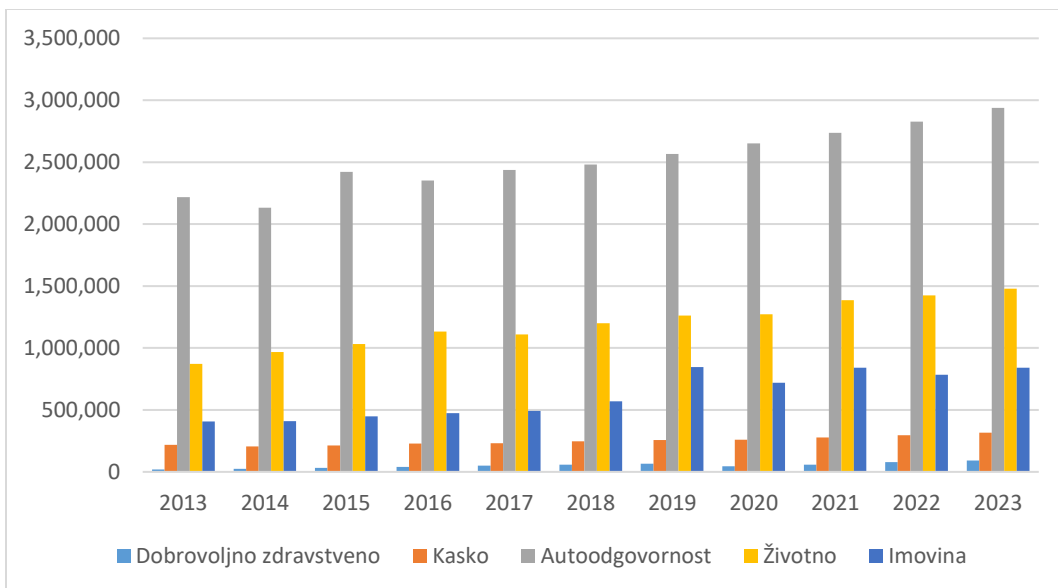
(BDP) ostalo na nepromenjenom nivou od 2%. Međutim, struktura tražnje se promenila. Dobrovoljno zdravstveno osiguranje, koje se već godinama razvija kao odgovor na potrebe korporativnih klijenata, nastavilo je uzlazni trend i ostvarilo je rast premije od preko 500 miliona dinara, odnosno više od 18% u odnosu na prethodnu godinu (Slika 2.7). Ovo povećanje se poklapa sa globalnim tendencijama veće tražnje za privatnim zdravstvenim osiguranjem tokom zdravstvenih kriza, a značajan uticaj imale su i strane kompanije koje ovu vrstu pokrića uključuju u ugovore o radu. Pad broja međunarodnih putovanja tokom pandemije rezultovao je snažnim smanjenjem ukupne premije putnog zdravstvenog osiguranja – za više od 1,5 milijardi dinara, odnosno skoro 61%.⁶⁹

Premija obaveznog osiguranja od autoodgovornosti, koje tradicionalno ima najveće učešće u ukupnoj premiji, zabeležila je rast od 1,82 %, ali je on bio niži u poređenju sa ranijim godinama. Kod auto-kasko osiguranja nije došlo do očekivanog pada, već je ostvaren umereni rast od preko 600 miliona dinara, što je pretežno rezultat promene cenovne politike, a ne povećanja broja zaključenih polisa⁷⁰. Takva korekcija cenovne politike sprovedena je usled dugotrajnog nepovoljnog odnosa premije i nastalih osiguranih šteta. Zbirni efekat rasta premije dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja, kasko osiguranja, životnog osiguranja i pojedinih vrsta imovinskih osiguranja uspešno je neutralisao snažan pad u segmentu putnog osiguranja, čime je obezbeđen ukupan rast premije u 2020. godini, uprkos izuzetno nepovoljnim makroekonomskim i društvenim okolnostima. Pandemija je podstakla građane da se dodatno zaštite od zdravstvenih rizika, dok su istovremeno kretanja u saobraćaju bila redukovana, što je smanjilo rast broja prijavljenih šteta u kasku i autoodgovornosti.

Već u 2021. i 2022. godini dolazi do stabilizacije i ubrzanog oporavka tržišta. U 2021. godini ukupna premija osiguranja porasla je za oko 8,6%, pri čemu su životno i zdravstveno osiguranje nastavili sa rastom, dok se broj prijavljenih šteta kod kasko osiguranja povećao za više od 10 % usled povratka na uobičajene saobraćajne tokove. Imovinska osiguranja beleže rast kako u premiji, tako i u broju prijavljenih šteta, što može biti povezano s povećanom svešću o klimatskim i tehničkim rizicima (poplave, požari itd).

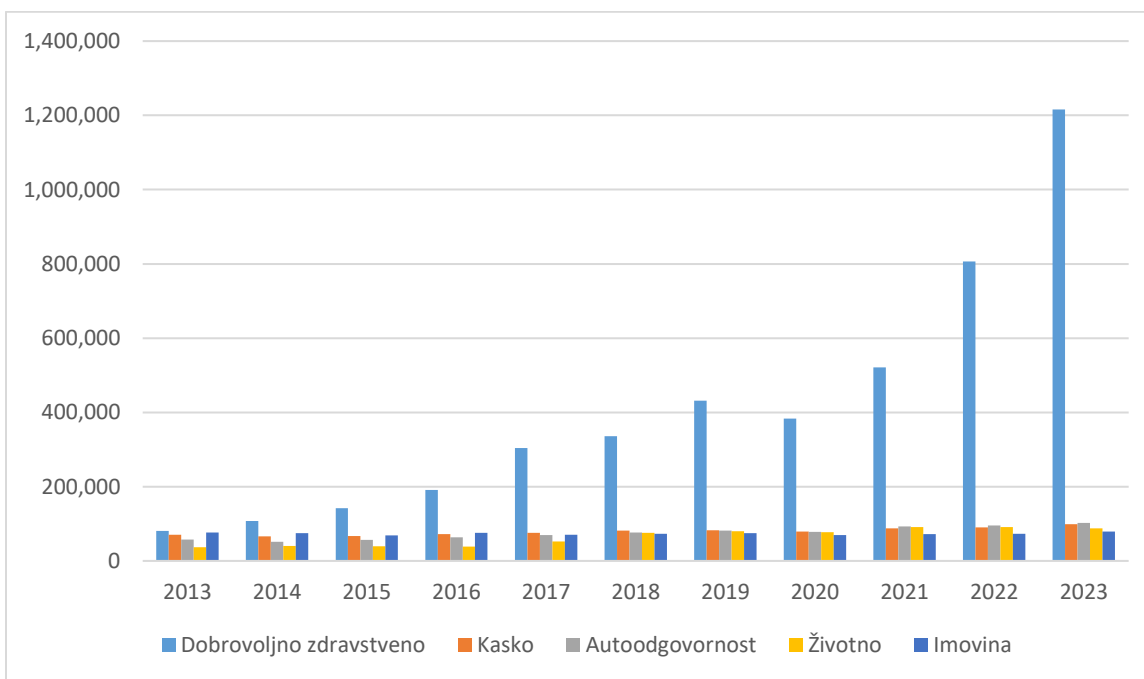
⁶⁹ Risimović, M. R., Đurić, Z. I., Đurić, N. M. (2022). Poslovanje sektora osiguranja u Republici Srbiji u uslovima pandemije Kovida 19, *Tokovi osiguranja*, God. 38, Br. 1, str. 119.

⁷⁰ Ibid., str. 120.

Slika 2.8: Broj zaključenih ugovora o osiguranju u periodu od 2013. do 2023. godine

Izvor: Narodna banka Srbije – Godišnji izveštaji o poslovanju društava za osiguranje, www.nbs.rs

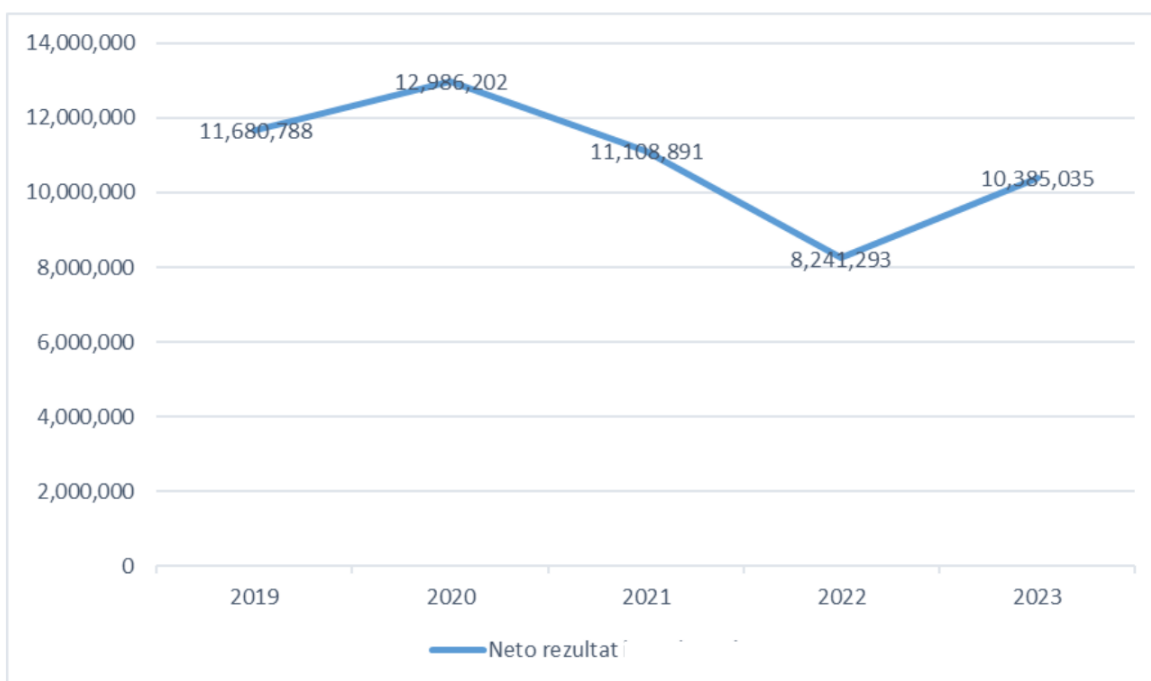

Slika 2.9: Broj prijavljenih šteta u periodu od 2013. do 2023. godine

Izvor: Narodna banka Srbije – Godišnji izveštaji o poslovanju društava za osiguranje, www.nbs.rs

U 2023. godini tržište osiguranja u Srbiji dostiglo je novu fazu zrelosti. Zabeležena je ukupna premija od oko 1,55 mrd. eura, sa učešćem u BDP-u od 1,9 %, što je neznatan pad u

odnosu na 2% iz 2020. godine. Premija po stanovniku porasla je na približno 200 evra u 2023. godini, nasuprot 135 evra u 2020. godini. Dominantni deo – oko 82,3 % ukupne premije – se odnosi na neživotna osiguranja, dok životna osiguranja čine preostalih 17,7 % strukture premije⁷¹. Iako je rast premije po stanovniku očigledan, učešće premije u BDP-u ostaje ispod proseka Evropske unije (6,2%) i proseka zemalja u razvoju (3,3%), što ukazuje na dalji potencijal za razvoj sektora osiguranja u Srbiji⁷². Broj zaključenih ugovora u svim vrstama osiguranja je porastao (Slika 2.8). Broj prijavljenih šteta nastavio je da raste u segmentima sa većom izloženošću rizicima, poput kasko osiguranja (+9 %) i osiguranja imovine (+8,9 %), što govori o povećanoj dinamici tržišta, ali i većoj svesti korisnika o pravima iz osiguravajućih ugovora (Slika 2.9).

Slika 2.10: Ukupni neto rezultat društava za osiguranje za period od 2019. do 2023. godine (u hiljadama dinara)

Izvor: Narodna banka Srbije –Agregatni bilans uspeha za društva za osiguranje, www.nbs.rs

⁷¹ Narodna banka Srbije (2024) Izveštaj o sektoru osiguranja za IV kvartal 2023. godine. Beograd: NBS. Dostupno na: https://nbs.rs/sr_RS/scripts/showcontent/index.html?id=19181 (pristupljeno 10.05.2025).

⁷² Narodna banka Srbije. 2024. Izveštaj o sektoru osiguranja za 2023. Beograd: Narodna banka Srbije. Dostupno na: https://www.nbs.rs/internet/english/75/izvestaj_osiguranja_2023.pdf (pristupljeno 10.05.2025).

Kretanje neto rezultata društava za osiguranje u Srbiji u periodu 2019–2023. godine ukazuje na relativno visoku otpornost sektora na šok izazvan pandemijom COVID-19. Nakon rasta ukupne neto dobiti u 2020. godini, koji se može tumačiti kao posledica kratkoročnih prilagođavanja u strukturi troškova i odloženih isplata šteta u pojedinim vrstama osiguranja, u 2021. i naročito 2022. godini je došlo do izraženijeg pada profitabilnosti. Najniži nivo neto dobiti zabeležen je 2022. godine, što odražava kumulativne efekte pandemije, rasta šteta, povećanih operativnih troškova i nepovoljnih makroekonomskih kretanja. Ipak, već u 2023. godini uočava se oporavak profitabilnosti, što sugerise da je sektor osiguranja uspeo da se relativno brzo prilagodi novim uslovima poslovanja i očuva finansijsku stabilnost (Slika 2.10).

Rezultati analize sugerisu da, iako tržište osiguranja u Srbiji pokazuje kvantitativni rast, njegov relativni značaj u okviru ukupne ekonomije i dalje ostaje ograničen. Godišnji pomaci u visini premija, broju šteta i polisa nisu bili slučajni, već su reflektovali opšte ekonomske i društvene okolnosti – uključujući inflaciju, promene u ponašanju potrošača, pandemijske šokove, i razvoj kulture osiguranja u zemlji. Pandemija COVID-19 naročito je istakla značaj zdravstvenog i životnog osiguranja, dok je stabilan rast autoodgovornosti i osiguranja imovine pokazatelj šireg prihvatanja osiguranja kao neophodnog vida finansijske sigurnosti.

3. UTICAJ PANDEMIJE COVID-19 NA POSLOVANJE DRUŠTAVA ZA OSIGURANJE

Inovacija je imperativ u današnjem poslovanju. Tržište je izuzetno dinamično i turbulentno, i shodno tome, privredni subjekti moraju stalno tražiti načine da zadovolje potrebe sve zahtevnijih potrošača s jedne strane, a s druge da opstanu na tržištu i ostvare bolje poslovne performanse. Danas je nezamislivo poslovati bez stalnog istraživanja novih mogućnosti za korišćenje postojećih resursa, ili bez traženja novih resursa ili načina rada koji će olakšati poslovanje. Primena inovacija može dovesti do boljeg pozicioniranja na tržištu, većeg zadovoljstva korisnika proizvoda ili usluga, ali i boljih rezultata poslovanja. Inovativne kompanije su uspešne kompanije. Inovacije utiču na produktivnost, finansijske performanse i sve druge relevantne varijable. Takođe, inovacije imaju značajan uticaj na svaki sektor privrede ponaosob.

U sektoru osiguranja je dugo bio zastupljen tradicionalni način poslovanja. Iz tog razloga, osiguravači uvode inkrementalne inovacije koje čine da osiguranje kao delatnost bar delimično prati aktuelne trendove. Imperativ poslovanja osiguravača je oduvek bila poslovna sigurnost, s obzirom na to da oni upravljaju rizikom.⁷³ Pandemija izazvana virusom COVID-19 uticala je da tržište osiguranja izađe iz svoje „zone udobnosti“. Osim uticaja na javno zdravlje, pandemija COVID-19 izazvala je i ozbiljne ekonomske turbulencije, a na tržištu osiguranja su se istakla tri ključna trenda. Prvo, broj prodatih proizvoda osiguranja lica (životno, zdravstveno) se povećao. Drugo, došlo je do značajnog pada tražnje za putnim i osiguranjem motornih vozila.⁷⁴ Treće, nastupile su promene u načinu interakcije i komunikacije osiguravača sa osiguranicima. Kao rezultat toga, osiguravači su se suočili sa izazovom korišćenja digitalne tehnologije, kako bi privukli nove i zadržali postojeće osiguranike.

⁷³ Chandrana, H. M. (2009). *Insurance: Principles and Performance*. Jaipur: Paradise Publishers, str. 52.

⁷⁴ International Association of Insurance Supervisors. (2021). *Global Insurance Market Report (GIMAR) 2021*. Dostupno na: <https://www.iais.org/uploads/2022/01/211130-IAIS-GIMAR-2021.pdf> (pristupljeno 15.01.2026.).

3.1. Operativni izazovi pandemije COVID-19 za osiguravače

Pandemija COVID-19 otvorila je niz operativnih izazova za osiguravače, koji su se ispoljili istovremeno na strani organizacije rada, prodaje i servisiranja polisa, kao i u procesu prijave i obrade šteta. Kretanje i fizički kontakti postali su rizični ili otežani, što je direktno pogodilo prodajne i uslužne procese zasnovane na ličnim interakcijama, kao i aktivnosti koje podrazumevaju terenski rad i prikupljanje dokumentacije. Paralelno s tim, osiguravači su morali da obezbede kontinuitet ključnih funkcija (call centri, administracija, procena i likvidacija šteta) u uslovima rada na daljinu, uz povećane zahteve u pogledu informaciono-komunikacione infrastrukture, sajber bezbednosti i zaštite podataka. Poseban izazov predstavljali su procesi koji tradicionalno uključuju medicinske preglede ili fizičku verifikaciju (npr. underwriting u životnom osiguranju), kao i rast očekivanja klijenata za bržom i potpuno digitalnom uslugom. U takvom okruženju, digitalizacija i inovacije postale su ne samo razvojna opcija, već i praktičan preduslov za održavanje operativne otpornosti.

Za sektor osiguranja dugo je važila paradigma o stabilnosti poslovanja. Pre pandemije, mnoga društva za osiguranje oslanjala su se na tradicionalne načine poslovanja, uključujući ličnu prodaju, fizičke poslovnice i upotrebu štampane dokumentacije. Međutim, pandemija COVID-19 je ukazala na slabosti ovakvog pristupa. Suočeni sa pojačanom neizvesnošću, operativnim ograničenjima i promenama u ponašanju klijenata, osiguravači su počeli da prihvataju novine u poslovanju, kako bi opstali i nastavili da funkcionišu uprkos globalnoj zdravstvenoj, a zatim i ekonomskoj krizi. Zbog vanrednog stanja, ograničenog kretanja i propisane socijalne distance, ljudi su bili sprečeni da idu na posao. Međutim, osigurani slučajevi su se realizovali, a naročito oni koji su povezani sa zdravstvenim rizicima. U takvim uslovima, osiguravači su bili prinuđeni da modernizuju svoje poslovne procese. Organizovan je rad od kuće, digitalizovani su pojedini koraci u prodaji i servisiranju polisa, a došlo je i do rasta onlajn interakcija i transakcija. U isto vreme, rasla je tražnja za životnim osiguranjem ali i osiguranjem koje obuhvata pandemijske rizike, poput troškova lečenja, karantina ili prekida poslovanja. Kriza je tako ubrzala transformaciju sektora osiguranja ka digitalizaciji i fleksibilnijim poslovnim modelima.

Pandemija COVID-19 značajno je promenila način na koji društva za osiguranje komuniciraju sa osiguranicima. Tradicionalni prodajni modeli, oslonjeni na lične interakcije,

postali su nepraktični usled socijalne distance, rada od kuće i mera zatvaranja. Društva za osiguranje su prilagodila svoje poslovanje ne samo uvođenjem rada od kuće za svoje zaposlene, već i implementacijom onlajn ugovaranja osiguranja, prijave šteta i celokupne komunikacije sa osiguranicima putem savremenih digitalnih platformi. Ovaj pomak ka digitalizaciji omogućio je održavanje poslovne aktivnosti, ali je otvorio i nove izazove. Jedan od važnijih izazova odnosio se na proces zaključenja ugovora o životnom osiguranju za slučaj smrti, koji je tradicionalno uključivao fizičke posete medicinskih stručnjaka radi pregleda osiguranog lica i utvrđivanja njegovog zdravstvenog stanja. Zbog mera socijalne distance tokom pandemije COVID-19, ovakve posete su bile značajno otežane, što je primoralo društva za osiguranje da razviju nove metode i kanale za prikupljanje podataka o zdravstvenom stanju potencijalnog osiguranika i procenu rizika. Na primer, uvođenje telemedicinskih procena, digitalnih alata za validaciju informacija i korišćenje podataka iz alternativnih izvora postali su važni za prevazilaženje operativnih ograničenja. Kriza je tako ubrzala uvođenje inovacija koje nisu samo omogućile kontinuitet poslovanja, već su postavile temelje za modernizaciju i budući razvoj sektora osiguranja.

Posle izbijanja pandemije, radi očuvanja održivosti poslovanja, osiguravači su najpre morali da zaštite zdravlje i bezbednost svojih zaposlenih. Informacione tehnologije su imale ključnu ulogu u obezbeđenju kontinuiteta poslovnih procesa u osiguranju. Tehnološka podrška omogućila je zaposlenima da obavljaju ključne zadatke na daljinu, uključujući prodaju osiguranja, prijavu šteta putem interneta i održavanje audio-video sastanaka. Međutim, kako su se društva za osiguranje preorijentisala na rad na daljinu i smanjenu neposrednu interakciju, tako se postavilo i pitanje obezbeđivanja tehničkih preduslova za takav rad. Posedovanje odgovarajućih računara, virtuelnih privatnih mreža za bezbedno povezivanje na daljinu s važnim poslovnim aplikacijama, kao i opreme za grupnu audio, video i ekransku komunikaciju predstavljali su osnovnu pretpostavku nastavka rada bez većih prekida. Osim tehnoloških prilagođavanja, uočeni su i drugi primeri prilagođavanja poslovnih procesa u osiguranju u uslovima fizičkog udaljavanja radi sprečavanja prenošenja zaraze. Na primer, u Austriji je kompanija za osiguranje „Generali“ otvorila besplatne telefonske linije radi pružanja psihološke i socijalne podrške. Ove linije su bile namenjene zaposlenima i osiguranicima suočenim sa

stresom i preopterećenošću zbog poslovnih obaveza i brige o deci, strahom od budućnosti i nezaposlenosti, kao i usamljenosti i izolacije.⁷⁵

Pandemija je podstakla osiguravače da više pažnje posvete inovacijama, jer su upravo zahvaljujući njima uspjeli da održe kontinuitet poslovanja. Očekivanja su bila da će investiranjem u inovativne oblike rada i digitalne kanale doći do povećanja tražnje za različitim proizvodima osiguranja, kao i do rasta premija osiguranja u narednim godinama. Ipak, prilagođavanje novim savremenim informatičkim rešenjima i platformama pokazalo se kao još jedan od izazova za osiguravače. Sektor osiguranja je ubrzano postao korisnik novih tehnologija, zahvaljujući širenju interneta i sve većoj dostupnosti pametnih uređaja. Internet omogućava dostupnost proizvoda i usluga društava za osiguranje većem broju korisnika, bilo gde i bilo kada, čime se omogućava komfornije završavanje administrativnih poslova. Za osiguravače, ključna prednost su niži troškovi prodaje osiguranja u odnosu na druge kanale distribucije. Zahvaljujući inovacijama koje su sproveli prvenstveno zbog operativnih izazova pandemije COVID-19, osiguravači su poslovali efikasnije, uz mnoštvo novih mogućnosti za prikupljanje i analizu podataka o osiguranicima, kao i unapređene metode za sprečavanje prevara. Pored implementacije informaciono-komunikacionih tehnologija i veštačke inteligencije, presudan faktor u procesu digitalizacije ostaje kvalitetan ljudski kadar, koji će sve te nove tehnologije kao i postojeće poslovne procese, povezati na kreativan i funkcionalan način. Bez adekvatnog kadra, trendovi digitalizacije i uvođenja inovacija u osiguranje ne bi ni postojali.

Pre izbijanja pandemije COVID-19, sektor osiguranja je, u poređenju sa bankarskim sektorom, uvodio digitalne tehnologije sporijim tempom. Međutim, kriza izazvana pandemijom primorala je osiguravače širom sveta da ubrzaju digitalizaciju svog poslovanja. Osiguravači su počeli intenzivno da saraduju sa specijalizovanim tehnološkim kompanijama koje nude prilagođena rešenja za sektor osiguranja, poput alata za automatizaciju procesa, digitalne prijave šteta i analitike velikih podataka. Digitalizacija je počela da utiče na sve delove lanca vrednosti u osiguranju – prodaju i distribuciju proizvoda, prijavu i rešavanje šteta, analizu podataka, ali najveći uticaj ima na način na koji osiguravači komuniciraju sa svojim osiguranicima.

⁷⁵ Mills, H., Tubiana, B. (2021). *Innovation in insurance: The path to progress*. London: Deloitte, str. 66.

Termin finansijska tehnologija (FinTech) označava upotrebu tehnologije za pružanje širokog spektra finansijskih usluga. Deo FinTecha je InsurTech, koji se odnosi na primenu inovativnih tehnologija u sektoru osiguranja. Pre pandemije COVID-19, osiguravajuće kompanije su već započele prelazak na digitalne tehnologije, prepoznajući potrebu za modernizacijom i usklađivanjem s promenljivim očekivanjima klijenata.⁷⁶ Početni rad na implikacijama napredne digitalne tehnologije za osiguravače se fokusirao uglavnom na nove kanale distribucije.

Pandemija COVID-19 je značajno ubrzala digitalnu transformaciju sektora osiguranja. Period obeležen pandemijom je bio pravo vreme za osiguravače da implementiraju digitalne tehnologije poput digitalnog potpisa (eSignature) i elektronskog prikupljanja dokumenata. Danas na tržištu postoji mnogo rešenja za eSignature koja mogu digitalizovati procese prodaje osiguranja i rešavanja šteta. Kao ilustrativan primer, platforma Lightico nudi rešenja koja korisnicima omogućavaju upravljanje ključnim koracima u procesu ugovaranja i servisiranja polise putem pametnog telefona ili računara, uz digitalnu autentifikaciju i razmenu dokumentacije, bez potrebe za fizičkim obrascima.⁷⁷

Zahvaljujući inovacijama i digitalizaciji, osiguravači su uspeli ne samo da prebrode krizu izazvanu pandemijom, već i da unaprede svoje poslovanje, održe kontinuitet i u mnogim slučajevima nastave da posluju efikasnije nego pre krize. Kako bi se prevazišli operativni izazovi pandemije COVID-19, intenzivnije su primenjivane tehnološke inovacije u sektoru osiguranja zasnovane na informacionim tehnologijama. Tehnološke inovacije postaju važan element u izgradnji konkurentske prednosti i služe za kreiranje novih poslovnih modela, bolje prilagođenih potrebama i očekivanjima postojećih i potencijalnih osiguranika. Najveći izvor stvaranja vrednosti kroz digitalizaciju osiguranja leži u sposobnosti da se razvijaju proizvodi i usluge više orijentisani na kupca, uz istovremeno smanjenje operativnih troškova. Digitalna tehnologija omogućava automatizaciju brojnih procesa koji se odnose na pružanje usluga osiguranja.

⁷⁶ Deloitte. (2023). *2022 insurance industry outlook: Digital and talent transformation accelerating as insurers adapt for postpandemic growth*. London: Deloitte, str. 22.

⁷⁷ Ibid., str. 23.

Uticaj digitalizacije, pojačan tokom pandemije COVID-19, može se sagledati kroz tri osnovne kategorije promena u sektoru osiguranja:⁷⁸

- Nove tehnologije menjaju način na koji osiguravači i njihovi osiguranici komuniciraju (na primer, društveni mediji, čet-botovi i robo-savetnici);

- Nove tehnologije se mogu koristiti za automatizaciju, standardizaciju i poboljšanje efikasnosti i efektivnosti poslovnih procesa (na primer, onlajn prodaja i digitalno rešavanje šteta);

- Nove tehnologije otvaraju mogućnost modifikacije postojećih proizvoda (na primer, osiguranje na zahtev) i omogućavaju razvoj novih proizvoda (na primer, sajber osiguranje).

Dakle, bila je potrebna pandemija da primora mnoge osiguravače da ubrzaju digitalizaciju svog poslovanja. Prema globalnoj anketi izvršnih direktora osiguranja koju je sproveo KPMG International, COVID-19 je delovao kao „digitalni katalizator“ u sektoru osiguranja. Promena je bila skoro univerzalna. Prema anketi, 85% izvršnih direktora u globalnom sektoru osiguranja je priznalo da je pandemija ubrzala digitalizaciju njihovog poslovanja i stvaranje operativnih modela sledeće generacije. Osam od deset (78%) direktora je navelo da je pandemija podstakla napredak u stvaranju besprekornog digitalnog korisničkog iskustva. Sličan broj ispitanika (79%) je istaklo da je COVID-19 stvorio novu hitnost u kreiranju novih poslovnih modela i tokova prihoda.⁷⁹

Pandemija COVID-19 je izazvala značajne promene na tržištu osiguranja, ubrzavajući digitalizaciju i nateravši osiguravače da preispitaju i unaprede svoje poslovne procese. U tom smislu, kriza je delovala kao okidač za intenzivniju implementaciju digitalnih inovacija koje su postale važan preduslov za održavanje konkurentnosti u postpandemijskom periodu. Uloga digitalizacije ostaje ključna duž lanca vrednosti u osiguranju, posebno u razvoju proizvoda, proceni rizika, distribuciji i rešavanju šteta.

3.2. Uticaj pandemije na osiguravače za životna osiguranja

⁷⁸ Malenkov, Y., Kapustina, I., Kudryavtseva, G., Shishkin, V., Shishkin, V., (2021). Digitalization and Strategic Transformation of Retail Chain Stores: Trends, Impacts, Prospects, *Journal of Open Innovation: Technology, Market and Complexity*, Vol. 7, No. 108, str. 2-3.

⁷⁹ Deloitte. (2022). *2022 insurance industry outlook*. London: Deloitte Publications, str. 22.

Pandemija COVID-19 u 2020. godini izazvala je duboke poremećaje na globalnom tržištu životnog osiguranja, ostavljajući posledice i na ponudu i na tražnju osiguravajućih proizvoda, ali i na finansijsku stabilnost samih osiguravača. Za razliku od neživotnog osiguranja, koje je pokazalo veću otpornost zahvaljujući kontinuiranoj potražnji za obaveznim vrstama osiguranja, životno osiguranje suočilo se sa oštrim padom premija, rastom isplata zbog povećane smrtnosti i naglim finansijskim šokovima koji su zahvatili globalna tržišta kapitala.

Premija životnih osiguranja u svetu u 2020. godini bila je niža za 4,4% nego 2019. godine. Obim ukupne svetske premije u istoj godini smanjen je za 1,3% , što ukazuje da su životni osiguravači bili više pogođeni krizom izazvanom pandemijom od neživotnih.⁸⁰ Izraziti pad iznosa ukupne premije životnog osiguranja tokom 2020. godine nastao je kao posledica nekoliko činilaca, kao što su povećana nezaposlenost i smanjena kupovna moć stanovništva, što je ograničilo mogućnost sklapanja novih ugovora, dok su istovremeno pad potrošnje i rast neizvesnosti u pogledu budućih prihoda smanjili spremnost pojedinaca da ulažu u proizvode dugoročnog karaktera. Ograničenost kretanja i epidemiološke mere su dodatno otežavali prodaju, jer su tradicionalni kanali prodaje bili značajno usporeni (na primer, pribavljanje zdravstvene potvrde u slučajevima kada su one potrebne za izdavanje polisa osiguranja je postalo teško izvodljivo u uslovima vanrednog stanja). Pored toga, rekordno niske kamatne stope tokom 2020. godine umanjile su atraktivnost životnog osiguranja kao oblika štednje i investiranja, a na dodatno pogoršanje tržišne situacije su uticali i prekidi plaćanja premije i raskidi postojećih ugovora o osiguranju.

Pandemija je dovela do povećanja mortaliteta, što se kod životnih osiguravača odrazilo kroz veće isplate po osnovu rizika smrti u odnosu na period pre pandemije. Razumevanje negativnog uticaja COVID-19 na smrtnost je veoma važno, jer su osiguravači morali izvršiti veće isplate od očekivanih, dok su projekcije budućih stopa mortaliteta postale neizvesnije, što je imalo negativan uticaj na finansijsku održivost životnih osiguravača. Direktan efekat pandemije odražavaju brojevi smrtnih slučajeva direktno uzrokovanih virusom COVID-19. Međutim, indirektni efekti, poput ograničenosti testiranja na COVID-19 doveli su potcenjivanja broja smrtnih slučajeva. Vladine intervencije tokom pandemije su takođe indirektno uticale na druge uzroke smrti. Na primer, mnogi ljudi sa ozbiljnim hroničnim bolestima nisu bili u mogućnosti da potraže blagovremenu medicinsku pomoć nakon izbijanja

⁸⁰ Ibid., str. 834.

pandemije, što je negativno uticalo na njihovo fizičko i mentalno zdravlje, smanjujući njihov očekivani životni vek. Osim toga, mnogi ljudi su ostali bez posla ili prihoda zbog politike samoizolacije koju su uvodile vlasti ili zbog ekonomske recesije izazvane pandemijom, što je takođe moglo doprineti povećanju smrtnosti. Ograničen pristup zdravstvenim uslugama, kao i fizički i psihološki efekti socijalnog distanciranja i ekonomske promene, imali su indirektno negativne efekte na stope mortaliteta.

Stopa smrtnosti je, po pravilu, veća od očekivane tokom vanrednih situacija. Prema istraživanjima, broj prekomernih smrtnih slučajeva⁸¹ bio je za 28% veći od zvaničnog broja smrtnih slučajeva od COVID-19 prijavljenih od 1. marta do 30. maja 2020. godine.⁸² Ovaj podatak ukazuje na to da je značajan broj smrtnih slučajeva ostao neprijavljen ili je nastao kao posledica indirektnih efekata pandemije. Shodno tome, COVID-19 negativno utiče na finansijski položaj životnih osiguravača zbog smrtnosti koja je veća od očekivane. Brojna društva za osiguranje su prijavljivala neto gubitke umesto profita. Tako na primer, zbog pandemije COVID-19, životni osiguravači u Australiji zabeležili su neto gubitak od 1,8 milijardi dolara za fiskalnu godinu koja se završila martom 2020. godine, u poređenju sa profitom od 759 miliona dolara ostvarenim u prethodnoj godini. Slične posledice su bile vidljive i u američkom sektoru životnog osiguranja. Osiguravajuća kompanija Prudential, na primer, je prijavila neto gubitak od 2,41 milijarde dolara u drugom kvartalu 2020. godine, za razliku od neto dobitka od 738 miliona dolara u drugom kvartalu 2019. godine.⁸³ Posebno su bile pogođene one kompanije koje su u svom portfelju imale izraženije učešće proizvoda vezanih za dugoročne garancije, jer su bile izložene kombinaciji većih obaveza i smanjenih prihoda.

Ipak, pojedini reosiguravači poput SCOR Global Life i RGA zabeležili su rast bruto fakturisane premije za 1,4% i 2%, tokom 2020. godine u odnosu na prethodnu godinu, zahvaljujući diverzifikovanim portfeljima, kao i brzom digitalizaciji.⁸⁴ Takođe je i primećeno da su mlađe starosne grupe bile sklonije korišćenju online kanala prodaje, što je i ublažilo pad

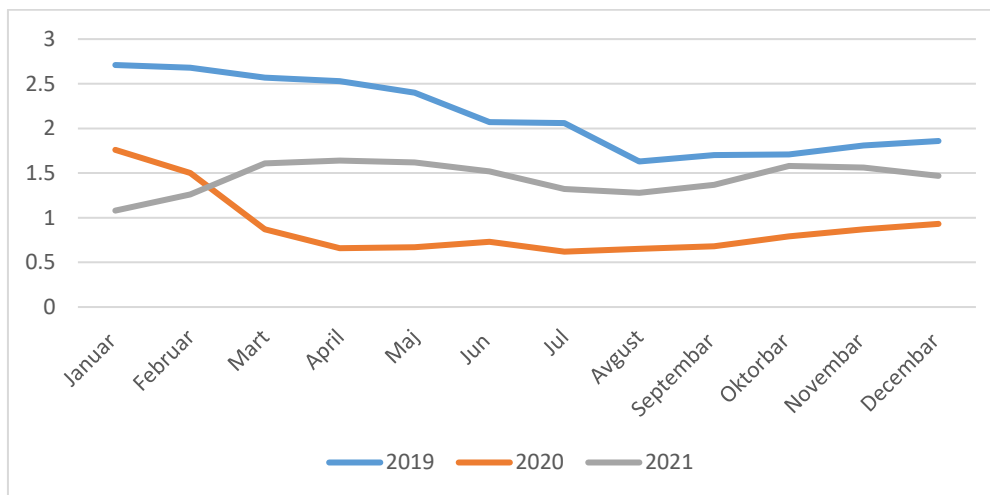
⁸¹ Prekomerni smrtni slučajevi odnose se na broj smrtnih slučajeva koji premašuje očekivani broj na osnovu istorijskih podataka za određeni period.

⁸² Karlinsky, A. & Kobak, D. (2021) 'Tracking excess mortality across countries during the COVID-19 pandemic with the World Mortality Dataset', eLife, 10, e69336. doi: 10.7554/eLife.69336.

⁸³ Deloitte. (2022). *2022 insurance industry outlook*. London: Deloitte Publications, str. 91-93.

⁸⁴ Halloran, C. (2021). COVID-19 Impact On US Life Insurers, dostupno na: <https://www.oliverwyman.com/our-expertise/insights/2021/mar/covid-19-impact-on-us-life-insurers.html> (pristupljeno 21.08.2024).

u segmentu starije populacije koja se više oslanjala na direktnu prodaju i sporije se prilagođavala promenama.

Slika 3.1.: Stope prinosa na desetogodišnje američke državne obveznice (u procentima)

Izvor: Federal Reserve Bank of St. Louis (2025) Market Yield on U.S. Treasury Securities at 10-Year Constant Maturity, Quoted on an Investment Basis [Series GS10]. Federal Reserve Economic Data (FRED). Dostupno na : <https://fred.stlouisfed.org/series/GS10> (pristupljeno: 16.08.2025).

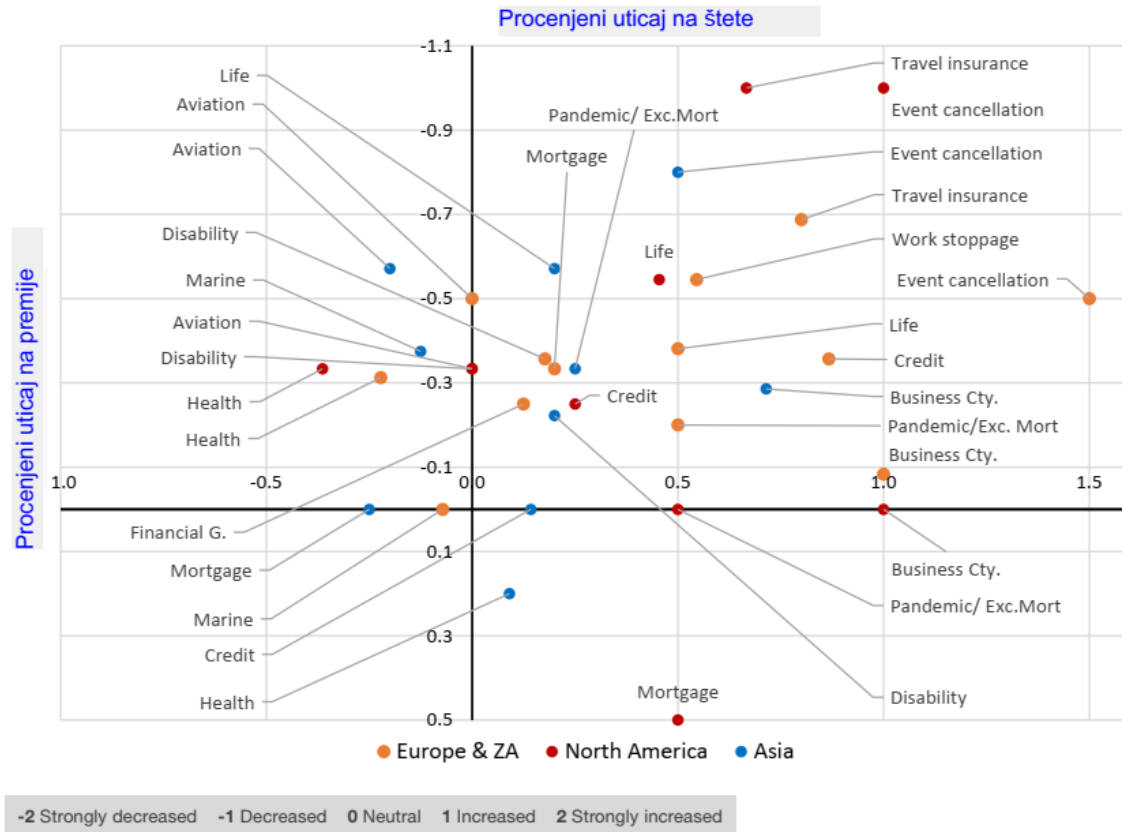
Na slici 3.1. prikazano je kretanje mesečnih prinosa na desetogodišnje američke državne obveznice u periodu od 2019. do 2021. godine. Tokom 2020. godine, prinosi na dugoročne obveznice dostigli su istorijske minimume, što se jasno ogleda i na prikazanom grafiku. Smanjenje prinosa na dugoročne obaveznice ukazuje na niže investicione prinose životnih osiguravača, dok se istovremeno povećava sadašnja vrednost njihovih dugoročnih obaveza. Dugoročnost njihovih obaveza inače im omogućava određenu stabilnost, jer se rizici mortaliteta i rentnog osiguranja mogu delimično međusobno kompezovati,⁸⁵ ali je tokom pandemije povećanje trenutnih isplata po osnovu smrti nadmašilo pozitivne efekte smanjenja budućih isplata kod osiguranja lične rente. Kroz kombinaciju pada premijskog prihoda, povećanih isplata i nižih investicionih prinosa, pandemija je delovala na finansijsku poziciju životnih

⁸⁵ Cox, S. H., & Lin, Y. (2004). Natural hedging of life and annuity mortality risks. *North American Actuarial Journal*, 8(3), str. 1-15.

osiguravača kroz tri kanala, ugrožavajući istovremeno njihovu profitabilnost i kapitalnu adekvatnost.

3.3. Uticaj pandemije na osiguravače za neživotna osiguranja

Nasuprot životnom osiguranju, gde se posledice pandemije mogu direktno sagledati kroz porast ukupnih isplata po osnovu rizika smrti u uslovima povećane smrtnosti, kod neživotnog osiguranja procena uticaja pandemije je složenija, jer su po pojedinim vrstama osiguranja istovremeno delovali suprotni efekti (pad učestalosti šteta usled smanjene mobilnosti, naspram porasta odštetnih zahteva u vrstama povezanim sa prekidom poslovanja i putovanjima). Neživotni osiguravači, osim što su bili suočeni sa posledicama pandemije u više vrsta osiguranja istovremeno, suočavali su se i sa povećanom neizvesnošću u pogledu obima šteta, kao i sa pitanjem širine osiguravajućeg pokrića i tumačenjem uslova osiguranja.

Slika 3.2: Kvalitativna procena uticaja pandemije COVID-19 na premije i štete po vrstama neživotnog osiguranja

Izvor: International Association of Insurance Supervisors. (2020). *Global insurance market report (GIMAR) 2020*, str. 8. Dostupno na: <https://www.iais.org/uploads/2020/12/201201-IAIS-GIMAR-2020.pdf> (pristupljeno 16.01.2026)

Na slici 3.2. prikazana je procenjena jačina uticaja pandemije COVID-19 na premije i štete u pojedinim vrstama neživotnog osiguranja na globalnom nivou. Kao posebno pogođene izdvajaju se putno osiguranje, osiguranje od otkazivanja događaja i osiguranje od prekida poslovanja, budući da su restrikcije putovanja, zabrane okupljanja i mere zatvaranja direktno generisale odštetne zahteve i istovremeno narušile priliv nove premije osiguranja.

Struktura odštetnih zahteva povezanih sa pandemijom COVID-19 može se dodatno sagledati i kroz procene za pojedina tržišta. Na primer, Britansko udruženje osiguravača (Association of British Insurers - ABI) je u ranoj fazi pandemije procenilo da će ukupne isplate iz osiguranja po osnovu COVID-19 na britanskom tržištu iznositi oko 1,2 milijarde funti, od čega je najveći deo pripisan osiguranju od prekida poslovanja (oko 900 miliona funti), dok je

značajan deo vezan i za osiguranje od otkazivanja putovanja (oko 275 miliona funti).⁸⁶ Ovi podaci ukazuju na to da su određene vrste neživotnog osiguranja posebno izložene rizicima koje izazivaju globalne krize, te da su za adekvatno upravljanje tim rizicima potrebna detaljna analiza, jasnije definisani uslovi osiguranja i odgovarajući regulatorni okvir.

Ključni problem tokom pandemije u oblasti neživotnog osiguranja odnosio se na osiguranje od prekida poslovanja. Budući da se ovo osiguranje najčešće ugovara kao dopunsko uz osiguranje imovine, dospelo je u fokus javnosti i struke, jer su milioni preduzeća širom sveta bili primorani da značajno smanje ili obustave poslovanje. U Sjedinjenim Američkim Državama i u velikom delu Evrope, osiguravači su odbijali odštetne zahteve pod izgovorom da pandemija, sama po sebi, ne predstavlja direktnu fizičku štetu na osiguranoj imovini. Posledica odbijanja isplate odštetnih zahteva je bila veliki broj sudskih sporova. Sudovi u SAD su uglavnom presuđivali u korist društava za osiguranje, dok je u Velikoj Britaniji Vrhovni sud zauzeo stav koji je u određenim slučajevima bio povoljniji za osiguranike. Zbog toga su društva za osiguranje u Velikoj Britaniji morala da priznaju određene odštetne zahteve.⁸⁷ Upravo je pandemija COVID-19 pokazala da pandemijski rizici zahtevaju nove regulatorne okvire na globalnom nivou, kako bi se izbegle ovakve pravne neujednačenosti.

Pandemija COVID-19 je snažno pogodila i putno osiguranje, budući da je ograničenje kretanja masovno dovelo do otkazivanja putnih aranžmana. Putno osiguranje, zajedno sa osiguranjem vazduhoplova, bilo je među prvim vrstama osiguranja u kojima je došlo do masovnih isplata naknada, što je predstavljalo značajan teret za osiguravače. Prema procenama Međunarodnog udruženja avio-prevoznika (International Air Transport Association - IATA), globalni finansijski uticaj pandemije COVID-19 na avio transportnu delatnost u 2020. godini ogledao se u padu prihoda avio-kompanija za oko 252 milijarde dolara, odnosno oko 44% u odnosu na 2019. godinu.⁸⁸ Ovakav nagli pad avio-saobraćaja značio je i talas otkazivanja i odlaganja putovanja, što je direktno povećalo broj prijavljenih šteta kod putnog osiguranja.

⁸⁶ Association of British Insurers. (2020, April 23). ABI data submission covering letter to the Treasury Select Committee (Rt Hon Mel Stride MP). Dostupno na: <https://www.abi.org.uk/globalassets/files/subject/public/tsc/abi-tsc-data-submission-covering-letter-23-april-2020.pdf> (pristupljeno: 16.01.2026)

⁸⁷ FCA v Arch Insurance (UK) Ltd & others [2021] UKSC 1. Dostupno na: [https://en.wikipedia.org/wiki/Financial_Conduct_Authority_v_Arch_Insurance_\(UK\)_Ltd_%26_others](https://en.wikipedia.org/wiki/Financial_Conduct_Authority_v_Arch_Insurance_(UK)_Ltd_%26_others) (pristupljeno: 11.08.2025).

⁸⁸ IATA (2020). COVID-19 Puts Airlines in Survival Mode. Dostupno na: <https://www.iata.org/en/pressroom/pr/2020-03-24-01/> (pristupljeno: 11.08.2025).

Još jedna vrsta neživotnog osiguranja koja je bila naročito pogođena pandemijom COVID-19 je osiguranje od otkazivanja događaja. Sportske manifestacije, koncerti i drugi kulturni programi širom sveta su morali da budu otkazani ili odloženi, a finansijski efekti nisu pogodili samo društva za osiguranje, već su se u značajnoj meri prelili i na reosiguravače. Jedan od primera odloženih velikih događaja jesu i Olimpijske igre koje su trebale da budu održane u Tokiju 2020. godine. Samo kompanija Swiss Re je izvestila da je njena izloženost odlaganju olimpijskih igara iznosila oko 250 miliona dolara.⁸⁹

Jedno od najteže pogođenih tržišta osiguranja tokom pandemije COVID-19 bilo je tržište Indije. Prema analizi zasnovanoj na podacima indijskog regulatora (Insurance Regulatory and Development Authority of India - IRDAI), ukupna premija neživotnog osiguranja je u prvom kvartalu 2020. godine smanjena za oko 4,5% u odnosu na isti period prethodne godine.⁹⁰ Promene u strukturi portoflija prikazane su na slici 3.3. Po prvi put u istoriji indijskog sektora osiguranja, zdravstveno osiguranje je, prema visini ukupne premije osiguranja, prestiglo osiguranje motornih vozila. Značaj ovog podatka proizilazi iz činjenice da je osiguranje motornih vozila u Indiji u velikoj meri obavezno, za razliku od dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja. Promena u strukturi ukupnog portfolija osiguranja je prvenstveno izazvana od strane dva faktora:

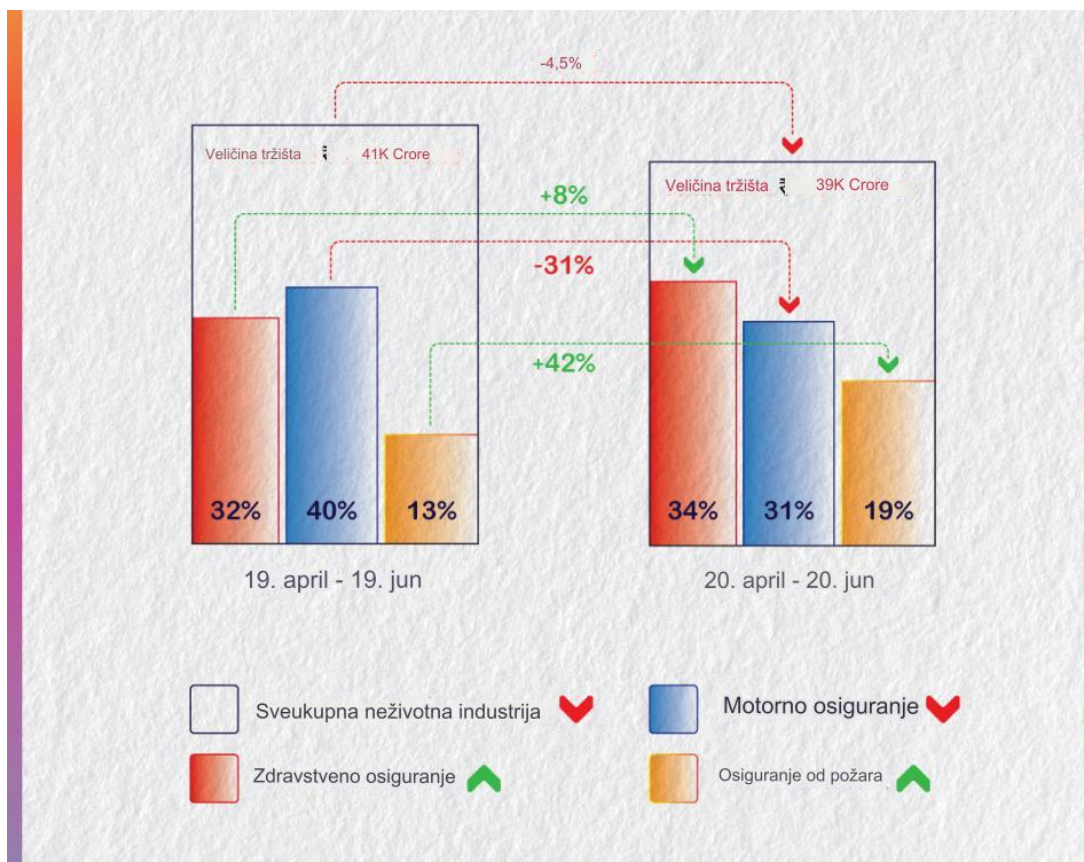
- Porasta svesti stanovništva o značaju zdravstvenog osiguranja i potrebi za osiguravajućim pokrićem u kriznim okolnostima,
- Pada premije osiguranja motornih vozila zbog pada prodaje novih vozila u kombinaciji sa sličnim padom obnove osiguranja.

Pandemija je otvorila i pitanja tumačenja klauzula više sile u polisama osiguranja imovine, transportnog osiguranja i osiguranja od odgovornosti. Prekidi u radu fabrika, zadržavanje robe u transportu i propadanje tereta doveli su do složenih sudskih sporova. Kao odgovor na te situacije, regulator sektora osiguranja u Indiji, IRDAI, je podržao uvođenje kratkoročnih COVID pokrića sa standardizovanim uslovima kod svih neživotnih osiguravača (npr. Corona Kavach i Corona Rakshak).⁹¹

⁸⁹ Cohn, C., & Hussain, N. Z. (2021, January 27). Insurers face 'mind-blowingly' large loss if Olympics cancelled. *Reuters*. Dostupno na: <https://www.reuters.com/article/us-olympics-insurance-idUSKBN29W1OL/> (pristupljeno 17.01.2026).

⁹⁰ Riskcovry. (2020, August 5). Pandemic impact on non-life insurance sector. Dostupno na: <https://riskcovry.com/pandemic-impact-on-non-life-insurance-sector/> (pristupljeno: 09.09.2024).

⁹¹ Ibid.

Slika 3.3: Uticaj COVID-19 na ukupnu premiju neživotnog osiguranja u Indiji 2020. godine

Izvor: Riskcovry. (2020, August 5). Pandemic impact on non-life insurance sector. Dostupno na: <https://riskcovry.com/pandemic-impact-on-non-life-insurance-sector/> (pristupljeno: 09.09.2024).

Pandemija COVID-19 nije delovala na sve vrste neživotnog osiguranja jednako, već je stvorila mozaik kontradiktornih trendova. Dok su pojedini segmenti, poput dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja, zabeležili istorijski rast ukupne premije, drugi, kao što su putno osiguranje i osiguranje od otkazivanja događaja, suočili su se sa značajnim gubicima. U većini zemalja se javila potreba za redefinisanjem uloge sektora osiguranja u uslovima sistematskih rizika, kao i pitanje kako uspostaviti ravnotežu između komercijalnih interesa i adekvatne zaštite osiguranika. Pandemija je time otvorila raspravu o uvođenju modela javno-privatnog partnerstva i specijalizovanih fondova, kako bi se obezbedila dugoročna stabilnost i otpornost sektora neživotnog osiguranja na buduće pandemije.

3.4. Adaptacija poslovanja osiguravača u funkciji pripremljenosti tržišta osiguranja za buduće krize izazvane pandemijom

Uprkos činjenici da je proces digitalizacije u sektoru osiguranja tek u početnoj fazi, promene koje se dešavaju veoma su brze. U pogledu digitalizacije, na tržištu osiguranja usled izbijanja pandemije COVID-19 pojavili su se određeni trendovi:⁹²

- Smanjenje distance osiguravač - kupac,
- Saradnja u kreiranju novih rešenja,
- Sve veći broj interakcija,
- Upotreba veštačke inteligencije u osiguranju.

Osiguravači sve više teže izgradnji pozitivnog imidža brenda i jačanju odnosa sa osiguranicima tako što, između ostalog, povećavaju broj interakcija sa osiguranicima i uključuju ih u proces kreiranja novih proizvoda i usluga. Ovakva promena pristupa doprinosi povećanju obima prodaje osiguranja, kao i povećanju lojalnosti osiguranika prema osiguravačima. Jedan od načina izgradnje partnerstva sa osiguranicima jeste uvažavanje njihovog mišljenja i potreba prilikom razvoja novih proizvoda i usluga.

Drugi pristup premošćavanju jaza između osiguravača i osiguranika jeste kroz kontinuiranu komunikaciju i povećanje broja interakcija između ovih strana. Korišćenje modernih tehnologija omogućava osiguravačima da prikupljaju detaljne podatke o osiguranicima kako bi im pružili personalizovane proizvode i usluge, uz istovremenu automatizaciju značajnog dela poslovnih procesa, poput procene rizika, distribucije, procene i isplate šteta. Veštačka inteligencija danas dodatno olakšava automatizaciju nekih aspekata poslovanja (posebno jednostavnih interakcija), čime se smanjuju troškovi usluga, poboljšava zadovoljstvo korisnika osiguranja, a ljudski resursi usmeravaju na složene zadatke koji zahtevaju individualne odluke. Digitalna tehnologija, zajedno s tehnološkim napretkom i dostupnošću potpuno novih izvora podataka, transformiše sektor osiguranja. Sve veća upotreba (velikih) podataka, veštačke inteligencije i interneta stvari (IoT) proširuje ulogu podataka u

⁹² Malenkov, Y., Kapustina, I., Kudryavtseva, G., Shishkin, V., Shishkin, V., (2021). Digitalization and Strategic Transformation of Retail Chain Stores: Trends, Impacts, Prospects, *Journal of Open Innovation: Technology, Market and Complexity*, Vol. 7, No. 108, str. 9-13.

poslovnom modelu osiguravača.⁹³ Štaviše, tehnološki napredak omogućava efikasnije upravljanje rizicima i optimizaciju procesa u svim fazama pružanja osiguravajuće zaštite. Automatizacija ugovaranja osiguranja, preciznija ocena rizika, prijava šteta u realnom vremenu, elektronska plaćanja, koja se sve više koriste, čine osiguranje sve više orijentisanim na klijente. Uloga osiguravača se proširuje i prevazilazi standardni proces zaključivanja ugovora o osiguranju i isplate naknada šteta, stavljajući dodatni naglasak na pružanje sveobuhvatne korisničke podrške osiguranicima. Takav pristup omogućava prikupljanje ključnih informacija koje se zatim mogu koristiti za prevenciju i ublažavanje rizika. Mogućnosti koje pružaju nove tehnologije, poput praćenja i vizuelizacije podataka u realnom vremenu, donose suštinske promene u odnosima između osiguravača i osiguranika.

Kanali distribucije osiguranja se takođe ubrzano razvijaju. Iako tradicionalni posrednici u osiguranju kao što su brokери i dalje dominiraju u distribuciji osiguranja, širom sveta ovaj fokus se postepeno pomera ka mobilnim i onlajn kanalima prodaje. Ovo je posebno izraženo kod proizvoda kao što je osiguranje automobila, gde je osiguravajuće pokriće sve više standardizovano. Digitalna tehnologija omogućava osiguranicima da gotovo sve potrebe za osiguranjem zadovolje putem udaljenih digitalnih kanala, čime se obezbeđuje brža i praktičnija usluga. Osiguravači koriste savremenu tehnologiju za napredne analize, poput mašinskog učenja, sistema ranog upozoravanja i prikupljanja informacija koje pomažu u prevenciji nesreća. Tehnike poput post-incidentne procene, upotrebe dronova, senzora i satelitskih snimaka olakšavaju i ubrzavaju proces nadoknade štete, posebno nakon prirodnih katastrofa.⁹⁴ Digitalizacija takođe ima značajnu ulogu u otkrivanju i sprečavanju prevara u osiguranju. Dakle, digitalna tehnologija menja poslovni model osiguranja. Pored kanala distribucije, transformišu se i metode upravljanja rizicima i štetama, dok se proizvodi osiguranja prilagođavaju potrebama digitalnog doba. Mnogo je primera kako digitalizacija redefiniše sektor osiguranja. Za ilustraciju mogu se koristiti primeri osiguranja na zahtev ili onih zasnovanih na principima ekonomije deljenja:⁹⁵

- Osiguranje na zahtev predstavlja inovativni poslovni model prilagođen savremenim potrebama korisnika, pružajući osiguranje isključivo za one rizike kojima su izloženi u

⁹³ Ibid., str. 16-17.

⁹⁴ Ibid., str. 18-20.

⁹⁵ Volosovych, S., Zelenitsa, I., Kondratenko, D., Szymła, W., Mamchur, R. (2021). Transformation of insurance technologies in the context of a pandemic, *Insurance Markets and Companies*, Vol. 12, No. 1, str. 3-5.

određenom trenutku. Osiguranici plaćaju osiguranje samo dok se određeno sredstvo stvarno koristi. Ova vrsta osiguranja omogućava jednostavno aktiviranje polise, često jednim pokretom prsta na ekranu pametnog telefona, čime se proces osiguranja čini brzim i fleksibilnim.

- Osiguravajuće pokriće na zahtev je još jedan inovativan oblik osiguranja prilagođen specifičnim potrebama klijenata. Na primer, kompanija Metromile nudi osiguranje automobila zasnovano na principu „plaćanja po milji“. Osiguranici plaćaju za osiguranje u srazmeri sa time koliko zaista koriste vozilo, čime se obezbeđuje pristupačna opcija osiguranja za ljude koji retko voze.

- Početnici u delatnosti osiguranja sve više koriste mogućnosti koje pruža ekonomija deljenja. Jedan od primera je britanska kompanija za osiguranje Cuvva, koja omogućava osiguranicima koji privremeno pozajmljuju automobile da ih osiguraju samo za vreme trajanja vožnje.

U sektoru osiguranja kreiraju se potpuno novi IT sistemi namenjeni upravljanju informacijama, kao što su sistemi za podršku odlučivanju i skladišta podataka. Skladišta podataka, koja omogućavaju prikupljanje i organizaciju podataka o osiguranicima, pokazala su se kao izuzetno korisna podrška u donošenju odluka osiguravača. Osiguravači koriste skladišta podataka da poboljšaju rezultate poslovanja koje ostvaruju po osnovu postojećih polisa osiguranja kroz:⁹⁶

- smanjenje rizika;
- smanjenje prevara;
- smanjenje troškova marketinga i prodaje;
- uvođenje novih proizvoda na tržište i preuzimanje dela tržišta od drugih tržišnih učesnika (kroz detaljnije razumevanje potreba kupaca).

Sve veća upotreba novih tehnologija i sveprisutna digitalizacija imaju značajan uticaj na očekivanja kupaca, što je postalo posebno izraženo nakon nastupanja pandemije COVID-19. Očekivanja savremenih kupaca podrazumevaju, između ostalog, konstantnu onlajn povezanost sa osiguravačem, univerzalnost društvenih mreža i dostupnost naprednih tehnologija za prepoznavanje govora i slika. Stoga, tekuće promene zahtevaju od osiguravača da sprovedu prilagođavanja u različitim oblastima – kako u poslovnim procesima unutar kompanije, tako i u odnosima sa osiguranicima.

⁹⁶ Ibid., str. 9-11.

Osiguravači koji su uspešno odgovorili na izazove pandemije COVID-19 i prilagodili svoje poslovanje kako bi bolje zadovoljili promenljive potrebe klijenata, istovremeno su ojačali svoje organizacije, čineći ih robusnijim i fleksibilnijim. Oni koji su dobro napredovali u digitalnoj transformaciji odgovorili su na pandemiju većom brzinom i agilnošću od svojih opreznijih konkurenata. Mnogi osiguravači su implementirali kratkoročna i „zaobilazna rešenja“ u svojim poslovnim procesima kako bi omogućili zaposlenima rad od kuće i nastavak pružanja usluga osiguranicima. Uspeh ovih privremenih mera pokazao je da jednostavnija rešenja mogu biti veoma efikasna. Veća upotreba veštačke inteligencije i pametne automatizacije omogućila im je da pruže bolje korisničko iskustvo. Na početku pandemije, mnogi osiguravači su uveli rešenja za prodaju na daljinu putem video zapisa. Nema sumnje da su sastanci „licem u lice“ i dalje potrebni kada kupci žele opsežne savete i smernice. Međutim, uvođenje prodaje na daljinu pokazalo je osiguravačima da mogu da koriste veoma efikasnu kombinaciju različitih kanala distribucije. Video konferencije, na primer, mogu smanjiti troškove, a istovremeno omogućavaju osiguravačima da pruže osiguranicima personalizovane savete.

Mnoge nove potrebe za upravljanjem rizicima su se pojavile kao rezultat pandemije. Ove potrebe uključuju osiguranje od rizika prekida poslovanja usled pandemije (naročito za mala i srednja preduzeća radi obezbeđenja njihovog opstanka) i osiguranje od otkazivanja događaja. Rast elektronske trgovine i usluga dostave otvara značajne mogućnosti za osiguravače da prošire svoju ponudu i uspostave nove izvore prihoda. Tokom pandemije, potrebe za zdravstvenom zaštitom postale su posebno izražene, što će dovesti do povećanja uloge osiguravača u ovom sektoru. U oblasti dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja, osiguravači su počeli da uvode niz usluga sa dodatnom vrednošću koje uključuju aplikacije za praćenje pacijenata, telemedicinu i daljinska bezbednosna upozorenja za ugrožene osobe. Mnogi osiguravači su brzo reagovali na izazove pandemije i u svoje uslove osiguranja lica uneli odgovarajuće formulacije kojima se obaveza osiguravača isključuje u slučaju rizika epidemije i pandemije. Važno je napomenuti da isključivanje obaveza može osiguravače zaštititi finansijski, ali može dovesti do gubitka poverenja kod osiguranika. U tom smislu, pohvalna reakcija bi bila strategija koja ne isključuje rizike, već aktivno pomaže osiguranicima u prevazilaženju finansijskih izazova u uslovima pandemije uz očuvanje finansijske stabilnosti osiguravača. Dobri primeri uključuju prilagođavanje polisa uz fleksibilnije uslove ili dodatne

opcije osiguranja za osiguranike pogođene pandemijom, kao i implementaciju inovacija i rešenja za upravljanje rizicima koja bi osigurala osnovnu zaštitu u kriznim situacijama.

U post-pandemijskoj eri, sektor osiguranja svedoči o tehnološkom napretku bez presedana. Neki osiguravači istražuju nove tehnologije i uspostavljaju partnerstva sa Insurtech kompanijama i njihovim tehnološkim partnerima kako bi razvili nove poslovne modele i alate. Drugi su fokusirani na brže testiranje ideja kroz kreiranje minimalno održivih proizvoda (MVP) i konceptualnih dokaza (POC), kako bi se zaštitili od budućih pandemija.⁹⁷ Mnogi traže načine da jednostavno ubrzaju svoju digitalnu transformaciju i istražuju nova i drugačija rešenja za upravljanje rizicima. Sve ove aktivnosti omogućavaju osiguravačima da povećaju agilnost i bolje odgovore na ubrzane tehnološke promene, nove rizike i tražnju za fleksibilnijim uslugama u post-pandemijskoj eri. Pandemija COVID-19 je jasno ukazala na važnost digitalizacije i modernizacije kao ključnih instrumenata za jačanje otpornosti sektora osiguranja u dinamičnom poslovnom okruženju.

⁹⁷ Ibid., str. 12.

ZAKLJUČAK

Pandemija COVID-19 predstavljala je izuzetno snažan globalni šok koji je uticao na gotovo sve privredne delatnosti, uključujući i sektor osiguranja. Pored direktnog zdravstvenog šoka, koji se ispoljio kroz porast mortaliteta i morbiditeta, pandemija je izazvala i značajne poremećaje u ekonomskoj aktivnosti, promene u ponašanju potrošača i potrebu za prilagođavanjem regulatornih rešenja. Budući da osiguranje ima ključnu ulogu u upravljanju rizicima i obezbeđivanju finansijske sigurnosti pojedinaca i privrede, ispitivanje efekata pandemije na poslovne performanse osiguravajućih društava pruža važan uvid u otpornost sektora i njegovu sposobnost da odgovori na savremene krize.

Posledice krize izazvane pandemijom na sektor osiguranja nisu bile uniformne, već su se razlikovale među tržištima i među osiguravačima. Najizraženiji efekti ispoljili su se kroz pritiske na solventnost i profitabilnost osiguravača, pre svega usled volatilnosti na finansijskim tržištima i investicionih gubitaka. Međunarodni izveštaji ukazuju da su pokazatelji solventnosti tokom prve polovine 2020. godine zabeležili blag pad, ali da je oporavak usledio veoma brzo. U takvim uslovima, osiguravači su pojačali upravljanje kapitalom i rizicima kroz intenzivnije praćenje solventnosti, primenu analiza osetljivosti i stres testova, kao i kroz restriktivniju politiku raspodele dobiti.

Prema nalazima evropskog organa za nadzor osiguranja (EIOPA), društva za osiguranje u Evropi raspolagala su dovoljnim sopstvenim sredstvima za kontinuirano pokrivanje zahteva za solventnim kapitalom i minimalnim kapitalom nakon nastupanja pandemije. Uprkos snažnim tržišnim poremećajima, evropski osiguravači uspeali su da očuvaju stabilnost poslovanja, pri čemu je regulatorni režim Solventnost II imao važnu ulogu u boljem usklađivanju kapitala sa preuzetim rizicima, jačanju otpornosti i unapređenju praksi upravljanja rizicima. Rezultati stres testova dodatno ukazuju da je sektor osiguranja u zemljama članicama Evropske unije bio dobro kapitalizovan i sposoban da izdrži teške, ali verovatne šokove. U tom kontekstu, mere za proizvode osiguranja sa dugoročnim garancijama (LTG), kao i prateće mere podrške u okviru Solventnosti II, doprinele su stabilizaciji i poboljšanju prosečnih racija solventnosti na razvijenim tržištima, iako su u pojedinim zemljama, poput Belgije, Francuske i Nemačke, zabeležena značajnija privremena smanjenja.

Nasuprot razvijenim zemljama, tržišta u razvoju ispoljila su drugačiji obrazac uticaja pandemije, pri čemu je veličina kompanije imala značajnu ulogu u performansama društava za osiguranje. U poređenju sa razvijenim tržištima, pandemijski šok je na pojedinim tržištima u razvoju bio izraženiji, naročito u uslovima veće makroekonomske nestabilnosti, finansijske infrastrukture u razvoju i heterogenih regulatornih rešenja. Istovremeno, efekti pandemije nisu zavisili samo od nivoa razvijenosti, već i od strukture portfelja osiguranja, odnosno od toga koje vrste osiguranja dominiraju na pojedinom tržištu. Na tržištima na kojima preovlađuju obavezna neživotna osiguranja, posebno osiguranje od autoodgovornosti, pandemijski šok se uglavnom ispoljio kroz smanjenje broja štetnih događaja usled smanjene mobilnosti, dok je uticaj na premiju bio ograničen, budući da je reč o obaveznom osiguranju. Nasuprot tome, na tržištima sa većim udelom životnog i dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja pandemija se neposredno odrazila na rast tražnje za ovim vrstama osiguranja, ali i na povećanje obima isplata usled porasta mortaliteta i morbiditeta, što je dovelo do izraženijih promena i u premijama i u štetama. Na osnovu izloženog potvrđena je prva hipoteza rada da je uticaj pandemije na tržište osiguranja uslovljen nivoom razvijenosti tržišta i strukturom portfelja osiguranja.

Tržište osiguranja Republike Srbije osetilo je posledice pandemije COVID-19, ali one nisu dovele do pada ukupno ugovorene premije, niti do negativnog rezultata sektora. Društva za osiguranje su i u 2020. godini poslovala pozitivno, iako je dinamika rasta bila sporija u odnosu na prethodne godine. Ukupna premija ostvarena u Srbiji u 2020. godini iznosila je 931 milion evra, što predstavlja rast od 2,3% u odnosu na 2019. godinu, dok je neto rezultat tržišta u istoj godini povećan za 11,1%. Navedeni pokazatelji ukazuju na očuvanu stabilnost sektora i na sposobnost amortizacije negativnih efekata pandemijske krize. Iako je u kasnijim godinama zabeleženo privremeno pogoršanje profitabilnosti, sektor je zadržao pozitivan rezultat, uz vidljiv oporavak u 2023. godini. Posmatrano po vrstama osiguranja, najizraženiji negativan efekat zabeležen je kod putnog zdravstvenog osiguranja, usled naglog smanjenja međunarodnih putovanja. Ipak, pad premije u ovoj vrsti osiguranja nije imao presudan uticaj na ukupni rezultat, budući da je bio neutralisan rastom premija u drugim segmentima, naročito kod kasko osiguranja, životnog i dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja, što je omogućilo očuvanje pozitivnog poslovanja i u pandemijskoj godini. Uprkos oscilacijama u neto rezultatu nakon početnog šoka, ostvareni rast premije i zadržavanje pozitivnog rezultata upućuju na stabilno i kontrolisano poslovanje sektora, uz odgovarajuću ulogu politike reosiguranja, upravljanja

rizikom i investiranja. Na osnovu izloženog, potvrđena je druga hipoteza rada da su društva za osiguranje u Republici Srbiji uspeła da amortizuju negativan uticaj krize izazvane pandemijom.

Ograničenja kretanja, rad na daljinu i otežana neposredna komunikacija sa osiguranicima podstakli su društva za osiguranje da ubrzaju uvođenje digitalnih kanala u prodaji i u pružanju usluga. Značajan deo procesa premešten je u onlajn okruženje: prijava i obrada šteta, ugovaranje osiguranja i svakodnevna komunikacija sa osiguranicima sve više su se realizovali putem savremenih platformi. Time su se pred osiguravače postavili novi operativni zahtevi, a inovacije i digitalna rešenja dobili su dodatni značaj jer su omogućili kontinuitet poslovanja u uslovima krize. U tom smislu, osiguravači koji su već bili odmakli u digitalnoj transformaciji pokazali su veću brzinu prilagođavanja i operativnu agilnost.

Prilagođavanje savremenim informatičkim rešenjima i platformama nametnulo se i kao jedan od ključnih izazova, uz istovremeno širenje primene novih tehnologija u sektoru. Šira dostupnost interneta i pametnih uređaja, kao i sve intenzivnija upotreba velikih podataka, veštačke inteligencije i interneta stvari (IoT), dodatno su ojačali ulogu podataka u poslovnom modelu osiguranja. Tokom pandemije posebno su došli do izražaja trendovi koji podrazumevaju smanjenje „distance“ između osiguravača i klijenta kroz digitalne interakcije, saradnju u kreiranju novih rešenja i veću primenu analitičkih i automatizovanih procesa. Tehnološki napredak obuhvatio je gotovo sve faze pružanja osiguravajuće zaštite, uključujući automatizovano ugovaranje, procenu rizika, onlajn prijavu šteta, obradu zahteva u realnom vremenu, kao i elektronska plaćanja. Paralelno sa razvojem kanala distribucije, menjali su se i načini upravljanja rizicima i štetama, kao i pristup dizajnu proizvoda, uz jaču orijentaciju ka potrebama klijenata. Na osnovu izloženog, potvrđena je treća hipoteza rada da je pandemija COVID-19 ubrzala digitalizaciju osiguranja.

Posmatrano unapred, pored srednjoročnih efekata krize izazvane pandemijom COVID-19, uočavaju se i trajnije promene koje će oblikovati sektor osiguranja. Pandemija je, s jedne strane, podigla svest o prirodi sistemskih rizika i ograničenjima njihove osigurljivosti, a s druge strane je podstakla razmišljanja o inovacijama i mogućim rešenjima koja bi unapredila upravljanje ovakvim rizicima. Istovremeno, iskustvo zatvaranja i ograničenja kretanja jasno je potvrdilo da digitalizacija nije samo operativno pitanje, već strateški pravac razvoja kroz sve faze lanca vrednosti osiguranja, od distribucije i komunikacije sa osiguranicima do obrade šteta i organizacije rada. Pored toga, pandemija je skrenula pažnju na šire ekonomske ranjivosti,

uključujući rizike povezane sa nediverzifikovanim lancima snabdevanja, što se posredno odražava i na rizike kojima su izloženi osiguranici, a time i osiguravači.

U takvom okruženju, podrška osiguranicima podrazumeva veću fleksibilnost u načinu funkcionisanja osiguranja i u ugovornim odnosima, uz očuvanje osnovnih principa upravljanja rizicima. Istovremeno, od osiguravača se u postpandemijskom periodu očekuje da svoje poslovne modele učine otpornijim i agilnijim, kako bi mogli da odgovore na dinamične promene u tražnji, na nove rizike i na pojačane zahteve u pogledu adekvatnosti kapitala. U tom smislu, kombinacija organizacione fleksibilnosti, adekvatnog upravljanja rizicima i oslanjanja na analitički pristup u donošenju odluka predstavlja važan preduslov očuvanja konkurentnosti u narednom periodu.

LITERATURA

1. Anaesoronye, M. (2022) COVID-19: More Nigerians opt for health, life insurance. *BusinessDay*, 14 April, <https://businessday.ng/insurance/article/covid-19-more-nigerians-opt-for-health-life-insurance/>.
2. Association of British Insurers. (2020, April 23). ABI data submission covering letter to the Treasury Select Committee (Rt Hon Mel Stride MP), <https://www.abi.org.uk/globalassets/files/subject/public/tsc/abi-tsc-data-submission-covering-letter-23-april-2020.pdf>.
3. Babuna, P., Yang, X., Gylbag, A., Awudi, D. A., Ngmenbelle, D., Bian, D. (2020). The impact of Covid-19 on the insurance industry. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(16), 5766.
4. Cohn, C., & Hussain, N. Z. (2021, January 27). Insurers face 'mind-blowingly' large loss if Olympics cancelled. *Reuters*, <https://www.reuters.com/article/us-olympics-insurance-idUSKBN29W1OL/>.
5. Cox, S. H., & Lin, Y. (2004). Natural hedging of life and annuity mortality risks. *North American Actuarial Journal*, 8(3).
6. Deloitte. (2022). *2022 insurance industry outlook*. London: Deloitte Publications.
7. Deloitte. (2023). *2022 insurance industry outlook: Digital and talent transformation accelerating as insurers adapt for postpandemic growth*. London: Deloitte.
8. Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II), *Official Journal of the European Union*, L 335
9. ESRB. (2021). EU Non-bank Financial Intermediation Risk Monitor 2021. Frankfurt am Main: European Systemic Risk Board, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/dd614e71-20d4-11ec-bd8e-01aa75ed71a1/language-en>.
10. European Insurance and Occupational Pensions Authority. (2024) Gross written premiums of life insurance by EU Member State (2019–2023): Q1 2024 update. Frankfurt am Main: EIOPA, <https://www.eiopa.europa.eu/publications/quarterly-insurance-statistics>.
11. European Insurance and Occupational Pensions Authority. (2020). Supervisory statement on the Solvency II recognition of schemes based on reinsurance with regard to COVID-19 and credit insurance. Frankfurt am Main: EIOPA, https://www.eiopa.europa.eu/supervisory-statement-solvency-ii-recognition-schemes-based-reinsurance-regard-covid-19-and-credit-2020-07-21_en.
12. European Insurance and Occupational Pensions Authority. (2020). EIOPA statement on actions to mitigate the impact of Coronavirus/COVID-19 on the EU insurance sector. Frankfurt am Main: EIOPA, https://www.eiopa.europa.eu/eiopa-statement-actions-mitigate-impact-coronaviruscovid-19-eu-insurance-sector-2020-03-17_en.
13. Falode, A., Olusegun, B., Yakubu, M. (2021). History of Pandemics in the Twentieth and Twenty-First Century, *Journal of Humanities and Social Sciences*, Vol. 2, No. 1.
14. Fay, C., Ghiselli, A. (2023). *Insurers' investment behaviour and the coronavirus (COVID-19) pandemic*. Frankfurt: European Systemic Risk Board.
15. FCA v Arch Insurance (UK) Ltd & others [2021] UKSC 1, [https://en.wikipedia.org/wiki/Financial_Conduct_Authority_v_Arch_Insurance_\(UK\)_Ltd_%26_others](https://en.wikipedia.org/wiki/Financial_Conduct_Authority_v_Arch_Insurance_(UK)_Ltd_%26_others).

16. Federal Reserve Bank of St. Louis (2025) Market Yield on U.S. Treasury Securities at 10-Year Constant Maturity, Quoted on an Investment Basis [Series GS10]. Federal Reserve Economic Data (FRED), <https://fred.stlouisfed.org/series/GS10>.
17. Froot, K. A. (2001). The Market for Catastrophe Risk: A Clinical Examination, *Journal of Financial Economics*, Vol. 60, No. 2-3.
18. Halloran, C. (2021). COVID-19 Impact On US Life Insurers, <https://www.oliverwyman.com/our-expertise/insights/2021/mar/covid-19-impact-on-us-life-insurers.html>.
19. Haque, A., Mohona, N. T., Sultana, S., Kulsum, U. (2021). The Impact of COVID-19 on the Insurance Industry of Bangladesh. *Indian Journal of Finance and Banking*, 6(1).
20. Heinrich, T., Sabuco, J., Farmer, J.D. (2021). A simulation of the insurance industry: the problem of risk model homogeneity. *Journal of Economic Interaction and Coordination*, Vol. 9, No. 2.
21. Henry, B. M, De Oliveira, M. H. S, Benoit, S., Plebani, M., Lippi, G. (2020). Hematologic, biochemical and immune biomarker abnormalities associated with severe illness and mortality in coronavirus disease 2019 (COVID-19): a meta-analysis, *Clinical Chemistry and Laboratory Medicine*, Vol. 58, No. 7.
22. Huang, R., Liu, D., Tlili, A., Knyazeva, S., Chang, T. W., Zhang, X. (2020). *Guidance on Open Educational Practices During School Closures: Utilizing OER Under COVID-19 Pandemic in Line with UNESCO OER Recommendation*. Beijing: Smart Learning Institute of Beijing Normal University.
23. IATA (2020). COVID-19 Puts Airlines in Survival Mode, <https://www.iata.org/en/pressroom/pr/2020-03-24-01/>.
24. ILO. (2020). *ILO Monitor: Covid-19 and the world of work*. Geneva: International Labour Organization Geneva.
25. Insurance Development Forum. (2022). *Insurance Development in Emerging Markets: The role of public policy and regulation*. Geneva: International Association for the Study of Insurance Economics.
26. Insurance Regulatory and Development Authority of India. (2020). *Annual report 2019–20*. IRDAI, <https://irdai.gov.in/document-detail?documentId=696019>.
27. International Association of Insurance Supervisors. (2020). *Global insurance market report (GIMAR) 2020*, <https://www.iais.org/uploads/2020/12/201201-IAIS-GIMAR-2020.pdf>.
28. International Association of Insurance Supervisors. (2021). *Global Insurance Market Report (GIMAR) 2021*, <https://www.iais.org/uploads/2022/01/211130-IAIS-GIMAR-2021.pdf>.
29. IRDAI. (2021). Pandemic impact on Non-life Insurance Sector, <https://riskcovry.com/pandemic-impact-on-non-life-insurance-sector/>.
30. Kandel, N., Chungong, S., Omaar, A., Xing, J. (2020). Health security capacities in the context of COVID-19 outbreak: an analysis of International Health Regulations annual report data from 182 countries, *Lancet*.
31. Kelly, H. (2011). The classical definition of a pandemic is not elusive. *Bulletin of the World Health Organization*, Vol. 89, No. 7.
32. Kočović, J., Rakonjac Antić, T., Koprivica, M. (2020). Rizik pandemije – pretnja ili šansa za delatnost osiguranja?, *Evropska revija za pravo osiguranja*, God. 19, Br. 2.

33. Malenkov, Y., Kapustina, I., Kudryavtseva, G., Shishkin, V., Shishkin, V., (2021). Digitalization and Strategic Transformation of Retail Chain Stores: Trends, Impacts, Prospects. *Journal of Open Innovation: Technology, Market and Complexity*, Vol. 7, No. 108.
34. Mallah, S. I. (2021). COVID-19: breaking down a global health crisis, *Annals of Clinical Microbiology and Antimicrobials*, Vol. 20, No. 35, <https://ann-clinmicrob.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12941-021-00438-7>.
35. Mallah, S. I. (2021). COVID-19: breaking down a global health crisis. *Annals of Clinical Microbiology and Antimicrobials*, Vol. 20, No. 35.
36. May, B. (2021). *Research Briefing | Global - New virus variants, new economic risks*. Oxford: Oxford Press.
37. McKibbin, W.J., Fernando, R. (2020). The global macroeconomic impacts of COVID-19: Seven scenarios. *Asian Economic Papers*, Vol. 20, No. 2.
38. Mills, H., Tubiana, B. (2021). *Innovation in insurance: The path to progress*. London: Deloitte.
39. Morens, D. M., Folkers, G. K., Fauci, A. S. (2009). What Is a Pandemic? *The Journal of Infectious Diseases*, Vol. 200, No. 7.
40. NAICOM – National Insurance Commission. (2021). *2021 Insurance Market Performance – For a Healthier Insurance Industry in Nigeria*. NAICOM; Abuja, Nigeria
41. Narodna banka Srbije (2024) *Izveštaj o sektoru osiguranja za IV kvartal 2023. godine*. Beograd:NBS, https://nbs.rs/sr_RS/scripts/showcontent/index.html?id=19181
42. Nicola, M., Alsafi, Z., Sohrab, C., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis C. (2020). The socioeconomic implications of the coronavirus pandemic (COVID-19): a review. *International Journal of Surgery*, No. 78.
43. Nusratullin, I., Mrochkovskiy, N., Yarullin, R., Zamyatina, N., & Solntseva, O. (2021). The Financial Implications of the Coronavirus COVID-19 Pandemic: A Review. *Cuestiones Políticas*, Vol. 39, No. 68.
44. OECD. (2021). *Global Insurance Market Trends 2021*. OECD Publishing. Table A A.2: Return on equity by type of insurer in selected jurisdictions, 2019–2020, https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/12/global-insurance-market-trends-2021_b4426a97/1392dafe-en.pdf.
45. OECD. (2021). *Global insurance market trends 2021*. Paris: OECD Publishing.
46. Pius, B., Yang, X., Gylilbag, A., Awudi, D. A., Ngmenbelle, D., Bian, D. (2020). The impact of Covid-19 on the insurance industry, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, No. 17.
47. Preda, A., Popescu, M., Drigă, I. (2021). The impact of covid-19 on global insurance Market, *MATEC Web of Conferences*, No. 342.
48. Puławska, K. (2021). Financial Stability of European Insurance Companies during the COVID-19 Pandemic. *Journal of Risk and Financial Management*, 14(6), 266.
49. Risimović, M. R., Đurić, Z. I., Đurić, N. M. (2022). Poslovanje sektora osiguranja u Republici Srbiji u uslovima pandemije Kovida 19, *Tokovi osiguranja*, God. 38, Br. 1.
50. Riskcovry. (2020, August 5). Pandemic impact on non-life insurance sector, <https://riskcovry.com/pandemic-impact-on-non-life-insurance-sector/>.
51. Swiss Re – Swiss Re sigma explorer, <https://www.swissre.com>

52. Swiss Re (2021). COVID-19 and the impact on event cancellation insurance, <https://www.swissre.com/institute/research/topics-and-risk-dialogues/health-and-longevity/COVID-19-and-event-cancellation.html>.
53. Swiss Re Institute. (2020). Rebuilding better: Global economic and insurance market outlook 2021/22. *Sigma*, No. 7/2020, https://www.swissre.com/dam/jcr:85d004c6-f1de-4d56-ba49-2ac766831fe8/sigma7_2020_en.pdf.
54. Swiss Re Institute. (2021). Global insurance market outlook 2021/22. Zurich: Swiss Re, <https://www.swissre.com/institute/research/sigma-research/sigma-2021-04.html>
55. United Nations. (2021). *World economic situation and prospects 2021*. Geneva: United Nations.
56. Volosovych, S., Zelenitsa, I., Kondratenko, D., Szymła, W., Mamchur, R. (2021). Transformation of insurance technologies in the context of a pandemic, *Insurance Markets and Companies*, Vol. 12, No. 1.
57. WHO. (2020). *Announces COVID-19 outbreak a pandemic*. Geneva: World Health Organization.
58. WHO. (2024). Number of COVID-19 cases reported to WHO, <https://data.who.int/dashboards/covid19/cases>.
59. World Bank Group. (2020). *COVID-19 Outbreak: Insurance Implications and Response*. World Bank Group, Washington.
60. World Bank Group. (2021). *Global Economy to Expand by 4 Percent in 2021: Vaccine Deployment and Investment Key to Sustaining the Recovery*. World Bank Group, Washington.
61. World Bank. (2021). *GDP growth (annual %)*. World Development Indicators, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>.
62. www.eiopa.europa.eu/tools-and-data/insurance-statistics_en
63. www.nbs.rs
64. Xinhua. (2021, February 15). China's insurance sector reports premium income growth in 2020. *China Daily*, <https://www.chinadaily.com.cn/a/202102/15/WS6029b939a31024ad0baa8f7b.html>